

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HOFMARSKAL UNDER TVENDE KONGER

CARL LUDVIG LØVENSKIOLD
1822-1898

Gardeofficer og overhofmarskal
Den kongelige Livgardes første historiograf

Udarbejdet af

E. O. A. HEDEGAARD

Premierløjtnant i Den kongelige Livgarde

RICHARD LEVIN & CO. ApS
KØBENHAVN 1977

HOFMARSKAL
UNDER TVENDE KONGER

DEN KONGELIGE LIVGARDE
*ærbødigst
tilegnet*

HANS MAJESTÆT KONG FREDERIK DEN SYVENDE
(1848–1863)

HANS MAJESTÆT KONG CHRISTIAN DEN NIENDE
(1863–1906)

»Iblandt alle de Viidenskaber, som et Menneske kand anvende nogen Tid til, er ikke uden Grund Historien en ey alleene af de behageligste, men end og af de nyttigste, og for det menneskelige Kiøn plat umistelige, hvilket letteligen kunde vises, dersom det var mit Øyemeed paa dette Sted at skrive en Tractat om det Historiske Studium og dets Nytte. Og siden jeg er forsikkert paa, at enhver paaskiønnende Læser bifalder saadan Mening, saa formoder jeg og, at han i dette lidet Historiske Skrift skal finde nogen Nytte og Fornøyelse«.

(Historikeren Ludvig Boesen, 1757)

Indhold

Forord	13
Fra gardeofficer til hofmarskal	15
Omkring krigen 1864	45
Ceremonimester og overhofmarskal	69
Bilag 1: »Resumé af, hvad der er passeret ved hoffet i den nærmeste tid før og efter kong Frederik den Syvendes død paa Glücksborg Slot den 15de november 1863«	109
Bilag 2: »Erindringer fra kong Christian den Niendes reise til hertugdømmet Slesvig i februar maaned 1864 af daværende hofmarskal Løvenskiold« .	135
Epilog	146
Kilder	151
Bibliografi	154
Tidligere arbejder	157

Forord

Hensigten med denne fremstilling har været at skildre den enestående karriere og det ejendommelige, højst utraditionelle levnedsløb, sådan som det formede sig for en officer i Den Kongelige Livgarde, der begyndte sin karriere som premierløjtnant under Kong Frederik den Syvende og endte som overhofmarskal hos Kong Christian den Niende og Ridder af Elefantordenen.

Det drejer sig om Carl Ludvig Løvenskiold (1822–98), hvis bemærkelsesværdige tilværelse samtidig bliver en uadskillelig, tillige uudforsket del af såvel Kongehusets, Hofmarskallatets som Den Kongelige Livgardes historie i sidste halvdel af forrige århundrede.

Som officer i Den Kongelige Livgarde er det tillige mit håb, at nærværende skildring må blive gunstigt modtaget af alle, der under en eller anden form har eller føler tilknytning til Livgarden og ønsker at værne om og stedse hævde dens gamle, smukke traditioner og dybe samhørighed med regent og folk.

En sådan fremstilling har selvsagt ikke kunnet udarbejdes uden betydelig hjælp fra mange sider. Jeg takker i ærbødighed HENDES MAJESTÆT DRONNINGEN for tilladelse til forskning i Kongehusets Arkiv (Christian den Niendes Arkiv), ligesom jeg retter en tak til formanden for bestyrelsen for Kong Frederik den Syvendes Stiftelse på Jægerspris Slot, professor, dr. phil. Roar Skovmand, Ordenskapitlet, Tøjhusmuseet, Rigsarkivet, Hærens Arkiv, Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot, Det kongelige Biblioteks Kort- og Billedsamling samt fhv. overtelegrafmester B. M. Blaksteen og Den Kongelige Livgarde for venlig og redebon bistand.

Helsingør, i februar 1977

E. O.A. Hedegaard

Fra gardeofficer til hofmarskal

». . . . Maatte man derfor betragte dette Arbeide som ene udsprunget af Hengivenhed for den Afdeling, ved hvilken jeg har den Ære at være ansat, i forbindelse med Ønsket om efter Evne at gavne, og af denne grund bedømme det skaansomt, da vil jeg ikke fortryde det Skridt, som jeg har vovet, og skulle jeg derved tillige have bidraget til at hæve Interessen for det Corps, som det omhandler, og paa samme Tid givet Impulsen til lignende, men bedre Arbeiders Opkomst, da vilde jeg anse den Tid, som dertil er medgaaet, som vel anvendt «.

(Af premierløjtnant C. L. Løvenskiolds fortale i hans jubilæumsskrift ved Livgardens 200-års jubilæum den 30. juni 1858).

Den Kongelige Livgarde er med sin ca. 320 årige historie den af den danske hærs afdelinger, om hvilken der er udarbejdet flest historiske fremstillinger.

Ved Livgardens 250-års jubilæum i 1908 udkom daværende premierløjtnant Gerhard Brammers bog »Livgarden 1658–1908«. Med stor dygtighed og grundighed skilte premierløjtnanten sig fra den krævende opgave, og bogen, der tjenstligt var beordret sat i værk af Livgarden, var rigt illustreret og forsynet med et omfattende noteapparat. Den er i dag et glimrende kildekrift til Livgardens historie og et af hærens bedst underbyggede afdelingshistoriske arbejder, for hvilket premierløjtnanten benådedes med Dannebrogordenens Ridderkors.

Ved 275-års jubilæet i 1933 udkom oberstløjtnant Th. Thaulows illustrerede jubilæumsbog, »Livgarden 1908–1933«, der var betydelig mindre og mere kortfattet end Brammers bog, og som altså kun skildrede det – bortset fra sikringsstyrkeperioden 1914–19 og tiden omkring Genforenin-

gen 1920 – militært set relativt uinteressante og triste tidsrum 1908–33 med de mange reduktioner og indskrænkninger.

I årene 1942–43 udkom under redaktion af kaptajn i Livgarden, senere hærarkivar Axel Pontoppidan, det monumentale 3-binds værk »Den Kongelige Livgarde«, som, rigt illustreret og med fyldige kildehenvisninger, skildrer regimentets omfattende, yderst brogede historie i krig og fred og desuden samtlige landets gardereforeningers historie. Desværre udkom værket på et tidspunkt, hvor begivenhederne 1940–42 kun kunne omtales på en afdæmpet, yderst neutral og køligt refererende måde af hensyn til besættelsesmagtens permanent mistænksomme Argusøjne mod vort stærkt reducerede forsvar.

I 1958, ved 300-års jubilæet, udsendtes under redaktion af Th. Thaulow, Ernst Mentze og M. Friis Møller det store, fornemt udstyrede med bl. a. uniformsfarveplancher forsynede værk »Livgarden gennem 300 år«, hvor det var muligt udførligt at skildre begivenhederne den 9. april 1940 og resten af de markante hændelser for regimentet og dets personel under besættelsen samt under og efter genopbygningen af hæren i sommeren 1945.

Desuden er Livgarden under dens skiftende navne selvsagt sporadisk omtalt i en lang række af vore øvrige krigs- og afdelingshistoriske fremstillinger og soldaterblade, ligesom der i regimentets relativt nyetablerede historiske samling (der er tilgængelig for enhver historisk interesseret) eksisterer en righoldig samling af såvel trykte som utrykte kilder tilligemed billeder (herunder Prins Jean af Orléans' store samling), uniformer, våben, dioramaer etc. til en nærmere belysning af regimentets snart 320-årige historie.

Imidlertid går den første selvstændige og større historiske fremstilling om hærens første afdeling betydeligt længere tilbage end premierløjtnant Brammers værk. I forbindelse med afdelingens 200-års jubilæum den 30. juni 1858 under kong Frederik VII udarbejdede Livgardens daværende adjutant, premierløjtnant Carl Ludvig Løvenskiold, en omhyggelig frem-

stilling om gardens 200-årige historie, »Efterretninger om Den kongelige Livgarde til Fods«, trykt som manuskript i Thieles bogtrykkeri, København, helt og holdent baseret på de originale, relevante dokumenter bl. a. i Krigsministeriet, for hvilken forfatteren belønnedes med Fortjenstmedaljen i Guld. Fremstillingen har i høj grad dannet grundelementet i de senere regimentshistoriske udgivelser.

Løvenskiold beskæftigede sig ikke blot med Livgardens historie. Han var stærkt alment militærhistorisk interesseret, udarbejdede afhandlinger om andre emner, bl. a. til Historisk Tidsskrift, samt foretog en række krigshistoriske undersøgelser om bl. a. Skånske Krig 1675–79 og især slaget ved Lund, ligesom han i en årrække var formand for Genealogisk Institut.

Denne i vore dage ret ukendte premierløjtnant og militærhistoriker fik en enestående, nærmest kometagtig løbebane som gardeofficer, militærhistoriker, hofmarskal under Frederik VII og til sidst overhofmarskal og elefantridder under Christian IX. Hans interessante levnedforløb er aldrig blevet gjort til genstand for en selvstændig undersøgelse, hvilket der med nedenstående monografi – som et bidrag til dansk militær personalhistorie og Livgardens historie – skal søges rådet bod på.

Den adelige slægt, i hvilken den senere premierløjtnant og overhofmarskal Carl Ludvig Løvenskiold fødtes, stammede oprindelig fra Nordtyskland, hvorfra slægtens stamfader, købmand og overformynder i Kristiania Herman Leopoldus (d. 1696) indvandrede til Norge, og hvorfra dele af slægten omkring 1750 kom til Danmark.

Carl Ludvig Løvenskiold blev født den 27. september 1822 i København som søn af karakteriseret major, senere land- og krigskommissær, karakteriseret oberst, kammerherre Herman Hermansen Løvenskiold (1777–1843) og komtesse Annette Kristine Knuth (1787–1873).

Den 1. november 1840 mødte Løvenskiold som elev på Landkadetakademiet. Ved oprykningseksamen i 1842 bestod

han ikke denne og var afskediget et år. Han fik dog tilladelse til atter at indtræde som kadet i 1843 og blev i 1844 efter bestået eksamen udnævnt til sekondløjtnant i infanteriet (med anciennitet fra 1843) og ansattes ved 17. Bataljon. Han blev herfra den 3. december 1844 forsat til 6. Bataljon, og den 22. april 1845 udnævntes han til hofjunker. Først den 30. oktober 1846 blev han forsat til Den kongelige Livgarde til Fods, den afdeling, han skulle komme til at omfatte med så stor og for afdelingen udbytterig interesse.

Som det var skik ved Livgarden lige til 1947, udnævntes han som ung officer af linien den 28. juni 1847 til kammerjunker, og udnævnelsen til premierløjtnant fandt sted den 28. juli 1848.

Som bekendt deltog Livgarden i Treårskrigen 1848–50, og Løvenskiold gjorde krigen med i dens rækker. Han deltog således også i træfningen ved Dybbøl den 5. juni 1848, hvor han udmærkede sig og blev – sammen med sekondløjtnanterne M. B. Nægler og L. Krieger – rosende omtalt i fægtningsberetningen.

I 1851 modtog premierløjtnant Løvenskiold sin første dekoration, Ridderkorset af Dannebrogordenen, der senere skulle blive efterfulgt af så mange og store danske og udenlandske dekorationer, at han formentlig er den i hærens historie mest og højst dekorerede officer.

Efter godt tre års tjeneste i geledet og som vagtgående officer ved de kongelige slotte og palæer blev Løvenskiold den 1. november 1854 beordret til tjeneste som adjutant ved Livgarden under kommandøren, karakteriseret oberst C. von Barner (1803–83) til 1860, hvor Løvenskiold afgik fra Livgarden.

Under tjenesten som adjutant fik Løvenskiold selvsagt et indgående kendskab til alle befalingsmænd ved afdelingen, især de faste officerer og underofficerer, der indgik i vagtrosterne. Bl. a. var Løvenskiold en god støtte og hjælper for Livgardens faste underofficerer, hvis forening, »Livgardens Underofficers-

forening«, stiftedes på Isteddagen i 1853, og hvis drivende kraft de første år var kommandersergent F. W. Paustian (1822–1908) senere krigsråd og medstifter af Garderforeningen i København.

I 1857 modtog Løvenskiold Ridderkorset af den svenske Sværdorden samtidig med, at garden begyndte at forberede sig på at fejre afdelingens 200-års jubilæum den 30. juni 1858, en begivenhed, som selvsagt ikke skulle gå stille af for den i hovedstaden populære militære afdeling. Jubilæet blev også fejret under stor opmærksomhed fra københavnerne og med deltagelse af den hos den brede befolkning populære kong Frederik VII. Den markante begivenhed i hærens historie højtideligholdtes også på en anden, mere blivende måde – hvad der specielt har interesse for denne fremstilling – nemlig ved udgivelse af et omfattende historisk festskrift, dækkende de 200 års store og små begivenheder i krig og fred.

Hvem, der fik ideen, og hvem der satte arbejdet i gang, er desværre hyllet i historiens mørke. Såvel de relevante kildegrupper i Hærens Arkiv, Livgardens arkiv som privatarkiverne i Rigsarkivet mæler desværre intet herom. Ikke engang Løvenskiolds eget privatarkiv, som er afleveret til Rigsarkivet, men det blev Løvenskiold som påtog sig (eller beordredes til?) at udføre det omfattende arbejde, som han givet må have brugt lang tid på og formentlig må have kunnet udføre en del af jævnsides med sin tjeneste som adjutant og vagtgående officer. Der har dengang i hæren utvivlsomt hersket en positiv og fribåren holdning til den af krigsvidenskaberne, der benævnes krigs- eller militærhistorie.

Premierløjtnant Løvenskiolds jubilæumsværk, »Efterretninger om Den kongelige Livgarde til Fods«, tryktes som manuskript i Thieles kendte bogtrykkeri i København og udkom til jubilæet den 30. juni. Bogen var på 251 sider og blev – heldigvis, set med vore dages læsers øjne – ikke trykt med Fraktur-skrift, men med nutidens normale, latinske bogstaver. Den indeholdt tillige en række værdifulde skemaer, lønnings-

og styrkeoversigter m.m. samt et udførligt noteapparat og kildehenvisninger. Bagest var indsat fem fornemt tegnede og kolorerede uniformsfarveplancher over de vigtigste munderinger og våben fra 1658 og til midten af 1850'erne.

Løvenskiold har behandlet det fornemme emne på en sober og vederhæftig måde. Pletvis kommer det dog frem, at det er en officer i den skildrede afdeling, der fører pennen, men forfatteren har hele tiden denne under behørlig kontrol, og de sporadiske tilløb, der (traditionelt!) er til at ville skrive Livgardens saga i stedet for dens historie, er ikke voldsommere, end de kan forsvares i et historisk underbygget skrift.

Også »affæren ved Gottorp Slot« i 1848, som altid skadefro holdes op for næsen af gardere, når disse berømmer deres gamle afdelings indsats gennem tiderne, er her udtømmende skildret og deler sol og vind lige om den spegede begivenhed.

Løvenskiold mødte ikke med nogen særlige forudsætninger eller uddannelse for at forske og skildre militærhistorie. Bortset fra sin blandede civile og militære uddannelse og de timer i krigshistorie og »Feldttogshistorie«, han havde fået på Landkadetakademiet i lighed med andre officerer tilligemed de efter afgang fra akademiet obligatoriske kurser på fx rideskolen og det gymnastiske institut, stod han som autodidakten, der selv måtte kæmpe sig igennem områder som litteratursøgning, kildeudvalg og kildekritik, tydning og tolkning af håndskrifter, udarbejdelse af noteapparat, historisk metode samt de historiske hjælpevidenskaber som heraldik m.m. Han viste med sine arbejder, at han som selvlærd mand forstod med dygtighed at bevæge sig inden for den historiske forskning. Hvor meget Løvenskiold havde studeret faget historie og dets forskellige underdiscipliner, har det ikke været nærv. forf. muligt at efterspore, men der er næppe tvivl om, at han allerede fra de

Fig. 1. Carl Ludvig Løvenskiold. – Det er uvist, hvor vidt Løvenskiold på dette billede er premierløjtnant eller kaptajn. Opstillingen samt påklædningen peger mod, at fotografiet er taget omkring 1858–60.

Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling.

unge år har interesseret sig for militærhistorie i dens forskellige facetter og dyrket den efter tid og lejlighed.

Hvor meget man i dag end laster oberst Otto Vaupells monumentale 2-bindes værk, »Den dansk-norske Hærs Historie« (Kbh. 1872–76) for fejl og misforståelser, må man dog medgive, at Vaupells fremstilling reelt var det første hærhistoriske værk, som så godt som alle senere militære og civile historikere, der beskæftigede sig med militære emner, har tyet til og kunnet benytte som den første, let tilgængelige indgangsværdi til deres videre forskninger. Denne kilde havde Løvenskiold ikke at kunne øse af.

Af trykte kilder har han ikke kunnet råde over mange, modsat vore dages forskere. Han har formentlig kendt kaptajn af artilleriet M. Friedenreichs »Kong Christian V's Krigshistorie« fra 1760, et – set med en nutidig forskers øjne – nærmest værdiløst kildeskrift, fordi fremstillingen er kritikløs, skamrosende og ydmygt hævende den enevældige monark til skyerne. Dertil kommer generaladjutant H. O. Scheels værk fra 1785 »Krigens Skueplads«, der skildrede Store nordiske Krigs historie. Desuden har Løvenskiold kendt præsten ved Garnisons Menighed, C. Brorsons lærebog i krigshistorie på Landkadetakademiet, »Ledetraad ved Underviisningen i Danmarks Krigshistorie«, trykt i København 1811, samt artiklerne i Fiebiger og Jahns tidsskrift fra 1818 og følgende år, »Magazin for militair Videnskabelighed«, datidens »Militært Tidsskrift«, alt i alt et noget sparsomt trykt materiale til at bygge en afgrænset fremstilling om Livgarden op på.

Dertil er så kommet alle de originale dokumenter i Krigsministeriets og Geheimearkivets arkivalier samt arkivalierne hos Livgarden, herunder primært befalinger, rapporter, kort m. m. fra Treårskrigen. Det er benyttelsen af disse primærkilder, der giver fremstillingen dens historisk høje karat.

En gammel tradition ved Livgarden vil vide, at afdelingens ældste arkiv brændte ved Christiansborg Slots brand i 1795. Løvenskiold var derfor henvist til at få åbnet adgang til

Krigsministeriets arkiv og Det kgl. Geheimearkiv, hvor han under ihærdig søgen fandt et materiale, som langt overgik, hvad han havde forestillet sig.

Hans værk, der var det første i vor i dag righoldige afdelingshistoriske litteratur, blev en afgjort succes og vakte megen opsigt i såvel civile som militære kredse. Bortset fra dets indiskutable historiske kvalitet var en af årsagerne måske at finde i den omstændighed, at det var en officer, der havde skrevet det. Perioden var jo politisk urolig, det uløste slesvigholstenske spørgsmål, som Treårskrigen ikke havde løst på en for Danmark tilfredsstillende måde, men blot udskudt til en uvis fremtid, spøgede stadig sammen med den usikre arvefølge efter den barnløse sidste efterkommer af det oldenborgske kongehus, Frederik VII, og gav stormagterne anledning til stadig at blande sig i danske interne forhold og lytte til skrålet i Tyskland om dansk undertrykkelse af de tysksindede i hertugdømmerne. I Danmark var man stolt af den danske »Jens«, som havde værget landet så bravt i Treårskrigen, og noget af den virak er måske smittet af på Løvenskiold.

Som loyal gardeofficer ønskede Løvenskiold at opnå tilladelse til at tilegne værket Livgardens allerhøjeste chef, kong Frederik VII, og fremsendte et allerunderdanigste andragende herom. Han fik svar gennem generaladjudanten for Landetaten, generalmajor af kavalleriet C. D. Hegermann-Lindencrone, den senere chef for 4. Division i krigen 1864:

»At Hans Majestæt Kongen allernaadigst har tilladt, at Herr Lieutenanten dedicerer de af Dem samlede »Efterretninger om Garden til Fods« til Allerhøjstsamme, har jeg den Fornøielse hermed at meddele Dem til behagelig Efterretning«.

Den af naturen gavmilde konge viste stor interesse for værket og gav ordre til, at der af den kgl. civilliste skulle tages det fornødne beløb til trykning af bogen. Hegermann-Lindencrone bad derfor Løvenskiold om at fremsende regning på de i forbindelse med udgivelsen påløbne udgifter.

Da premierløjtnanten således ikke selv havde penge i klemme med udgivelsen, var det muligt at forære en lang række expl. – ofte dedicerede – til sådanne personer og institutioner samt militære afdelinger, som Løvenskiold skønnede ville sætte pris på bogen.

Blandt de mange foræringer blev der – foruden til kongen og adjutantstaben – sendt expl. til fx grevinde Danner, landgrev Wilhelm af Hessen-Cassel, arveprins Frederik Ferdinand, kong Carl XV og kronprins Oscar af Sverige, prins Frederik af Hessen, prins Christian (IX), Livgardens officerskorps, mellemstab og underofficerskorps. En sammentælling af gratis expl. i Løvenskiolds privatarkiv giver til resultat, at i alt 140 expl. blev givet bort.

Af de af Løvenskiold modtagne takkeskrivelser ses det, at adressaterne var glade for værket og i de mest smigrende vendinger komplimenterede premierløjtnanten for den udmærkede, vel underbyggede fremstilling og den glæde, de havde haft ved at læse den. Selv kongens forkætrede gemalinde, grevinde Danner, sendte den adelige forfatter og gardeofficer et med sin nydelige skrift affattet brev med en varm tak for gaven, en gestus, hun ikke var forvænt med fra en mand i de kredse, Løvenskiold færdedes i.

Også den kendte professor i historie C. F. Allen (1811–71), forfatteren til bl. a. det berømte værk »De tre nordiske Rigers Historie« (Kbh. 1864–72), måtte i blækhuset og anmodede Løvenskiold om et xpl., da det var trykt som manuskript og derfor ikke til salg i den almindelige boghandel. Professoren erklærede, at bogen ville være af stor betydning for hans egne forskninger, da den i væsentlig grad var baseret på og gengav en række originale, samtidige aktstykker. Også for andre danske faghistorikere var den noget ret nyt og et brugbart kildeskrift og blev derfor modtaget med interesse. Her var det jo en ikke-fagmand, der havde været på spil, oven i købet med et særdeles heldigt resultat.

Foruden at betale udgifterne ved udgivelsen viste Frederik

VII sig også klar til på en mere personlig måde at honorere premierløjtnant Løvenskiolds ekstraordinære indsats. Den 30. oktober 1858 tildeltes han, der den 15. august var udnævnt til karakteriseret kaptajn, Fortjenstmedaljen i Guld med Krone, og året efter, den 20. juli, benådedes den nybagte kaptajn med Ridderkorset af St. Olavordenen, ligesom han den 5. december 1859 udnævntes til kaptajn af 2. grad. (Fortjenstmedaljen er i dag i Livgardens historiske samling).

Det var imidlertid ikke Nornernes hensigt, at Løvenskiold efter en traditionel karriere i hæren skulle ende sine dage som pensioneret officer af Livgarden, og i 1860 greb de afgørende ind og ændrede resten af Løvenskiolds livsbane totalt.

I 1859 afgik overhofmarskal J. G. Levetzau ved døden, og hans embede som chef for hofetaten blev ledig. Det kom til at stå ledig i flere måneder, idet det var en yderst penibel sag at finde en passende afløser af god slægt, der kunne formås til at ville omgås kongens borgerligt fødte gemalinde, Louise Christine, lensgrevinde af Danner, født Rasmussen (1815–74).

Store dele af landets, især hovedstadens, mest betydende kredse og især adelige slægter mente ikke at kunne udvise så megen loyalitet overfor deres monark og den hustru, han havde valgt sig, at de ikke benyttede enhver tænkelig lejlighed til at demonstrere deres foragt for den borgerligt fødte gemalinde. Det forbitrede Frederik VII's og grevindens såvel private som officielle liv, og det gav efterhånden stødet til, at kongen afskyede at bo i hovedstaden, men foretrak det mere frie og uforpligtende liv på landslottene Frederiksborg, Jægerspris og Skodsborg og – fremfor alt – livet på de store hyldingsrejser rundt i landet, især Jylland og herunder igen særlig Sønderjylland, hvor han som regel var nogenlunde fri for at blive præsenteret for de kompakte og åbenlyse obstruktioner mod grevinden, og hvor han vel talte de fleste af sine mest trofaste undersåtter.

Iflg. geheimeråd, kabinetssekretær J. P. Trap (1810–85) tilbød grevinden først kaptajn af Livgarden P. J. Malling (død

1863) embedet, da hun foretrak en yngre mand, men han afslog og proponerede i stedet sin kollega, adjudanten ved Livgarden, kaptajn C. L. Løvenskiold.

Militærhistorikeren, kaptajn K. C. Rockstroh, skrev i sin kortfattede biografi i Dansk biografisk Haandleksikon, at valget da faldt på Løvenskiold, som kongen «... havde haft lejlighed til at blive bekendt med».

Hvorledes dette mere konkret er sket, fremgår ikke af hverken trykte eller utrykte og heller ikke af Løvenskiolds egne papirer. Kongen har selvfølgelig kendt Løvenskiold fra bl. a. vagttjenesten på de forskellige slotte, ligesom han i hvert fald er blevet opmærksom på hans eksistens og evner ved jubilæumsværkets udgivelse og tildelingen af Fortjenstmedaljen i Guld med Krone. Han har givet også under udarbejdelsen vidst, at arbejdet var i gang. Også den omstændighed, at Løvenskiold havde tilsendt grevinde Danner et xpl. af sin bog, som helt afgjort ikke var og er damelæsning, hvilket han som almindelig premierløjtnant i Livgarden næppe havde været bydende nødt til, bærer vidnesbyrd om, at parret har bedømt Løvenskiold som en af de få adelige officerer, der loyalt accepterede den kvinde, som landets overhoved havde udvalgt som sin gemalinde.

Fig. 2. Kong Frederik VII og grevinde Danner under en frokost i »det grønne«. – Grevinden sidder på kongens højre side, medens grevindens selskabsdame, frk. Sophie Arntz, sidder på kongens venstre side. Af herrerne bag kongen ses bag kongens højre skulderklap chefen for kongens adjutantstab, generalmajor J. H. Fensmark, og bag grevinden står kabinetssekretær J. P. Trap. De to øvrige adjutanter er det ikke lykkedes at identificere. De afbildede herrer, med undtagelse af kongen, der bærer militær snorejakke, er iført den sorte, enradede såkaldte »Frederiksborg-uniform«, en reglementeret, særlig hofuniform, hvortil der blev båret dolk, og som var i brug under Frederik VII. Officeren bag kongens venstre skulderklap ligner til forveksling arveprins Frederik Ferdinand (1792–1863), men hans placering bag kongen og kun bærende et ridderkors umuliggør denne antagelse. Det sjældne fotografi, der formentlig er taget ca. 1858–60, blev fundet mellem grevinde Danners efterladenskaber på Jægerspris Slot.

Foto: Kong Frederik den Syvendes Stiftelse på Jægerspris Slot.

Løvenskiold modtog det ærefulde tilbud og trådte derfor á la suite i Livgarden. Han ansattes den 1. april 1860 som hofmarskal og udnævntes under samme dato til kammerherre.

En af de personer, som tjenstemæssigt stod kongen og grevinden nærmest, og som den nye hofmarskal kom til at arbejde intimt sammen med i en lang årrække, var føromtalt J. P. Trap, som i vore dage mest er kendt for sin fremragende, omfattende egnsbeskrivelse, »Statistisk-topografisk Beskrivelse af Danmark« og sin årelange udgivelse af Hof- og Statskalenderen.

Han var ikke grevinden venligsindet, hvad hans omfattende erindringsværk tydeligt utallige steder giver klart udtryk for, ofte på en måde, der ikke gør forfatteren ære. Det var måske en af årsagerne til, at han og Løvenskiold aldrig kom til at harmonere. Med et stænk af malice skrev han i erindringerne, at den høje, kraftige Løvenskiold var en »legemlig noget storslaaet Mand, langt fra udstyret med aristokratiske Former«. Han var dog efter Traps mening »... ret paapassende, og selv en Kender af god Mad sørgede han ogsaa godt for os andre...«.

Løvenskiolds første hustru, Christiane Marie Schultz, født den 25. august 1828 på Vorgaard, var datter af godsejer, overkrigskommissær J. F. Schultz til Vorgaard (død den 4. marts 1851). Hans anden hustru, med hvem han indgik ægteskab den 28. august 1852 i Håtuna, Sverige, var friherreinde Charlotte Eugénie Louise Augusta Lagerheim (født den 23. juni 1828 i Stockholm, død den 29. juni 1892). Hun var datter af kabinetssekretær, senere svensk envoyé m. m. i København og senere udenrigsminister, friherre Elias Lagerheim (1791–1864).

Trap mente noget ringeagtende, at Løvenskiolds hustru havde været nødt til at lade sig forestille for grevinden, og at det var en stiltiende forpligtelse i »engagementet«, som han så smagfuldt udtrykte sig. Her havde Trap sikkert ret, idet man ikke kan forestille sig, at en hofmarskals hustru overhovedet

ikke viste sig ved festligheder i kongehuset, hvor hendes mand tjenstligt var beordret til at deltage, men hun har formentlig delt sin mands loyalitet mod kongen og accepteret samværet med grevinden. Udsagn herom har ikke kunnet tilvejebringes.

Det kan med sikkerhed postuleres, at det hof, Løvenskiold nu skulle lede, var noget af en hvepserede, der af ham krævede ro, overlegen uforstyrrelighed, diplomati samt indgående kendskab til hofceremoniel i alle dets facetter og samtidig – i dette tilfælde – næsten en taskenspillers behændighed for at få det hele til at fungere og samtidig selv overleve på den udsatte post.

Det er selvsagt begrænset, hvor meget af den myndige gardeofficers facon fra kasernen og eksercerpladsen, Løvenskiold har kunnet slæbe med ind i de kongelige saloner, men der er adskilligt, der giver grund til at tro, at en hel del myndighed, som under andre omstændigheder ville forekomme malplaceret, var påkrævet ved Frederik VII's i mange henseender mærkelige hof, ligesom en nærmest overjordisk grad af åndsnaværelse og ceremoniel nytænkning permanent har skullet mobiliseres.

Man kan ikke komme udenom, at såvel officielt som mere privat var ægteskabet med Louise Rasmussen og den påfølgende ophøjelse af hende, først til baronesse, senere til lensgrevinde og den fortsatte tilknytning til hendes tidligere elsker, bogtrykker, senere kammerherre Carl Berling, en afgjort belastning for kongen og landet. Det medførte, at det danske hof ved flere europæiske staters hoffer nærmest blev anset for at ligge på højde med stortyrkens depraverede omgivelser. Dette havde til følge, at en række udenlandske ambassadører fra de mest reaktionære hoffer ligefrem fik pålagt så vidt muligt at undgå selskabelighed, hvor grevinden var til stede. Den, der mest nidkært efterlevede dette underlødige pålæg, var czaren af Ruslands udsending, baron E. Ungern-Sternberg (1794–1879), der ved taflerne, hvor hun var til stede, til Frederik VII's dirrende harme, knapt nok så på hende, når han svarede hende

og i det hele taget trakterede hende, som man i Paris' mondæne selskabsverden behandlede en fornem demimonde.

Samtidig var det et sælsomt og i flere henseender originalt persongalleri, som fylkede sig om Frederik VII og grevinde Danner, og som Løvenskiold måtte lære at kende og bedømme. Bredt sagt kan det fremføres, at parret var omgivet af to kredse, de, der kunne acceptere grevinden og de, der ikke kunne. Sidstnævnte gruppe var langt den største og derfor også mest udslagsgivende. Den Danner-fjendtlige, som altså var i overtal, bestod af repræsentanter fra adelige slægter og de øverste embedsmands- og officersfamilier, herunder en del af de kongelige adjutanter med fruer. Den Danner-venlige kreds var betydelig mere beskeden og talte næstefter den fredelige og omgængelige arveprins Ferdinand enkelte adelige, nogle få embedsmands- og officersfamilier samt en række borgerlige politikere, hovedsagelig fra Tschernings parti, Bondevennerne, fx Balthasar Christensen, samt en del borgerlige enkeltpersoner som Berling, kammersanger C. J. Hansen, digteren H. C. Andersen, livlægen, etatsråd J. C. A. Bloch m. fl. på samme niveau. Det skal dog medgives, at nogle af hærens og marinens højeste førere viste så megen kulturel fribårenhed og loyalitet mod deres øverste chef, at de ikke unddrog sig selskab med grevinden. Det drejede sig om fx Tscherning, generalløjtnant de Meza, der musicerede med grevinden, generalmajor C. D. Hegermann-Lindenchrone og de to generaladjutanter af Landetaten, først generalmajor af infanteriet T. G. Schøller, senere generalmajor af artilleriet J. H. Fensmark.

Som hofmarskal – og tidligere officer i Livgarden – var Løvenskiold naturligvis nødt til at vise sig helt igennem loyal overfor sine to høje foresatte og måtte sammen med sin hustru deltage i hoffets selskabelighed og rejser. Hvorledes de inderst inde har set på grevinde Danner, er det ikke lykkedes at finde nogen oplysning om. Det har under alle omstændigheder været et overordentlig brydsomt hverv for Løvenskiold og en balancékunst uden lige. Af de mange memoarer og selvbiografier, der

eksisterer fra perioden, fremgår det klart, at begge grupper omkring parret gjorde deres for at vinde terræn og pacificere modstanderne. Det kunne ikke undgås at blive til stor bitterhed for de to implicerede hovedpersoner og var bl. a. medvirkende til, at kongen ved officielle og private sammenkomster gennem årene i stedse stigende grad kiggede dybere i glasset, end klogt og passende var, hvad der i hans sidste år kunne udvikle sig til pinlige episoder, som hans hustru efter evne søgte at værgе ham for, men i den allersidste, sørgelige tid nærmest magtesløs måtte strække våben for.

Et særligt forhold havde parret til »den danske prins«, d. v. s. prins Christian af Glücksborg, den senere kong Christian IX. Prinsen selv viste en tilbageholdenhed, men yderst korrekt optræden overfor grevinde Danner. Hans gemalinde, den senere dronning Louise, var derimod af den klare og faste holdning, at hun simpelt hen ikke ønskede at være i stue med grevinden. Det medførte selvfølgelig, at prinsen, som ved Londontraktaten af 1852 og arvefølge-loven af 1853 var anerkendt som dansk tronfølger, var ilde set af kong Frederik.

Når man skal skildre og vurdere den tjeneste, Løvenskiold udførte som hofmarskal under Frederik VII og hans til venstre hånd viede gemalinde fra tiltrædelsen i foråret 1860 og til kongens død i november 1863, må man som baggrund for dette virke sætte sig ind i de gennem hele perioden – og før denne – yderst brogede og utraditionelle forhold ved hoffet, der domineredes af de to fraktioner eller partier, hvoraf det Danner-venlige tilsyneladende af modstanderne mand og mand imellem benævntes »menageriet«. Dertil kommer kongens ejendommelige person, der nok kunne medvirke til at give en formel og korrekt hofmarskal grå hår i hovedet.

Flere af vore kendteste memoirer og dagbogsoptegnelser, der omhandler Frederik VII's regeringsperiode, har indgående skildret kongens person. Hans mest bemærkelsesværdige og kuriøse karakteristika skal her kun fremstilles i hovedtrækene.

Kongen var i virkeligheden to personer. Han levede normalt i stemninger, fra lidenskabelig heftighed til fuldkommen ligegyldighed, fra pirrelig selvfølelse til sløv selvopgivelse. Bedømmelsen af hans karakter må derfor blive i høj grad svingende. Han formåede at være i højeste grad venlig og godmodig. Han kunne nyde et glas i selskab med en greve og tømme et – eller flere! – krus med en underofficer, og i sin trivelige person samlede han den del af vor folkekarakter, der normalt kendetegnes ved ordet »gemytlighed«. Til andre tider handlede han i grov brutalitet og nærmest vildskab, der i høj grad kunne gå ud over hustruen. Det ene øjeblik kunne han give en tigger hånden og en femdalerseddel, til andre tider kunne der i hans øjne komme et så ondt udtryk, så man tænkte på en Nero. Han ejede ingen modstandskraft, hverken over for fremmed indflydelse eller over for egne indskydelser, og denne mangel på sjælelig ligevægt kunne momentvis vække tvivl om, hvor vidt hans sindstilstand var normal. Han kunne dog fra det platte i enkelte øjeblikke hæve sig til det næsten ophøjede, finde de til situationen velvalgte kongeorde og stå som ætlingen af den ældgamle kongeslægt, han var sidste efterkommer af.

Til daglig – når man ikke irriterede ham, forebragte vanskelige sager eller viste sig kold og formel over for hans hustru – var han godmodig og venlig. Andre gange kunne han være stolt og selvbevidst i overdreven grad. Ingen kunne fx formå ham til at gøre genvisit hos prins Napoleon, da denne var i København. »Jeg, som hører til det ældste kongehus i Europa«, fnøs han, »jeg skulle gøre en sådan parvenu visit! Nej, sågu' om jeg gør!«.

Der blev efter krigen naturligvis dekoreret adskillige såvel officerer som underofficerer og menige, i bl a. Livgarden, af den særdeles nådige konge, der var begejstret over sin livgardes indsats og samtidig nærede den største uvilje mod de slesvigholstenske officerer, hvem han ikke kunne tilgive deres notoriske svigtelse af faneeden og tilslutning til den forhadte augustenburgske prins af Nør. Følgende lille episode fra krigen, der

kraftigt understreger kong Frederik VII's helt igennem danske, impulsive sindelag, fortjener at skildres:

Efter det sejrriige slag ved Bov den 9. april 1848 var kongen i Sønderjylland, og en flok tilfangetagne oprørere, der jo som de frafaldne afdelinger havde kæmpet i danske uniformer i den første del af krigen, førtes forbi kongen. Blandt fangerne var en ældre underofficer, der var dekoreret med Dannebrogsmændenes Hæderstegn. Kongen opdagede det og gik øjeblikkelig hen til ham og spurgte skarpt, hvordan en veltjent underofficer, som kongens fader oven i købet havde dekoreret, kunne finde på at svigte sin faneed og gå over til oprørerne. Underofficeren, der selvfølgelig havde kunnet krybe i et musehul under kongens bebrejdende ord, græd bogstaveligt talt og forsikrede kongen om, at det var »den forbandede prins af Nør«, der havde ført de fleste soldater bag lyset. Kongen, der tilsyneladende var klar til at rive sølvkorset af brystet på kommandersergenten, blev så overrasket over denne bramfri omtale af den forhadte prins, at han meget tilfreds lod underofficeren beholde dekorationen i fangenskabet.

Hoflivet interesserede ikke dette bredt anlagte friluftsmenneske, som helst søgte jævne folks selskab. Normalt satte han stor pris på sine to garders officerer og underofficerer. Officererne kunne dog komme ud for hans luner og depressive perioder ved fx, at jourhavende adjudant, når han meldte sig til tjeneste, blev mødt med et: »Hvad Fanden rager det mig?«, en situation, man hurtigt måtte lære at mestre.

Kongens to tidligere ægteskaber med prinsesser, hvis forestillingskreds var en uvirkelig, sigtet verden, hvorfra bundfaldet og alt ubehageligt var holdt i behørig afstand, var mislykkede. De stødtes tilbage af hans uslebne, barokke væsen, hvilket netop gjorde ham tiltalende i jævne folks øjne.

I Louise Rasmussen fandt han den kvindetype, som ene formåede at fastholde hans uregelrette natur. Hun var inden for sin begrænsning et førsteklasses menneske. Hendes niveau var oprindeligt proletarens, men hun formåede med held at

iklæde sit væsen den gamle verdens form. Fx evnede hun at føre en samtale på et hæderligt fransk og var ganske godt med på områder som politik, litteratur og historie. Hendes klare forstand, omdømme og livserfaring tillod hende at følge gemalen gennem alle stemninger og til afvekslende at give efter for og overvinde hans fantastiske luner, og selv hendes mange fjender måtte modstræbende indrømme, at hun nærede hengivenhed for ham og utrætteligt søgte at regulere hans trang til drik.

Gardeofficeren C. F. von Holten, senere generalmajor og chef for kongens adjutantstab, har i sine usandsynligt nærgående og ofte nedvurderende, men givet i høj grad autentiske erindringer om sine adjutantår under Frederik VII, givet et billede af det frispog, kongens adjutanter kunne tillade sig over for Allerhøjstsamme.

Kongen havde i begyndelsen af 1850'erne ritmester af Den kongelige Livgarde til Hest F. Gyldenstjerne-Sehestedt (død 18/11 1876) som en af sine adjutanter. Han var af en meget eksalteret natur og havde tidligere været indlagt på sindssygehospital. Det var svært for ham som en tro tjener af enevælden at forlige sig med de konstitutionelle forhold omkring kongen. En dag, hvor han havde tjeneste i forgemakket, kom Orla Lehmann ud fra kongen. Idet han gik hen mod skrivebordet, passerede han Sehestedt og sagde henkastende til ham: »Vil De give mig pen, blæk og papir?«.

Sehestedt nærmest snappede efter vejret og blev som lamslået over dette forlangende, men han fattede sig og udbrød med en stemme, der rungede gennem gemakkerne:

»Vil De skrive her?!«.

Lehmann studsede og svarede ja, hvorpå Sehestedt vedblev med samme stemmeføring:

»Jeg skal Satan gale mig bede Dem, hr. minister, hvis De vil skrive, at De da går over i den røde kasse, hvor De hører til!« og han pegede med hånden over mod kancellibygningen (overfor Børsen). »Tror De, Hans Majestæt Kongens forgemak er en skrivestue?!«.

Efter denne bredside fortrak Lehmann hurtigt.

Kongen, der fra audiensværelset havde hørt det hele, stak hovedet ud og spurgte, hvad det var.

»Hvad det er?« svarede Sehestedt ophidset, »det er Deres nye minister, som tror, her er skrivestue! Men jeg har Satan gale mig bedt ham om at gå over i den røde kasse, hvor han hører hjemme!«.

»Det var udmærket!« svarede kongen og trak sig fornøjet tilbage.

Løvenskiold kunne også komme ud for, at kongen på fx Jægerspris Slot under en ride- eller fisketur havde truffet nogle flinke mennesker, han på stedet havde indbudt til taffel samme dag tillige med deres hustruer, og Løvenskiold måtte så i hast arrangere et måltid mad og marskallere ved det improviserede måltid med gæster, der kunne bestå af fx den lokale postmester, toldforvalteren, et par gårdejere, færgemanden o. s. v., alle med damer. Hoffets kavallerer og damer måtte så gøre gode miner til slet spil og blande sig med de med forholdene ved hove aldeles ukendte personer, der dog i reglen ikke var mere benovede, end at de godt kunne mærke det krampagtige og konstruerede i arrangementet.

Hofmarskallen måtte også være på det rene med, at når kongen på hans forespørgsel om, hvad Hans Majestæt ønskede til middag, svarede: »Dansk mad!«, så betød det ufravigelig Gule Ærter med flæsk og brændevin.

Det kunne ofte være hårrejsende, hvad man – selv fra officerer, der dog var knyttede tættere til den allerhøjeste krigsherre end civile personer – dristede sig til at byde kongen af obstruktion på grund af gemalinden. Tidligere omtalte ritmester Gyldenstjerne-Sehestedt faldt i unåde, da han ved et taffel efter kongens anmodning nægtede at skænke champagne for sin sidemand, kammerherre Berling, som rundt ved de europæiske hoffer var anset som det sorte får ved det danske hof.

Kaptajn af infanteriet og adjudant A. C. B. Bibow (1808–76)

blev efter kongens indgåelse af det morganatiske ægteskab af denne anmodet om at aflægge en visit hos grevinden. Bibow undskyldte sig med, at der var grænser for, hvor vidt han kunne strække sig i sin lydighed mod sin konge, hvorpå Frederik VII roligt svarede: »Så beordrer jeg dig til det!«.

En af Løvenskiolds første embedshandlinger var efter kongens direkte ordre at tildele en kavaller ved hoffet en tilrettevisning. Geheimestatsminister L. N. Scheeles søn, der var kongelig staldmester, havde i Flensborg ved et kongeligt selskab drukket et glas med en nyudnævnt løjtnant og lykønsket ham med udnævnelsen. Kongen, der var i ondt lune, bemærkede det og beordrede Løvenskiold til at gå hen til Scheele og meddele ham, at han ikke måtte betragte kongens hus som en krostue! Scheele blev selvfølgelig yderst afficeret over denne kongelige bredside, personligt overbragt af hofmarskallen, og en del af hoffets herrer, der havde hørt tilrettevisningen blive afleveret, blev forargede og fandt, at det var en ordre, Løvenskiold som kavaller burde have nægtet at efterkomme. De samlede sig og aftalte, at en af dem skulle gå til Løvenskiold og meddele ham, at man fandt det uværdigt af ham at bringe en sådan »begmand« til en kavaller, hvilket han skulle meddele kongen. Det blev ved valg overdraget generaladjudanten af søetaten, C.

Fig. 3. Generalmajor af artilleriet Johan Henrik Fensmark (12/9 1797–22/11 1871). – Udnævnt til sekondløjtnant i artilleriet 25/2 1815, 17/6 17 landmålereksamen og 27/1 28 premierløjtnant. 7/3 32 fulgte udnævnelsen til kaptajn og 1/5 36 chef for Laboratoriestaben i Kbh. 1/2 40 kommandør for Pontonér- og Pionerdetachmentet i Rendsborg og 25/5 50 obersts karakter og anciennitet. 21/10 59 udnævnt til generalmajor og generaladjutant for landetanten. Efter Frederik VII's død i 1863 afskedigedes han som generaladjutant, og 19/12 64 meddeltes han endelig afsked i nåde af krigstjenesten. Ejer af Farumgaard. Han ses her afbildet som generaladjutant. Hans ureglementerede, tyrkiske krumsabel af »scimitar-type« (også benævnt »mameluk-sabel«) kom på mode for højere officerer i europæiske hære efter Napoleons felttog i Ægypten i 1798–99. I England reglementeredes den endog for generaler, men aldrig i Danmark. – Fotografi fra ca. 1861.

Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling.

L. C. Irminger (1802–88) at bringe Løvenskiold misbilligelsen. Irminger stillede dagen efter i fuld galla hos Løvenskiold og skilte sig, iflg. Trap, udmærket fra den mærkelige opgave.

Den 1. juli 1860 modtog Løvenskiold Kommandørkorset af den svenske Nordstjerneorden, og den 31. marts året efter fulgte Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

En af de simpleste og mest benyttede måder at genere grevinde Danner – og dermed også kongen – på, og som Løvenskiold atter og atter måtte være et tavst vidne til, var, når parret ved officielle lejligheder eller på rejserne rundt i landet gav kur, da at møde frem uden damer eller ved taflet at udbringe kongens skål og et leve for ham uden overhovedet at nævne gemalinden ved siden af ham. Sådanne tydeligt tilsigtede fornærmelser gjorde altid kongen ophidset. Hans kendteste reaktion på en sådan demonstration var ved et besøg i Ratzeburg i Holsten, hvor hele det holstenske ridderskab var mødt op uden damer. Kongen blev rasende og beordrede musikkorpset til at spille »Den tapre Landsoldat« med trommeledsagelse, og der blev spillet, så ruderne klirrede, et beklageligt intermezzo, der ikke befordrede det gode forhold mellem dansk og tysk i hertugdømmet.

Typisk i så henseende var også biskop i Aalborg S. Bindsbølls adfærd. Ved en officiel modtagelse af parret berørte han i sin velkomsttale kun antydningvis grevinden, men ved taflet om aftenen tog han resolut fat om nælden og udbragte grevindens skål, hvad der af den taknemmelige konge øjeblikkelig belønnedes med kommandørkorset.

Det siger sig selv, det måtte være yderst belastende for Løvenskiold at forvalte sit høje embede, når han som adelig gardeofficer nødvendigvis til en vis grad måtte stå med et ben i hver lejr. Heldigvis var hans post så højt placeret og estimeret, at det nok har været begrænset, hvor meget hensyn han var nødt til at tage nedefter. Han viste sig snart at kunne klare skærene til kongens store tilfredshed, selv sådanne akutte problemer, som fx når en hofdame ved en gallafest arrigt

klagede til Løvenskiold over, at fx en udenlandsk ambassadørfrue af en måske ret beskeden herkomst blev placeret »på højre fløj« af hende. Løvenskiold måtte så elegant, men bestemt på stedet midt i det strålende selskab udjævne tvisten og træffe en lynhurtig beslutning, der nødvendigvis måtte være inappellabel og derfor korrekt.

Det var dog også lyspunkter i hoffets liv under Løvenskiolds ledelse og det kongelige pars adspredelser. Kongen satte, som også hans højt kultiverede og kunstinteresserede fader, Christian VIII, pris på en god underholdning ved aftenselskaberne. Fx var Frederik VII i nogen grad musikinteresseret og havde selv en lille musikalsk åre, ligesom han som bekendt var overordentlig interesseret i arkæologi og Danmarks oldtid og gerne foretog udgravninger, hvor graverkarlene som oftest var menige fra Livgarden under ledelse af inspektøren på Rosenborg, oldgranskeren J. J. A. Worsaae (1821–85).

Blandt de kendte forfattere og scenekunstnere, som parret – og senere også kong Christian IX og dronning Louise – gerne indbød, var fx H. C. Andersen, og Løvenskiold havde gentagne gange gennem årene den ære at modtage den allerede i begyndelsen af 1850'erne i Europa berømte digter. Kongen satte stor pris på hans oplæsninger af eventyr, og det passede den selvoptagne digter overmåde godt. Kongens yndlingseven-tyr var »Iisjomfruen« fra 1861. Også på fx en fisketur på Frederiksborg slotssø var Andersen inviteret med i båden med anmodning om oplæsning, hvortil Andersen valgte »Hvad Vinden fortalte Valdemar Daae og hans Døtre«. Kongens og hans bekendtskab gik langt tilbage, idet de havde leget sammen som drenge i Odense, når prinsen besøgte sin fader på Odense Slot, hvor Hans Christians moder var vaskekone.

Typisk for den gavmilde monark modtog Andersen fra tid til anden gennem hofmarskallen foræringer – bl. a. en gulddåse med navnetræk – og kongen sendte ham i 1862 følgende smukke brev:

»Min gode Andersen!

Det er mig en Fornøjelse at sende Dem min Tak for den Glæde, De forskaffede mig ved Forelæsningen af Deres nydelige Eventyr forleden Aften, og jeg kan kun sige saameget, at jeg lykønsker mit Land og dets Konge til at eie en Digter som Dem.

*Deres velvilligste
Frederik R«.*

Frederik VII og Carl XV af Sverige var særdeles gode venner, og til at overvære de store svenske troppeøvelser i sommeren 1860 på Bonarp Hede tæt ved herregården Herrevads Kloster modtog kongen invitation. Han ledsagedes på rejsen af arveprins Ferdinand, prins Christian og prins Frederik af Hessen tillige med Løvenskiold og Trap samt et talrigt militært følge. Kongen og de tre prinser var under manøvrerne underbragt i en hastigt opført barak, og Løvenskiold og Trap måtte – hvordan det end har passet dem – dele en anden lignende barak. Løvenskiold ledsagede også kongen og grevinden på den store hyldingsrejse til Jylland sommeren 1861 sammen med bl. a. Trap, generalmajor Fensmark, Irminger og kaptajn af Livgarden Malling.

Et andet, særligt bånd knyttede såvel kongen som Løvenskiold og Trap til hverandre, idet de alle tre var ivrige frimurere og efterhånden indehavere af høje grader.

Fig. 4. H. C. Andersen under oplæsning af eventyr. – Blandt de talrige bekendtskaber, især blandt de førende scenekunstnere, forfattere m. fl., Løvenskiold fik via sit hofembede, var også digteren H. C. Andersen (2/4 1805–4/8 75), som var en skattet gæst både hos Christian VIII og dronning Caroline Amalie, Frederik VII og grevinde Danner samt Christian IX og dronning Louise. De nævnte var alle interesserede i at høre ham læse op af sine efterhånden europæisk berømte eventyr. Andersen er her fotograferet på Frijsenborg Slot i gruppe med f. v. Zarah Krieger, Agnes Frijs, Henriette Frijs og – forrest – Clara Frijs. – Fotografi fra 1863 af Frijsenborgs huslærer Henrik Tilemann.

Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling

Under det kongelige pars hyppige ophold på Skodsborg, hvor kongen foretrak at opholde sig, når han nødsagedes til at opholde sig i nærheden af hovedstaden, var det almindeligt, at han sendte et telegram til Løvenskiold på Christiansborg Slot med ordre til at arrangere en aftenunderholdning eller bestille et af kongens favoritsstykker på Hofteatret, og det er – når man gennemgår de nærmest bjerge af sådanne telegrammer til Løvenskiold, som i dag beror i Hofmarskallatets arkiv – karakteristisk at se, at kongens smag i høj grad gik i retning af det folkelige. Balletter og operaer har han ikke været meget for. Hostrups komedier var hans favoritstykker.

Ved siden af sin hoftjeneste fik Løvenskiold dog snart tid til fortsat at dyrke sin militærhistoriske virksomhed. Under den store troppesamling i Slesvig i september 1862, hvor en lang række udenlandske officerer var indbudte som observatører, udarbejdede Løvenskiold omhyggeligt udførlige lister over såvel de danske som udenlandske deltagere, lister, som formentlig også har tjent ceremonielle formål.

Imidlertid blev det omkring tidspunktet for Løvenskiolds tiltræden som hofmarskal mere og mere tydeligt, at Treårskrigen ikke havde løst det slesvig-holstenske spørgsmål. Den havde for Danmark egentlig kun været en stakket frist, hvor problemerne blot blev skudt nogle år frem i tiden. 1850'erne blev i Danmark politisk en urolig tid med hastigt skiftende regeringer og en deraf følgende manglende fast kurs. Det var først og fremmest det sønderjyske spørgsmål, der optog sindene og satte ondt blod. Nok havde Danmark nyligt nedkæmpet det slesvig-holstenske oprør og var nu herre i de stadig ulmende hertugdømmer – især Holsten – men det gav i store dele af befolkningen en falsk sikkerhedsfølelse og en fatal overvurdering af egen militær formåen. Mange – også i ansvarlige kredse – overså fuldstændig, at det ikke var både Slesvig-Holsten og Preussen, man havde slået, men i virkeligheden kun oprørerne tillige med en del frivillige fra de tyske stater. Det var ikke hele Preussens og det tyske forbunds

krigsmagt, der havde deltaget, men kun et forbundshjælpekorps under preussisk ledelse. Dette hjælpekorps havde inden Isted-slaget som en følge af fredsslutningen den 2. juli 1850 mellem Danmark og Preussen forladt slesvig-holstenerne, der således stort set var alene i det afgørende slag ved Isted. Denne overvurdering af egen magt og samtidig manglende sans for styrkelse af forsvaret fik katastrofale følger i 1864, hvor det var hele den moderne, preussiske krigsmagt sammen med østrigske tropper, vi måtte kæmpe imod. Også kongens begyndende, svigtende helbred i begyndelsen af 1860'erne manede til at se skriften på væggen, fra 1862 tegnet med fast hånd af den nye, handlekraftige, preussiske ministerpræsident Otto von Bismarck.

Inden for vore regerende national-liberale kredse var – for definitivt at få ro i det sønderjyske spørgsmål – tanken om en deling af Slesvig efter de nationale linier atter blevet aktuel, altså en inkorporering i kongeriget af den nordlige, danske del af Slesvig. Man var dog fuldt på det rene med, at denne tanke om en deling af hertugdømmet ville støde på kraftig modstand hos tyskheden i Sydslesvig, hertugdømmet Holsten og hele Tyskland, hvor man atter og atter påberåbte sig Christian I's løfte fra 1460 om, at Slesvig og Holsten skulle »bliven ewich tosammende ungedelt«.

Konsekvensen – at sætte Danmark i stand til at tage krigen – tog man mærkværdigvis ikke i betragtning. Man levede som på en sky på minderne fra Treårskrigen og den tapre landsoldats indsats og regnede klippefast med engelsk, svensk eller russisk hjælp. Trods gentagne advarsler fra hærens øverste førere forsømte man at bevilge de nødvendige økonomiske midler til en udbygning af de permanente forsvarsværker i Slesvig, og det måtte dog stå regeringen helt klart, at det ville være den landsdel, der nødvendigvis måtte tage det første stød i en militær konflikt.

Efter at have stået á la suite i Livgardens officersrulle i godt tre år, var Løvenskiold under dette ansættelsesforhold efter-

hånden avanceret til karakteriseret major. Om end der tilsyneladende intet foreligger om spørgsmålet, må det antages, at Løvenskiold er blevet stillet over for valget at gå tilbage i linien i hæren eller fortsætte sin tjeneste i hofstaten. Han må have valgt sidstnævnte alternativ, idet han den 3. maj 1863 blev meddelt afsked af krigstjenesten som karakteriseret major ved Livgarden. Det må vel også antages, at kongen og måske også grevinden har haft en åre med i båden og øvet en vis mild »pression« på Løvenskiold for at overtale ham til at droppe officeren til fordel for det høje hofembede. Løvenskiolds afløser som adjutant ved Livgarden fra 1860 var premierløjtnant J. H. C. Tobiesen (1831–98).

Med denne beslutning kappede Løvenskiold stort set forbindelsen til sin gamle militære afdeling, i hvert fald officielt. På anden vis bevarede han i høj grad kontakten, hvilket vil fremgå af det følgende. Det er måske en af årsagerne til, at det ikke har været forf. muligt at opspore noget fotografi af Løvenskiold, bærende Livgardens officersuniform. Hverken Livgardens righoldige historiske samling på Livgardens kaserne, Det kongelige Biblioteks Billedsamling eller Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot m.fl. ejer et sådant foto. Tiden omkring 1860 var som bekendt endnu fotografiets barndom, hvilket denne fremstilling altså i den henseende må lide under.

Omkring krigen 1864

Fra efteråret 1863 stundede det mod krigen, og det blev samtidig mere og mere klart for inderkredsen omkring kongen, at Frederik VII's helbred var vaklende.

Kongens sidste officielle handling af større politisk rækkevidde var afskeden med prins Christians søn prins Vilhelm, der af Grækenland var tilbudt den græske trone. Prins Christian havde ikke været meget for, at hans søn, der var kadet i marinen, skulle modtage tronen i et så politisk uroligt og ustabilt land, men kongen var stærkt for tanken, og hans vilje blev afgørende. Den 3. juni 1863 udnævnte kongen den unge søkadet til orlogskaptajn i den danske marine, og den 4. ledede Løvenskiold med den for ham så karakteristiske myndighed og rutine den kendte højtidelighed, hvor kongen tog afsked med den unge prins og samtidig dekorerede ham med Elefantordenen, en højtidelighed, som er en af de begivenheder i kongens regeringsperiode, hvor Frederik VII smukkest og mest værdigt viste sig som det sidste skud på Oldenborgernes ældgamle kongestamme.

Kongen oplæste svaret på den græske deputations andragende, hvorefter han indbød prinsen til at træde op på tronens 2. trin og udtalte her de kendte ord, der refereredes i landets aviser og var med til hos befolkningen at understrege kongens tilnavn »Frederik Folkekær«.

»Inden Du forlader dette Sted, vil jeg endnu give Dig et hjærteligt og velment Raad med: Lad det stedse være Din Stræben at vinde og bevare Dit Folks Kjærlighed! Jeg vil ikke rose mig dermed, men det er af Erfaring, jeg taler, naar jeg siger, at deri bestaar en Konges sande Lykke. Hold fast paa dit Lands Forfatning, stræb stedse at skaffe den Godkjendelse, og

sørg for, at den bliver overholdt! Naar Du gør Dig dette til Regel, vil det gaa Dig og Dit Land vel«.

Det var ord, der ikke i forvejen var skrevet ned, men kom fra hjertet og gik til hjertet, selv blandt de mellem de tilstedeværende, som til daglig havde svært ved at acceptere det »gemytlige« hos kongen.

Kongen lod sig derefter ved ordensmarskallen, viceadmiral K. E. Mourier, overlevere Elefantordenens insignier, hvorpå Hans Majestæt rejste sig fra tronen og trådte et skridt nærmere hen mod prinsen og tiltalte ham således:

»Forinden jeg hæver Dig til det høie Trin, Du nu skal indtage, vil jeg, medens Du endnu er Prins af Danmark, ved Thronens Fod give Dig et synligt Tegn paa Din Konges Naade, idet jeg udnævner Dig til Ridder af Elefanten«.

Derpå dekorerede kongen prinsen med Elefantordenens blå bånd og drog ham derefter op til sig på tronens højeste trin, hvor Hans Majestæt omfavnede og kyssede prinsen tre gange og med en stemme fuld af dyb bevægelse sluttelig henvendte disse ord til den unge konge:

»Modtag Din gamle Konges Velsignelse, Gud være med Dig paa Din Fremtids Vei!«.

Fig. 5. Kong Frederik VII og gemalinde, Louise Christine, lensgrevinde af Danner. – Frederik VII er den første konge, der eksisterer fotografier af. Kongen er her afbildet i Livgardens snorejakke med lyseblå bukser med sølvgaloner. I hånden holdes den lyseblå spidshue med sølvsnorebesætning og kvast. Det bemærkes, at huen dengang var »blød« for officerer i modsætning til vore dages »stive« hue. Livrem med gehæng føres her uden på jakken i modsætning til vore dages brug af jakken, hvor føringsmidlet føres under jakken. Sablen med bøjlefæste er ikke en reglementeret gardeofficerssabel med læderskede, men formentlig en ureglementeret privatmodel, hvilket tidligere var ret almindeligt for officerer at bære. – Fotografi fra ca. 1862.

Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling

Den 10. september 1863 afrejste kongen fra København til Slesvig med et stort følge under Løvenskiolds ledelse. Det blev kongens sidste rejse, og han skulle ikke mere gense sin hovedstad.

Iflg. Berlingske Tidende bestod ledsagerne – nedskrevet af kongen selv – af følgende: »Tilsiges at følge Os og Vor høitelskede Gemalinde af: Frøken Arntz, Frøken Lützen (udtrykkelig nævnt først!), Hofmarskal Løvenskiold, Generaladjutant for Søetaten, Kammerherre Irminger, Generaladjutant for Landetaten, Generalmajor Fensmark, Adjutant, Kammerherre Blücher, Første Staldmester, Kammerherre Haxthausen, Cabinetssecretair, Geheime Etatsraad Trap, Opvartende Kammerherre Berregaard, Adjutant, Kammerherre Oxholm, Anden Staldmester v. Scheele, Etatsraad, Lector Schlegel, Etatsraad, Reiselivlæge Bock, Adjutant, Ritmester Cetti, Adjutant, Capitain Moltke, Adjutant Holten, Adjutant, Ritmester Bardenfleth, Reisekasserer, Justitsraad Block«.

Det usædvanlig store antal adjudanter vidnede for den opmærksomme læser tydeligt om, at rejsens egentlige formål i virkeligheden var at inspicere fæstningsværkerne og den store troppesamling omkring Dannevirke, samt at kongen viste sig for de tropper, der efter al sandsynlighed skulle tage det første stød og dæmme op for det kommende angreb sydfra. Kongen og følget afrejste fra Skodsborg på dampskibet »Slesvig« med Holnæs i Flensborg Fjord som mål.

De næste uger blev trættende for Løvenskiold. Kongens utrættelighed med at inspicere troppeafdelingerne og Dannevirkestillingen trods hans nu meget svære korpus, deltagelse i en række baller og særdeles »våde« tafler om aftenen undergravede de sidste rester af hans modstandskraft. Trods det ruskvåde vejr kørte han overalt i åben vogn og nægtede at iføre sig kappe trods Løvenskiolds og adjudanternes kraftige forestillinger. Livlægen, dr. Bock, havde konstateret hos ham en begyndende sukkerdannelse, men en ½ flaske burgunder til frokost, portvin til middag og punch om aftenen var næppe den rette kur.

Da tidspunktet var før den egentlige mobilisering, var der ved Dannevirke kun samlet ca. 10.000 mand, og de fyldte ikke meget i den udstrakte stilling, men Frederik VII havde næppe det detaljekendskab, at han kunne hefte sig ved manglerne ved stillingen og dens bemanning. »Fædrelandet« skrev, at stillingen i virkeligheden krævede en besætning på ca. 50.000 mand, en udtalelse, som hærens øverste førere med generalløjtnant de Meza i spidsen kunne tilslutte sig.

Den 18. september førte kongen selv kommandoen over tropperne. Generalmajor P. F. Steinmann kommanderede under Allerhøjstsamme som chef for en division, og den 20. afvikledes generalrevuen, hvori grevinde Danner deltog til hest, ledsaget af oberst af kavalleriet B. Marcher. Herefter var manøvrerne slut, og den 26. ankom consejlspræsident C. C. Hall med udkastet til fællesforfatningen, senere benævnt »Novemberforfatningen«, hvis vedtagelse medførte krigen.

Nogle dages ophold i Kappel gik med nytteløse inspektioner af fæstningsværkerne langs Slien til Mysunde og Slesvig, og de nedbrød yderligere kongen, medens soldaterne var fyldt med beundring over hans energi. Ved taflerne om aftenen satte han sig træt til bords, ofte iført sin gennemblødte uniform og nægtede at skifte til tørt tøj, trods utilpashed og kuldegysninger. Det store kvantum vin, han indtog til måltiderne, virkede derfor ekstra voldsomt på ham. Bagefter klagede han over halssmerter og en smertende blegn i næsen. Løvenskiold, der ved taflerne sad lige over for kongen, bad ham ligeud ikke pille sig så ofte i næsen og derved irritere såret, hvortil kongen svarede, at det »kløede så bandsat«. Kendsgerningerne modsiger dr. Bocks ord til Tscherning, at »han kom hjem i bedste velgående«. Vejret var koldt, regn- og sludfuldt. I en samtale med de øverste af hærens førere spurgte grevinde Danner, hvor det sikreste sted for hende under en krig ville være. Med sin sædvanlige ironi rådede generalmajor Fensmark hende til skanse nr. 1, hvorfra hun ville have et godt overblik, en spøg, som selvsagt ikke optoges nådigt.

Medens kongen med adjutanterne var i Kappel, passerede prins Christian med familie Flensborg på vej hjem fra et besøg hos prinsesse Alexandra i England. Da prinsen på Glücksborg traf Løvenskiold og fik at vide, at kongen var i Kappel, fortsatte han med familie til København uden at aflægge kongen nogen høflighedsvisit. Iflg. Trap meddelte Løvenskiold kongen dette »paa en temmelig klodset Maade«, så Frederik VII blev stærkt opbragt over prinsens – efter hans mening – uopdragne opførsel. Det er tydeligt i Traps erindringer at konstatere, at han nu brød sig mindre og mindre om Løvenskiold. Det kan vel næppe heller udelukkes, at der mellem de to højtstående hofembedsmænd har eksisteret en vis rivaliseren, især nu, hvor begivenhederne red hurtigt og udviklede sig mod krig og et eventuelt kongeskifte.

Det sidste taffel, kongen deltog i, var på Glücksborg Slot den 9. november. Under måltidet lod han stå til og blev stærkt beruset, hvorpå han åbenlyst drillede grevinden. Dagen efter lå han i sengen, stærkt angrebet af rosen, og rejste sig ikke mere.

Nu blev det helt klart for omgivelserne, at det for kongen tydeligtvis bar mod enden, og det på et tidspunkt, der var ladet med politisk sprængstof. Det gærede overalt i den sydlige del af hertugdømmerne, de tyske aviser bar flittigt ved til bålet, og med oprøret i Rendsborg i 1848 i frisk erindring var det naturligt, at generaladjudanten for landetaten, general Fensmark, ønskede – hvis kongen skulle dø – at sikre Glücksborg Slot mod en eventuel revolte fra de tysksindede elementer blandt befolkningen, muligvis støttet mere eller mindre gedulgt af preussiske tropper.

Også Løvenskiold var nu klar over, hvor det bar hen med såvel hans høje foresatte som med landet. Med en eminent sikker historisk sans og indfølingsevne for at ville fastholde de vigtige begivenheder i kongehusets historie og bevare dem for efterverdenen, var Løvenskiold sig klart bevidst, at de begivenheder, der fra nu af udspillede sig om den sidste Oldenborger, måtte nedfældes på papir til en senere verdens brug. Han

affattede derfor kort tid efter kongens død en indgående skildring af Frederik VII's sidste dage i en omfattende, håndskrevet beretning, »Resumé af, hvad der er passeret ved Hoffet i den nærmeste Tid før og efter Kong Frederik den Syvendes Død paa Glücksborg Slot den 15de November 1863« (bilag 1). Beretningen beror i dag i Løvenskiolds privatarkiv i Rigsarkivet.

Løvenskiold skrev bl. a., at dagen efter, at kongen var bragt til sengs af rosen, kunne han knapt nok kende patienten på grund af de af sygdommen ændrede træk. Han udtrykte for kongen sin dybtføjte sorg over at se sin kongelige herre i denne tilstand. Kongen var ikke mere medtaget, end at han opfattede Løvenskiolds ord og rakte ham venligt hånden til tak, hvorpå Løvenskiold ærbødigt kyssede den. Samlet omkring kongen de sidste døgn var grevinde Danner, livlægen, etatsråderne J. C. A. Block og I. J. G. Lund, kammertjener H. S. Løjtved, Løvenskiold og adjudanten, ritmester J. Cetti samt – med mellemrum som vågersker – grevindens damer, frøknerne Arntz og Lützen.

I sin febevildelse var det tydeligt, at det var den kommende krig, kongen havde i tankerne, og man skelnede med mellemrum ordene: »London!«, »Paris!«, »Nu kommer de!«, »Fald an!« o. s. v.

Om morgenen den 15. november besluttede Løvenskiold fra nu af ikke at vige fra kongens leje, før denne havde udstridt, da han anså det for sin pligt at bistå kongen til det sidste åndedrag, og tillige fordi han naturligtvis var klar over, at han umiddelbart efter dødsfaldet skulle træffe store og vidtgående beslutninger. Medicinaldirektør P. A. Schleisner fra Flensborg var netop ankommet til bistand for livlægerne, men kongens tilstand var håbløs. Generalmajor Fensmark henvendte sig til Løvenskiold i kongens værelse og udtalte, at når det var forbi, burde nogen tage kommandoen på slottet. Hertil svarede Løvenskiold bestemt ja, henviste til sit høje embede og meddelte Fensmark, at hvis Hans Majestæt gik bort, tilkom det ham som den øverste ved hoffet efter kongen at træffe de beslutninger, der

først og fremmest skulle sættes i værk. Alle ordrer af større rækkevidde ville Løvenskiold – der nu, understøttet af sin store myndighed og energi trådte i aktion – selv udsende, og hans tidligere stilling som krigserfaren officer i Livgarden kom givet nu til sin ret.

Under hensyn til de uden for slottet truende politiske forhold aftalte de, at Fensmark skulle bistå Løvenskiold – evt. med tilkaldte militære styrker fra Flensborg – hvis der i omegnen skulle forefalde ekscesser, måske med henblik på at isolere slottet som en glimrende optakt til en væbnet revolte og hindre transporten af kongens lig til København. De bestemte, at ved Holnæs skulle »Slesvig« ligge med dampen oppe under orlogskaptajn P. H. Smiths kommando for straks at kunne overføre kammerherre Irminger til Korsør med meldinger og bulletin til hovedstaden. Telegrafstationen i Glücksborg fik af Løvenskiold ordre til øjeblikkelig at indstille trafikken for at være klar til omgående at sende depecher på Løvenskiolds ordre. Premierløjtnant J. E. C. Rosen af Livgarden blev af Løvenskiold beordret til permanent at opholde sig på stationen for at kontrollere, at intet telegram afsendes før dødsbudskabet, underskrevet af Løvenskiold. Samtidig fik kaptajn af Livgarden M. B. Nægler, der med sit detachment bestred vagterne på slottet, og som havde været løjtnantskammerat med Løvenskiold, ordre til med garderne straks at besætte slottet og sikre alle udfaldsveje samt påse, at ingen fra nu af og først efter dødsfaldet og på Løvenskiolds nærmere ordre forlod slottet. Endelig gav hofmarskallen tilladelse til, at slottets personale, fra den øverste til den nederste, måtte komme stille ind i dødsværelset og se de kendte, kære træk, inden kongen udåndede. Dødsfaldet indtrådte samme dags eftermiddag kl. 14.35, og Løvenskiolds sidste tjeneste for sin afdøde konge blev tilrettelæggelsen af den højtidelige bisættelse i Roskilde domkirke den 19. december 1863. Til at være Executores testamenti efter kongen blev Løvenskiold udtaget tillige med stiftamt-

mand C. Simoy, konferensråd C. F. Wegener samt højesteretsadvokat C. Liebe.

Den 13. november 1863 var af regeringen den dansk-slesvigske fællesforfatning, der knyttede Slesvig indtil Eideren nærmere til Danmark, blevet vedtaget. To dage efter døde kong Frederik VII uden at have nået at underskrive den, og Christian IX, den første Glücksborger, besteg den danske trone, medens størstedelen af det danske folk sørgede dybt over den afdøde, populære konge.

Den nye konge modtoges med blandede følelser af det danske folk. Store kredse anså ham nærmest for tyskvenlig; han talte dansk med tysk accent, men mange glemte, at han som prins var forblevet Danmark tro ved oprøret i 1848 og altid senere havde udvist fuldt loyal optræden mod Danmark. Ej heller var hans kølige, noget stive holdning en form, man kunne goutere så kort tid efter en mand som Frederik VII. Af Fod- og Hestgardens faste officerer og underofficerer var han yderst agtet som en mand, der vidste betydelig bedre og konkret besked med militære forhold end hans forgænger.

Det blev så Christian IX, der nødtvungen måtte underskrive Novemberforfatningen. Medens flere af kongens nærmeste politiske rådgivere mærkværdigvis var så dårligt funderet, at de mente, at tanken nok alligevel kunne føres igennem, var kongen bedre underrettet og så i dette tilfælde klarere. Han var selv officer, havde ført Hestgarden i 1848, og som prins af et fyrstehus med tyske forbindelser havde han selv tidligere truffet Bismarck og forestillede sig ganske nøje, hvad denne kyniske statsmand førte i sit skjold. Han gjorde indtrængende ministeriet opmærksom på, at skrev han under, betød det krig med Preussen og Østrig. Ministeriet – presset af folkestemningen – insisterede, og under protest underskrev kongen forfatningen, hvad der øjeblikkelig medførte, at Preussen og Østrig – ganske som kongen havde forudset – forlangte den ophævet inden 48 timer under trussel om forbundseksekution af Slesvig og

Holsten. Resten af de hektiske forhandlinger og begivenheder omkring årsskiftet 1863/64 skal ikke skildres her. Bismarck ville have sin krig som et led i sine vidtskuende planer om et Stortyskland under preussisk ledelse, det relativt nyindførte preussiske bagladegevær skulle afprøves i forbindelse med den nye infanteritaktik, og den 1. februar 1864 overskred de preussisk-østrigske tropper Eideren, medens de danske poster under skydning gik tilbage. Krigen var begyndt.

En dansk krigsdeltager har senere skildret sin transport på et af troppetransportskibene fra København til Slesvig. Skibet var stopfyldt med soldater; selv på dækket stod de tæt. Pludselig så man i den mørke novemberdag i det fjerne kongeskibet »Slesvig« komme dampende med kongeflaget på halv med kurs mod København og medførende kisten med kong Frederik VII. Man så efterhånden tydeligt på »Slesvig«s dæk det rejste, oplyste telt, hvor båren stod, og rundt om teltet sås de ubevægelige bjørneskindshuer.

Deltageren berettede malende, hvorledes samtalen mellem soldaterne hørte op, til der var dødsstilhed på det tætpakkede dæk, medens mange med tårer i øjnene betragtede »Slesvig«, da det passerede med sin dyrebare last.

Pludselig begyndte en underofficer at synge H. P. Holsts gamle sang »Vel mødt igen, Kong Frederik, ved Hæren!«, sangen, som første gang var blevet sunget ved det store hærskeue på Leerbækgaards marker ved Vejle i 1848, og som så ofte senere havde lydt den populære konge i møde, når han mødtes med sine soldater. Alle på skibet stemte bevægede i, medens »Slesvig« forsvandt agterud i halvmørket.

Løvenskiolds første tjensteforretninger under den nye konge, der ønskede at beholde ham som hofmarskal, blev – efter bisættelsen af Frederik VII – i høj grad ligeså meget officerens som hofembedsmandens. Alt drejede sig om den tilstundende krig. Mobiliseringen sattes i gang, og landet belavede sig på med våben i hånd at værges sig mod de to sydlige stormagter. Det var givet af betydning for både kongen og Løvenskiold, at

denne forenede en hofmarskals indsigt og rutine med en krigskyndig officers. Løvenskiolds tid som tjenstgørende officer ved Livgarden lå jo ikke længere tilbage, end at hovedparten af, hvad han havde kendt og brugt under Treårskrigen, endnu stort set var gangbart i hæren.

Som øverstkommanderende over hæren ansattes den 72-årige generalløjtnant de Meza, der trods sine legendariske særheder og høje alder stadig var beslutsom og havde et godt navn i både hæren og befolkningen. Han stødte ved flere lejligheder hofmanden i Løvenskiold ved gentagne gange kort og godt at afslå indbydelser til det kongelige taffel. Det var også Løvenskiolds mening, at man – trods de Mezas indiskutable kvaliteter og indsigt – måske i stedet for at følge den traditionelle aldersorden burde have fulgt Tschernings ord om, at ved krig vælger man de bedste førere uanset anciennitet og fredstidsavancementer.

I sidste halvdel af januar begyndte mobiliseringen. Infanteristerne af 9., og 10. og 11. årgang, forstærkningsmændene, begyndte at indtræffe ved regimenterne de sidste dage af januar, men størsteparten kom først efter tilbagegangen fra Dannevirke. Der havde således ikke været tid til selv den nødtørftigste opfriskning af deres militære lærdom, og ingen af dem kendte Miniégæværet (med selvforcerende spidsprojektil), hvormed ca. halvdelen af infanteriet var bevæbnet. De af Holsten og Lauenburg udskrevne fem infanteriregimenter samt dele af de andre våben havde i sidste øjeblik fået lutter kongerigsk mandskab af de ældre årgange, så at befalingsmænd og menige her stod fuldstændig fremmede over for hverandre, da de skulle bruges i kamp. Det var usikkert, hvorledes de af Syd- og Mellemslesvig udskrevne tre infanteriregimenter ville vise sig over for fjenden, og senere under krigen begyndte selv det fra Nordslesvig udskrevne regiment at vakle. Ni af vore 22 infanteriregimenter var således ved krigens udbrud dels ganske løse i sammenføjningerne, dels nationalt usikre. Og det skulle vise sig, at selv nogle af de kongerigske afdelinger ikke straks

var de voldsomme fysiske og psykiske påvirkninger under alvorlig kamp voksne. De bedste afdelinger, tildels virkelige kærnetropper, navnlig jyderne, fandtes ved 3. Division (Steinmann). Det var dem, der havde ligget i garnison i Holsten, halvt på krigsfod, midt i en fjentligsindet befolkning. Uklogt og uøkonomisk var det, at man lod de talrige nyformationer af regimenter og brigader opluge et uforholdsmæssigt antal af de i forvejen så få faste officerer og underofficerer, hvad der navnlig gik ud over de laveste enheder, kompagnierne. Et lyspunkt blev det, at de kun nødtørftigt uddannede reserveofficerer gennemgående viste sig brugbare, mange endog særdeles flinke.

Det bør endvidere nævnes, at de befolkningsgrupper, man dengang henregnede til den såkaldte »bedre klasse«, navnlig det velstillede bourgeosi, de akademiske kredse, altså de, der udgjorde den »offentlige mening«, kun i meget ringe grad efter deres antal var repræsenteret i hæren, der skulle »kæmpe til sidste mand«. Der var nok almindelig værnepligt i teorien (dog med stillingstilladelse), men denne pligt påhvilede faktisk de ubemidlede, navnlig dem i bondestanden, medens andre befolkningsgrupper i ligeså høj grad som nuomstunder unddrog sig værnepligten ved fx »akademikerhjertefejl«.

Preusserne og østrigerne havde unge soldater med indtil tre-fire års uddannelse i geledet, ført af et talrigt, ungt officerskorps, og de var betydelig overlegne i tal. Østrigerne havde krigserfaring, og i den danske hær vurderede man i de første måneder østrigerne højere som soldater, end man vurderede preusserne, hvad der efter kampen med østrigerne den 3. februar har haft betydning for beslutningen i krigsrådet den 4. februar om at rømme Dannevirke.

Det falder selvsagt uden for denne afgrænsede fremstillings rammer at skildre de kendte og af vore militærhistorikere ofte behandlede episoder og et detaljeret handlingsforløb under det triste felttog.

Den 31. januar 1864 kl. 23.30 afrejste kong Christian IX

med ekstratog fra København til Slesvig for at være hos hæren, når krigen blev erklæret, og fjendtlighederne indledtes. I kongens følge var Løvenskiold, adjudanterne, Trap og et par hoffunktionærer samt konsejlspræsident D. G. Monrad (1811–87), der lige var tiltrådt den udsatte post. Fra Korsør fortsattes med »Slesvig« til Flensborg og derfra i tog til styrkerne omkring Slesvig, hvor kongen inspicerede soldaterne i Dannevirkestillingen.

Ved taflet den 1. februar, hvor kongen havde lejlighed til at drøfte situationen med de øvrige førere (undtagen de Meza, der ligeud undskyldte sig p. g. a. tjenesteforretninger!). Især kongens særligt fortrolige, generalmajor C. D. Hegermann-Lindencrone, der førte 4. Division, havde Hans Majestæt en lang, indgående samtale med om situationen og mulighederne for at fastholde stillingen.

Dagen efter angreb det 1. preussiske armékorps ved Mysunde, men angrebet afvistes. Den 3. udkæmpedes træfningen syd for Slesvig, der endte uheldigt, idet østrigerne i et beslutsomt stormangreb kastede de danske forposter helt tilbage til hovedstillingen. Det medførte permanent opretholdelse af fuldt kampberedskab af omtrent hele vor styrke om natterne og i hvert fald de første par timer efter solopgang, hvad der selvsagt hurtigt ville opslide troppernes moral og kampkraft.

Sammen med Løvenskiold og Monrad fulgte kongen skydningen i fortærrænet fra et af Gottorp Slots vinduer. Kampens udfald og troppernes tilstand i den stærke kulde med utilstrækkelige underbringelsesforhold medførte som bekendt det kendte krigsråd den 4. februar om aftenen, hvor det besluttedes ved nattetid at rømme Dannevirkestillingen og gå tilbage til flankestillingen i Dybbølskanserne.

Tilbagegangen udførtes så af hele hæren den 5. om aftenen og natten, og det lykkedes stort set at frigøre sig fra stillingen, uden at fjenden opdagede det før på et så sent tidspunkt, at en total afskæring og omklamring af hovedstyrken blev umulig at udføre.

Kongen havde ønsket – blot ledsaget af et par adjudanter og Løvenskiold – at opholde sig i egnen mellem Flensborg og Slesvig, når det gik løs. Monrad havde i den anledning en indgående diskussion med hærens stabschef, oberst H. A. T. Kaufmann (1819–1905), hvorunder obersten havde givet udtryk for, at skulle et større, beslutsomt angreb modtages i Dannevirkestillingen, ville det for Overkommandoen være en hemsko uden sidestykke at vide, at landets monark fuldstændig ubeskyttet befandt sig et eller andet sted i det område, hvori der efter al sandsynlighed ville blive kæmpet. Under et bittert ordskifte, der nærmede sig skænderi, hvorunder Løvenskiold, Trap m. fl. klart holdt med kongepræsidenten, lykkedes det til sidst Monrad at overtale kongen til at køre tilbage til Sønderborg. Afrejsen fra Slesvig fandt sted den 4. februar kl. 05.00.

Den 6. februar havde kongen til fods gennem den dybe sne sammen med Løvenskiold, Trap og et par adjudanter besøgt lazarettet på Augustenborg Slot, hvortil de sårede fra fægtningerne ved Mysunde og Dannevirke var ved at blive indbragt.

Det blev meldt Hans Majestæt, at de første afdelinger af den fra Dannevirke tilbagegående hær nærmede sig Dybbøl og Sønderborg. Sammen med følget gik kongen ned til broerne over Alssund og betragtede troppernes ankomst.

Trap skrev senere i sine erindringer, at det for alle i følget var

Fig. 6. Få dage før stormen på Dybbøl den 18. april 1864. – På det ret ukendte maleri ses en af Dybbølskanserne under beskydning. Den på kanonen til venstre siddende officer med opknappet kappe og iført Livgardens uniform, er oberst G. H. Lasson. Den foran ham siddende officer med pelsforet kappe er generalmajor P. H. C. du Plat (1809–64), der sammen med Lasson faldt den 18. april. Officeren i snorefrakke med kikkert ved brystværnet er ritmester H. Moltke-Huitfeldt (1838–78). Forrest på billedet ses en såret under behandling af feltlægen og med den opslåede salmebog i hånden. Til højre for lægen står ambulancesoldaten med lægens åbnede instrument- og forbindingskasse, – Maleri af Niels Simonsen 1870. Tilhører Forsvarets Lægekorp.

Foto: A. Brandt, København

tydeligt at se, at soldaterne var langt nede. Næsten alle forsyninger, det meste af skytset, ammunition m. m. var blevet efterladt i Dannevirkestillingen, da kun lidt kunne medbringes af de fodmarcherende styrker på de mørke, nærmest spejlglatte veje. Mange menige gik med store kødstykker fra de opbrudte tønder i intendanturen på de påsatte bajonetter, og andre bar kendelige spor af vel rigeligt at have besøgt de ved tilbagegangen ødelagte brændevinstønder, men Trap medgav dog, at befalingsmændene tilsyneladende overalt førte fast kommando. Trods en vis slendrian og en momentan modløshed i geledderne var det dog tydeligt at se, at det nok var trætte, udasede tropper, der marcherede eller måske nærmest sjokkede forbi den kongelige gruppe, men ikke slagne soldater. Efter en fornøden hvile, forplejning og hårdt tiltrængt soignering af våben og materiel ville de atter kunne kæmpe under deres befalingsmænds kommando. Flinke og pligttopfyldende soldater har som bekendt sjældent fundet dårlige befalingsmænd.

Atter – som i november 1863 – fandt militærhistorikeren i Løvenskiold det naturligt og et arbejde for ham, at de alvorlige begivenheder omkring kongen måtte nedskrives af en mand, der havde alt på nærmeste hold. Hofmarskallen havde selvklart ikke tid eller åndeligt overskud til i de hektiske dage og nætter under kampene om Dybbølstillingen at skrive memoirer, men han har måske fået tid til ind imellem at kradse et og andet vigtigt notat ned med henblik på en senere sammenskrivning, når tid og lejlighed gjorde det muligt.

Først i 1866 blev beretningen færdig. Den benævntes »Erindringer fra Kong Christian den Niendes Reise til Hertugdømmet Slesvig i Februar Maaned 1864 af daværende Hofmarskal Løvenskiold«. Den beror i dag i Løvenskiolds privatarkiv i Rigsarkivet (bilag 2). Forfatteren var sig klart bevidst, at der under de voldsomme begivenheder kunne være vigtige punkter eller passager, der var glemt eller gengivet forvansket, hvorfor han sendte manuskriptet til generalmajor H. A. T. Kaufmann, general Mezas stabschef under krigen, med anmodning om at

kommentere og evt. korrigere det. Løvenskiold havde den glæde, at Kaufmann i alt væsentligt godkendte erindringerne.

Den gamle officer i kong Christian fornægtede sig ikke. Trods alle advarsler fra Løvenskiold og de militære herrer i følget ønskede kongen at besøge besætningerne i Dybbølskanserne, da den regelmæssige belejring og beskydning af preusserne var indledt den 15. marts. Som bekendt fandt beskydningen af skanserækken stort set kun sted om dagen, hvorfor større trafik i stillingen, afløsning af enheder m. v. var henvist til at måtte foregå efter mørkefald.

Om natten mellem den 22. og 23. marts, da stillingen var blevet beskudt med preussiske 12 og 24 punds bagladekanoner samt 25 punds glatløbende morterer, gik kongen med nogle få ledsagere, deriblandt Løvenskiold, over pontonbroen og op i skanserne, hvor han talte med såvel befalingsmænd som menige. Han besøgte bl. a. den berømte nr. II, hvis riflede skyts lededes af løjtnanterne af artilleriet J. P. A. Ancker (1837–76) og C. V. B. Castenskiold (1837–1919).

Det bekendte besøg, hvorunder kongen på allernærmeste hold fik lejlighed til at betragte den febrilske udbedring af de skader, dagens beskydning havde forvoldt, blev senere malet af professor Otto Bache og i 1888 skænket kongen af hæren i forbindelse med 25-års regeringsjubilæet. I den lille gruppe af officerer bag kongen i den mørke nat ses Løvenskiold afbildet.

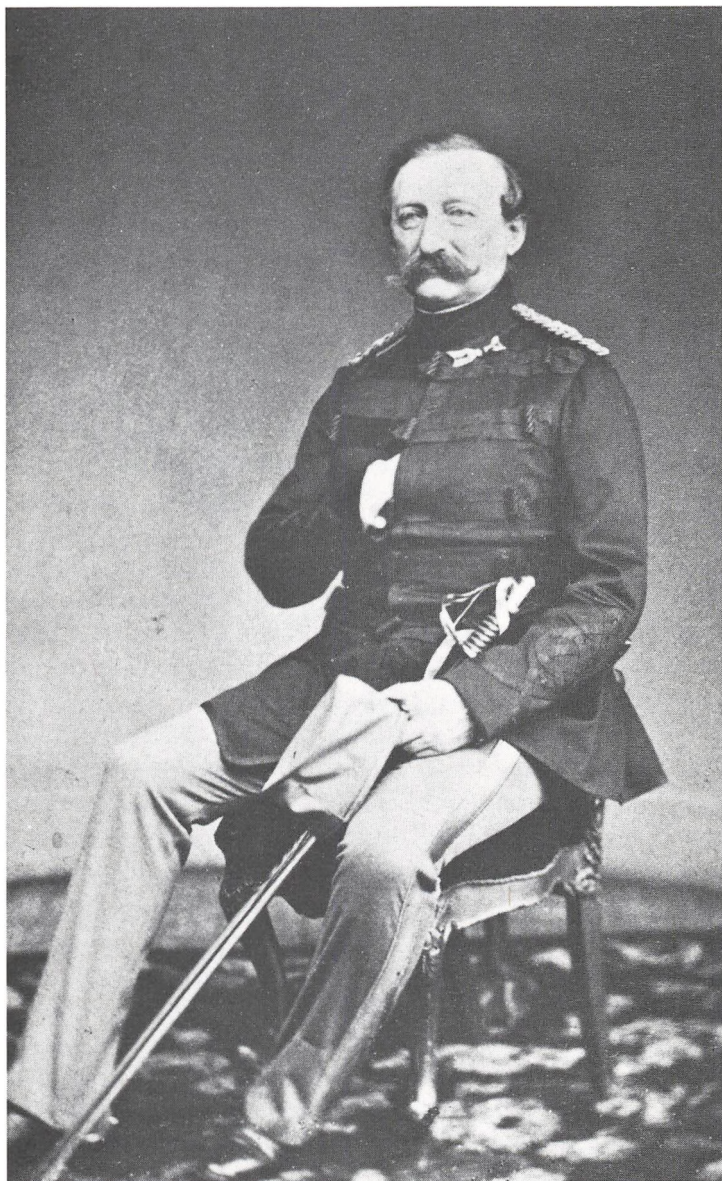
Løvenskiolds gamle afdeling Livgarden var ikke blevet sendt til fronten i krigens start, da de voldsomme uroligheder og optøjer i København i forbindelse med efterretningerne om tilbageslaget fra Dannevirke havde nødvendiggjort en slagkraftig styrke i hovedstaden. Der blev demonstreret kraftigt mod bl. a. den kongelige familie, der beboede »Det gule Palæ« i Amaliegade, og dronning Louise bad til sidst, stærkt oprevet, om bistand fra Livgarden. Det blev dog hovedsagelig Hestgarden, der (som ved tidligere lejligheder af den art) blev sat ind, og dens – det må nok indrømmes – noget håndfaste indsats med dragne pallasker og ofte i galop gennem gaderne med brug

af den flade klinge, var vel i nogen grad medvirkende til, at den blev nedlagt ved hærreduktionen i 1866 som temmelig upopulær i hovedstaden og samtidig forældet i fremtidens krigsførelse.

Endelig den 18. marts kom den længe ventede eller frygtede ordre til Livgardebataljonens afmarch til fronten. Afdelingen bestod af fire fuldtallige kompagnier samt stab, mellemstab og musikkorps. Efter en afskedsparade på Rosenborg eksercerplads, hvor kongen tog afsked med sine hustrupper og Løvenskiold med sine gamle kolleger, sad kl. 13.00 hele afdelingen i toget for at blive transporteret til Korsør, hvorfra skibslejlighed til Als var beordret. Der blev nogen bestyrtelse i toget, da det pludselig viste sig, at kongen personligt gik fra kupé til kupé og bevæget ønskede sine gardere held og lykke på den fjerne krigsskueplads.

Livgardens indsats i kampene ved Dybbøl falder selvsagt uden for denne fremstillings rammer og skal ikke udførligt skildres her. Den er stort set beskrevet i de historiske værker om Livgarden og øvrige militærhistoriske fremstillinger (se bibliografien). Man kunne tro, at den ved sin ankomst til

*Fig. 7. Generalmajor af kavalleriet Cai Detlev Hegermann-Lindenchrone (17/5 1807–22/12 1893). – Udnævnt til sekondløjtnant á la suite i Jyske Jægerkorps 1/1 1824, 21/4 38 premierløjtnant i Husarregimentet og 1/7 42 ritmester. Udnævntes 28/5 52 til oberstløjtnant og 1/4 58 til generalmajor og generaladjutant for landetaten samt chef for kongens adjutantstab. 16/3 60 kommandør for 1. kavalleribrigade og 19/11 63 chef og generalinspektør for kavalleriet. 25/12 63 fulgte udnævnelsen til chef for 4. Kavalleridivision, i hvilken stilling han deltog i krigen 1864. Med stor dygtighed ledede han divisionens tilbagegang op gennem Jylland efter Dannevirkes rømning, men hans – for befolkningen at se – tilsyneladende passivitet og manglende mod med en hel division nord for Limfjorden medførte stor uvilje mod ham i vide kredse. Han var medlem af Folketinget for Kbh.'s 6. kreds i årene 1861–64 samt som autoriseret dyrlæge formand for Stutterikommisionen. Afskediget i nåde af krigstjenesten 12/1 78. – Fotografi fra ca. 1864.
Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling*

Sønderborg som eliteafdeling øjeblikkelig var blevet indsat, men da kampene meget hurtigt – efter at preusserne nærmest uhindrede havde fået deres riflede artilleri bragt i stilling – for den danske hærs vedkommende måtte indskrænke sig til et forsvar af stillingen uden tanke på muligheden for gennemførelse at et stort anlagt generaludfald, blev garden ikke indsat som besætning i nogen af skanserne. Desuden var krigsførelsen i denne periode endnu taktisk præget af Napoleontidens store slag, hvor man altid holdt garde- og veteranafdelinger i baghånden for – når et gennembrud i den fjendtlige linie var opnået – da på gennembrudsstedet at indsætte disse afdelinger for fuld kraft. De senere store krige, Krimkrigen 1853–56 og krigen i Norditalien 1859, der begge blev udkæmpet med forladegeværer, havde ikke ændret væsentligt på disse doktriner. Ej heller vidste man, at denne krig skulle blive den første i verden, der på grund af det preussiske, hurtigt skydende bagladegevær, som kunne lades i liggende stilling uden brug af ladestok, gav stødet til afskaffelse af de tætte kolonner og geledder i skydefægtningen til fordel for mere opløste, åbne formationer og skyttekæder, der igen blev begyndelsen til vore dages spredte orden i gruppetaktikken.

Hver aften stillede Livgarden »fuldt udrustet og uden Tornystre og med Felthue« for om natten tilligemed skansernes infanteribesætninger at anvendes i skanserne som arbejdsmandskab for at udbedre de voldsomme skader, preussernes artilleribeskydning om dagen havde forvoldt. De natlige, hurtige retableringer af voldkroner, skydeskår, banketter, ammunitionsmagasiner m.v. medførte, at den tyske artillerifører en dag med kikkerten for øjet harmfuldt udbrød: »Vi sender hver dag for over 2000 guldstykker granater over til dem, men om natten reparerer det pak (danskerne!) det for 6 sølv groschen!«, en udtalelse, der nok ville have glædet garderne at høre! En anden styrke stillede samtidig for at benyttes som kystvagter på Als. Også patruljer, udsendt som feltgendar-

meri, blev benyttet for at hindre plyndringer og tyveri fra de forladte huse og gårde i omegnen.

Det ses atter i Kongehusets Arkivs brevvekslinger mellem kongen og en række officerer – ganske som det var tilfældet mellem kong Frederik VI og hans mest betroede mænd under krigen 1807–14 – at officerer, som kongen kendte særligt godt, skrev til ham om bl. a. fjendtlige operationer og ellers løst og fast, hvordan de var underbragt, forplejningen o. s. v. Det må have givet nogen friktion i systemet, da disse breve sendtes som privat post helt uden om den militære kommandovej og har sikkert været vedkommende officers chef en torn i øjet, han ikke formåede at trække ud.

Det uafvendelige nederlag på Dybbøl indtraf den 18. april 1864, da man her ikke rådede over en – over for folkestemning, ministerielle indblandinger og påfølgende karriereudsigter – tilstrækkelig hårdhudet chef, der i det rigtige øjeblik havde rømmet stillingen, overladt en grushob til fjenden og derved berøvet preusserne den så eftertragtede sejr efter et opreklameret stormangreb, således som general du Plat uden held foreslog. General D. G. Gerlachs (1798–1865) virksomhed forringedes ved Krigsministeriets idelige indgriben i Overkommandoens dispositioner, og det var også mod hans opfattelse, at hæren i de efterhånden sammenskudte skanser skulle modtage det preussiske stormangreb den 18. april i stedet for at trække hæren tilbage til Fyn.

Under den afsluttende kamp den 18. april og de danske styrkers mere eller mindre ordnede tilbagegang fra skanserne efter stormen kl. 10,00 fik Livgardebataljonen ordre til fra Sønderborg at marchere over den nordre pontonbro til brohovedet i Sundeved for at støtte de forsprængte styrkers tilbagegang.

Da garden i sektionskolonne med gevær i hvil og de lange, trekantede bajonetter påsatte var nået omtrent midt ud på broen, der lå i stærk kugleregn fra det preussiske artilleri og

infanteri, fik bataljonen pludselig af en løbende adjudant fra Overkommandoen kontraordre og gjorde »Omkring!« og gik hurtigt i stilling i løbegravene i Sønderborgs vestkant, fra Kirkebatteriet i nord og til slottet i syd og vedligeholdt herfra – trods en intens artilleri- og geværbeskydning fra Sundevad, der gav flere dræbte og sårede – en virksom ild mod de stormende preussere, således at de sidste danske tropper i brohovederne var i stand til over broerne at nå i sikkerhed på Als, inden disse blev afbrudt og skudt i brand af det danske artilleri på Als.

Livgardens kommandør, oberst G. H. Lasson, som havde været officerskammerat med Løvenskiold, og som på Dybbøl kommanderede 1. Brigade, var blandt dem, der denne dag faldt. En dødbringende kugle fandt ham, netop som han som brigadechef søgte at skaffe reserver frem til hjælp for sine hårdt trængte regiment. Deltagere i 8. Brigades berømte modstød op mod Dybbøl Mølle så ham stå ved et hegn syd for gården Hørlyk, vinkende af al magt for at påskynde fremrykningen. Da egne styrker nåede frem til ham, lå han død ved foden af hegnet, og da brigadens heroiske modstød kort efter brød sammen i bagladegeværernes overvældende hurtigild, måtte oberstens lig efterlades, hvor man fandt det.

Da preusserne dagen efter gik ind på en våbenhvile til kl. 18.00, bragtes 30 faldne, danske officerers lig i både over til Sønderborg. De var berøvede alt, lige til strømper, støvler, fingerringe, distinktioner og ure. Blandt disse var også oberst Lasson. Han var udplyndret som de øvrige. Selv sølvtrækkeriarbejderne på krave, skulderklapper og ærmeopslag var sammen med sølvstriberne på de lyseblå bukser brutalt flået af og borte, måske medbragt som souvenir eller gjort i penge af en preussisk infanterist til et par hårdt tiltrængte snapse hos den nærmeste marketendermutter efter kampen.

En skildring af resten af det triste felttog skal ikke medtages her. For Løvenskiold var der kun i København at følge med i aviser og i telegrammerne til kongen om krigens sørgelige gang.

Han har muligvis her fået lejlighed til at påbegynde sin skriftlige redegørelse om kongens og hans rejsevirkosomhed under krigen. Han var tilstrækkelig meget officer og historiker til at vide, at denne fremstilling af en senere tids historikere ville blive fundet frem af arkivets skygge og benyttet som et fornemt førstehånds kildemateriale i forbindelse med skildringer af den knugende periode i landets og kongehusets historie.

Stille og ubemærket og uden nogen sympatitilkendegivelser vendte bl. a. Livgarden tilbage til hovedstaden og marcherede stille uden musik gennem gaderne til kasernen. Det var en anden modtagelse end efter Treårskrigen. På eksercerpladsen påhørtes senere på sommeren under gevær kongens gribende proklamation til de hjemvendte styrker:

»Soldater!

Kampen er endt. Fra Krigens blodige Færd vender I tilbage til Hjemmets Gerning. Tunge Ofre har Krigen kostet; med endnu tungere Ofre maa Freden købes. Men Fædrelandets Vel byder at foretrække Freden for en fortsat Kamp.

For Eder, Soldater, er Kampens Udfald dobbelt tungt. I kæmpede, og Eders Blod flød for en Sag, vi nu har maattet opgiv. Men med Ære gaar I ud af Kampen. Det skal erkendes, at den Opgave, der fra først stilledes Eder, var mere end vanskelig; mod to Stormagters Hære var I kun en lille Skare. Ethvert Haab om Hjælp svigtede, Fjendens Overmagt tvang Eder tilbage, men hverken hans Magt eller Vinterens Barskhed kuede Eders Mod.

Modtager derfor, før I skilles, Eders Konges Tak. Med dyb Bekymring har jeg fuldt Eder i Eders tunge Gerning, med sorgblandet Stolthed har jeg set Eders Færd. Bevarer under fredelige Sysler den Rolighed, den Selvopofrelse, I har vist i Kampen til Konge og Fædreland, der har ledet Eder. Med Forsynets Bistand vil Danmark endnu kunne haabe paa en

lykkelig Fremtid, omend den nærmeste Tid viser sig mørk og truende. Værer i Freden, hvad I har været i Krigen, og I vil bidrage til Fædrelandets Vel, som I hidtil har hævdet dets Ære«.

Et blad i landets og Livgardens historie var ubønhørligt skrevet ud, og vor nations selvtillid fik et knæk, som først generationer senere heledes.

Ceremonimester og overhofmarskal

Kong Christian IX fik ved tronbestigelsen årligt bevilget en civilliste på 500.000 rbd., medens Frederik VII havde haft 800.000 rbd., men han måtte heraf udrede 20.000 rbd. til en række årlige summer, der ikke tidligere havde påhvilet civillisten. Med dette beløb måtte Løvenskiold se at få den kongelige husholdning til at løbe rundt, og det må fastslås, at det med hans store økonomiske og administrative evner lykkedes ham til kongeparrets store tilfredshed. Han viste ikke blot disse evner i hofholdningen, men også gennem en længere medvirken ved administrationen af baroniet Løvenborg, ligesom der også tilkommer ham en ikke uvæsentlig del af æren for, at hoffunktionærerne fik rejst deres smukke og hensigtsmæssige hus i Upsalagade.

Det teaterinteresserede publikum i hovedstaden kunne konstatere, at den senere overhofmarskal var en flittig teatergænger, hvilket stod i forbindelse med, at han gennem en årrække var en virksom og nidkær formand i bestyrelsen for Den kongelige Ballets private pensionskasse, ofte i samarbejde med fx balletmester Aug. Bournonville.

Kong Christian indrettede sin hofstat omtrent på samme måde som den afdøde konge, og han beholdt stort set også dennes embedsmænd og betjente. Kun enkelte, der efter hans (eller dronning Louises?) mening havde stået i for nær berøring med grevinde Danner og Berling samt nogle ældre, der selv ønskede at træde tilbage, blev afskediget og det tildels med bibehold af bouche en cour og andet af civillisten.

Af de for denne fremstilling interessante personer blev karakteriseret generalmajor W. P. Oxholm (1805–76), oprindelig sekondløjtnant ved Livgarden, der havde kendt kong Christian fra dennes tidligste ungdom, udnævnt til overhof-

marskal og senere overkammerherre. Løvenskiold fortsatte – efter Traps mening protegeret af den gamle landgreve Vilhelm af Hessen – i sin stilling som hofmarskal, og kongens gode ven, Hegermann–Lindencrone, afløste generalmajor Fensmark som generaladjutant for landetaten. Også Hegermann-Lindencrone, hvis passive virksomhed med 4. Division under krigen var stærkt i folkemunde, fik i Traps erindringer et par spidse ord med på vejen. Han var, skrev Trap, » den fortræffeligste Mand af Verden, ret saadan en militair Biedermann, men meget uklar i Tanken og af en forfærdelig Mængde Ord«. Trap selv vedblev i embedet som kabinetssekretær, og af adjutanterne af landetaten beholdt kongen major af artilleriet F. A. Moltke, major af Livgarden C. F. von Holten og ritmester I. A. Bardenfleth.

Løvenskiold har tilsyneledende ikke efterladt optegnelser om det, men om end han givet lærte at sætte pris på de gode sider hos Frederik VII, som gav ham hans høje post, tør det nok med føje postuleres, at tjenesten som hofmarskal og hele ceremoniellet ved hoffet under den første Glücksborgske monark er blevet lagt ind i betydelig mere faste, men tydeligtvis også snævre, mere aristokratiske rammer. Det formelle, noget stive og kølige forlod aldrig hverken Christian IX (der altid havde set op til Frederik VI) eller dronning Louise, selv om de dog begge evnede at kommunikere med alle befolkningsgrupper i landet.

Løvenskiolds tjeneste som hofmarskal blev mærkværdigvis ikke af lang varighed. Allerede i 1868 fratrådte han stillingen og gik af med pension. Kaptajn Rockstroh anfører kort i Dansk biografisk Haandleksikon, at fratrædelsen skyldtes »Utilfredshed med Overhofmarskal Oxholms Ledelse«. Hvori denne utilfredshed bestod, og hvor Rockstroh har dette fra, har ikke kunnet opspores hverken i Løvenskiolds papirer eller Overhofmarskallatets arkiv. At den myndige Løvenskiold, der under Frederik VII formentlig på det nærmeste har været enevældig i sit embede, ikke har kunnet acceptere at få en overordnet

presset ind mellem kongen og sig, er naturligvis en mulighed. Rockstrohs kilde til meddelelsen er uvis. I Traps erindringer, bd. III, der først udkom i 1967, 25 år efter Rockstrohs død i 1942, meddeles samme korte passage, men da enkelte forskere har haft lejlighed til at gennemgå erindringerne, medens de forelå i manuskript, kan det meget vel være herfra, Rockstroh har sin viden.

Trods fratrædelsen fra hofembedet glemte kongeparret ham ikke, og han var som kammerherre hyppigt attacheret fremmede fyrster, således navnlig den senere czar Alexander III af Rusland. Den af statur nærmest kæmpestore czar, der holdt meget af at slappe af på det fredelige Fredensborg Slot eller Bernstorff, satte stor pris på den høje, kraftige og imponante Løvenskiold og tog ham under opholdene i Danmark ofte med på pürsch-jagt om morgenen, ligesom Løvenskiold af Christian IX i denne periode fik pålagt at udarbejde et nyt hofreglement og udkast til en ny rangordning. Han udpegedes også (sammen med to svenskere) som kronprinsesse Louises repræsentant som eksekutor i hendes faders bo, da kong Carl XV var død i september 1872.

For Løvenskiold betød den øgede fritid uden forpligtelser en mere omfattende militærhistorisk forsknings- og skribentvirksomhed, og han glemte under denne ikke sin gamle militære afdeling. Fx modtog han i 1867 fra »Militært Tidsskrift« 11 rbd. for en indsendt militærhistorisk artikel. Beløbet sendte han til Livgardens Underofficersforenings begravelseskasse. Denne forening, der var stiftet på Isteddagen i 1853 på foranledning af daværende major, senere oberst G. H. Lasson, oprindeligt som sangforening, havde vist sig levedygtig som en blanding af selskabelig og understøttelsesforening for Livgardens faste underofficerer, der – som andre underofficerer i hæren og marinen – på grund af de i vor militærhistorie så ofte omtalte knappe lønninger – ufravigeligt var placeret på et lavt socialt niveau. Løvenskiolds bidrag, der senere blev fulgt af flere, modtoges derfor med taknemmelighed.

Foreningen har gentagne gange skiftet navn som en følge af de skiftende hær- og personellove og føres i dag videre af Livgardens officerer af B-linien. Den kan derfor i 1978 fejre sit 125-års jubilæum som hærens næstældste forening overhovedet.

Det lå stadig i store dele af befolkningen og ulmede, at Danmark engang i fremtiden – i alliance med en stormagt – formentlig Frankrig, der i slutningen af 1860'erne kom i stadig større modsætningsforhold til Preussen – igen ved en heldig ført krig kunne generhverve det os med vold og magt røvede Sønderjylland.

Det krævede bl. a., at vore nu forældede forladegeværer hurtigt blev afskaffede, og et tidssvarende bagladegevær indført. I forbindelse med hærloven af 1867 antoges det amerikanske 11 mm Remington 1-skuds bagladegevær, noget af det bedste, der på dette tidspunkt var fremme blandt bagladere. De blandt Livgardens underofficerer, der var skydelærere, sendtes straks til omskoling på det nye gevær, og da det senere udleveredes til garderne, blev øvelserne med det drevet med lyst og energi. Alle viste jo, hvad de i givet fald kunne resultere i.

Fig. 8. Oberst af infanteriet Christian Frederik von Holten (11/3 1817–3/12 98). – Udnævnt til sekondløjtnant i Livgarden 1/5 1837 og var således nogenlunde samtidig med Løvenskiold. Premierløjtnant i Livgarden 17/9 44 og kaptajn II 28/7 48. 7/4 58 tiltrådte han en mangeårig tjeneste som adjutant hos såvel Frederik VII som senere Christian IX. 10/9 80 udnævntes han som oberst til chef for kongens adjutantstab og afskedigedes i nåde af krigstjenesten som generalmajor 11/3 82. Hans berømte, særdeles nærgående og brutale skildring af Frederik VII og grevinde Danner i sine erindringer, som udkom i 1899, og som sluttede med en hyldest til den nye konge, medførte, at Christian IX, da han havde læst denne unuancerede, men særdeles morsomme bog, ytrede til sin sønnesøn i Livgarden, prins Christian (X): »Den kompliment bryder jeg mig ikke om, når han har skildret sin herre og konge, som han har gjort det!« Og så skriver han endda, at han holdt meget af ham! »Han er til de lyseblå bukser iført snorejakke, der i vore dage stadig er tilladt at bære som selskabsuniform. – Fotografi fra ca. 1880.

Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling

Samtidig begyndte hæren at afholde de store lejrsmøder ved Hald, hvor der blev øvet felttjeneste og taktiske øvelser i en grad som aldrig før, og hvor også Livgarden deltog.

Løvenskiold fulgte opmærksomt det mellem stormagterne Frankrig og Preussen stigende spændingsforhold op mod krigen 1870–71. Disse år dannede et afgørende vendepunkt i vort lands nyere historie. Tre store begivenheder kendetegnede disse år omkring 1870: Sammenslutningen af Venstregrupperne i Det forenede Venstre med folketingsparlamentarismen som ledende programpunkt, socialismens fremmarch på dansk grund samt endelig de dybe og frodige folkeligt-kulturelle strømninger, den litterære realisme, Grundtvigianismens og den indremissionske bevægelses gennembrud.

I sommeren 1870 brast de spinkle forudsætninger for Nationalliberalismens nationale politik. Sidst i 60'erne havde ministeriet Frijs ført en række forhandlinger med den preussiske regering om udførelsen i praksis af Pragfredens artikel 5. Christian IX tog levende del i disse drøftelser bl. a. ved – i

Fig. 9. Livgardens underofficerskorps fotograferet på kasernen ca. 1865. – Ligesom bl. a. oberst H. G. Lassen og den senere oberst W. E. Lemvig i særlig grad interesserede sig for afdelingens underofficerskorps, således var Løvenskiold også forvisset om, hvilken betydning et veluddannet, tjenstligt og socialt velestimeret underofficerskorps har for såvel den indre moral, korpsånd som uddannelse og disciplin i enheder på alle trin. Løvenskiolds pengebidrag til underofficerernes private begravelseskasse blev derfor også modtaget med tak i den ånd, de blev givet. På billedet ses korpset i daglig tjenesteuniform med ældste kommandersergent siddende i midten. De to siddende med kasket og mørke bukser er de til afdelingen tilkommanderede underofficerer af Forplejningskorpset og det tekniske korps (bøssemageren). Man bemærker den totale mangel på pressefolder i bukserne, hvilke først kom på mode i begyndelsen af dette århundrede. Gradstegnene består i brede, hvide sparrer på underærmerne, et system, som indførtes i hæren i det fattige år 1812 til afløsning af epauletter, og som stort set stadig, blot i en smallere udførelse, føres for sergentgruppens befalingsmænd på såvel den grønne, røde som blå våbenfrakke. – Fotografi i Livgardens officerer af B-liniens forenings eje.

Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling

øvrigt på Bismarcks tilskyndelse – at benytte sig af familieforbindingen i St. Petersborg. De førte imidlertid ikke til noget, og med det uventede udfald af den fransk-tyske krig skrinlagdes ethvert dansk håb om snarlig genforening med det danske Nordslesvig, evt. med våbenmagt i alliance med kejserriget Frankrig. Store kredse med tidligere kongepræsident C. C. Hall i spidsen var ved krigsudbruddet stemt for, at Danmark skulle tilkaste Preussen sin håndskæ og gå ind i krigen på Frankrigs side. Kong Christian så atter klart og stod fast på, at hans rige skulle bevare sin neutralitet, og hans modstand bevirkede lykkeligvis, at forhandlingerne trak så meget ud, at ingen afgørelse blev truffet, og da efterretningerne om de uventede, store franske nederlag i Nordfrankrig begyndte at indløbe, var det nu tydeligt, at krigslykken til slut ville følge de preussiske våben. Kongens holdning beroede dog næppe på et mere indgående kendskab til Napoleon III's udadtil strålende militærmagt end den danske generalstabs medlemmers, hvoraf flere havde været klar til at marchere.

I 1876 døde overhofmarskal Oxholm efter nogen tids svagelighed. Trap besøgte ham under sygelejet. Han var resigneret og parat til at dø. Han udtalte med nogen bitterhed, at kongen under et besøg havde bredt sig over, at alle talte til ham om deres ansvar. Oxholm havde noget ærgerlig svaret kongen, at det kendte han intet til, men ét ansvar følte han nu, at han havde, og det var til kongernes konge.

Christian IX rettede allerede året før under Oxholms svagelighed forespørgsel til Løvenskiold om at modtage stillingen som ceremonimester. Løvenskiold adlød sin konges bud og udnævntes s. å. til ceremonimester, det følgende år til hofmarskal og endelig i 1881 til overhofmarskal og beklædte denne stilling til sin død i 1898.

Den tidligere premierløjtnant i Livgarden var nu nået så højt, som det var muligt for en ikke-kongelig omkring det aldrende kongepar, og han blev dette pars uundværlige nærmeste hjælper i de kommende år. Allerede 1876 fulgte han med bl. a.

von Holten og Trap Christian IX og dronning Louise på en rejse til Rusland. Under denne fik Løvenskiold bl. a. ordre til at overlevere to danske storkors med diamanter til den russiske fungerende overhofmester von Grote og den ældste hofmarskal I. Galitzin.

Det vil selvsagt føre for vidt og ligge uden for denne monografis hensigt indgående i detaljer at skildre Løvenskiolds lange tjeneste som overhofmarskal under Christian IX og dronning Louise. Perioden 1880'erne og 90'erne er som bekendt den epoke, der i Danmarkshistorien er blevet stående som »Fredensborgdagene«. Gennem Overhofmarskallatets omfangsrige arkiv kan Løvenskiolds virksomhed følges på nærmeste hold, og det er fast utroligt at konstatere den energi og arbejdsevne, den aldrende Løvenskiold stadig var i besiddelse af og de mange tjensteområder, han spændte over og havde en finger med i spillet om, fra indhentning af tilbud på opførelse af et nyt høsehus på Bernstorff Slot og til arrangement af et stortilet, officielt besøg af czar Alexander III af Rusland med gemalinde, suite, livkosakker m. fl.

Fredensborgdagene skal ikke uddybes mere indgående her. De er behandlet hos en række af vore civile historikere, sidst og mest detaljeret af Bo Bramsen i to-bindes værket »Huset Glücksborg« (Kbh. 1975). De berømte sommerdage, der år efter år drog det meste af Europas opmærksomhed til den landlege idyl ved Esrom sø og på Bernstorff Slot, kastede en egen glans over landet og »Europas svigerfader«, som Christian IX, efterhånden som børnene giftede sig ind i udenlandske fyrstehuse, benævntes. Særligt efter at Alexander III havde fulgt sin fader på tronen i 1881, blev Fredensborg Slot et midtpunkt for den storpolitiske interesse. Samtidens presseudtalelser og diplomatiske indberetninger beskæftigede sig levende med disse fyrstebesøg ved det danske hof, og man tillagde dem endog politisk betydning. Bismarck kaldte hånligt København for Europas »Flüstergallerie«, og denne holdning skærpedes, især efter at den selvbevidste, magtkære og noget sygeligt

mistænksomme kejser Wilhelm II kom på tronen i 1888, understøttet af sit nærmest byzantinsk krybende hof, der sammen med Generalstaben med held bestyrkede ham i den løse antagelse, at Fredensborg Slot var arnestedet for antityske »Umtriebe«, for den »indkredsning« af Tyskland, som han mente, prins Edward af Wales med gemalinde, den tidligere danske prinsesse Alexandra (1844–1925), var hovedansvarlige for, og som satte sin slutsten i den fransk-russiske alliance. Samme prins var dog ikke blandt de mest begejstrede for de stilfærdige, nærmest småborgerlige sommerglæder hos svigerforældrene. Hans ekstravagante livsform fik ikke lejlighed til at trives i de beskedne danske omgivelser under Løvenskiolds førerskab. Fortrædelig spurgte han engang sin adjutant: »Kender De noget mere kedeligt end Fredensborg?«, hvortil denne, der åbenbart nøje kendte prinsen, prompte svarede: »Ja, Deres Kongelige Højhed, Bernstorff Slot!«.

Alle de store og kendte begivenheder i vort lands historie, hvor kongehuset var involveret, sattes i scene af Løvenskiold.

Fig. 10. Kommandersergent i Livgarden Friedrich Wulff Paustian (6/7 1822–23/11 1908). – Paustian fødtes i Preetz i Holsten og stillede som værnepligtig af Kiel Godsdistrikt. Aflagt faneed ved Livgarden 15/6 45. Han udnævntes til underkorporal 12/3 48 og sergent 9/2 58. Udnævnelsen til kommandersergent (højeste underofficersgrad) fulgte 2/12 62. Under krigen 1864 deltog han med hæder som kommandounderofficer i Livgardens 3. kompagni under kaptajn L. H. Krieger. Han dekoreredes 28/6 64 med Dannebrogsmændenes Hæderstegn og udnævntes 1/10 s. å. til den for underofficerer sjældne grad »overkommandersergent« for fremragende forhold under felttoget. Ved sin afsked i 1880 på grund af alder skete det som krigsråd og med tilladelse til fortsat at bære Livgardens uniform. Han var meget virksom i Livgardens Underofficersforenings første år, ligesom han senere var en af stifterne af landets første garderforening (i Kbh.) og var dens formand 1887–1902. På billedet er Paustian udrustet med kommandersergentsabel model 1854 for uberedne kommandersergenter i hæren. På venstre overærme bæres en snor for »flid og duelighed i eksercerskoler« (kompagnilærer). – Fotografi fra ca. 1864 i Den kongelige Livgardes historiske Samling.
Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling

Han udviklede sig til at være suveræn på spørgsmål om ceremonielle og etikettemæssige anliggender, og han blev rundt ved de europæiske hoffet kendt og anerkendt for denne indsigt. Selv kongeparret måtte i visse tilfælde bøje sig for hans velboniterede afgørelser.

Det var dog ikke idyl altsammen i Danmark i 1880'erne og 90'erne. Den politiske spænding i Folketinget, hvor Højre under den stærkt selvbevidste, reaktionære konsejlspræsident J. B. S. Estrup, ivrigt støttet af kongen, for enhver pris med eller uden Folketingets godkendelse ønskede en omfattende befæstning af København, medførte, da tinget forkastede lovforslaget, at Estrup simpelt hen lod udstede en »provisorisk« lov, der uden videre satte byggeriet i gang. Den udløste straks store demonstrationer og kæmpeslagsmål med politiet landet over, hvor Venstres tilhængere – især i landdistrikterne – ligefrem indkøbte geværer og stiftede »riffeforeninger«, der formentlig skulle bruges i en eventuel revolte mod den stærke konsejlspræsident og måske kongen, der ved åbenlyst at støtte Højre og Estrup desværre i vide kredse af befolkningen for år frem i tiden omfattedes med betydelig uvilje.

Situationen kulminerede i 1885 med det mislykkede revolverattentat på Estrup, og da ministeriet jo måtte bevare handlefriheden og ikke apatisk kunne være tilskuer til, at uroen – med fare for væbnet opstand – bredte sig, adspurgtes hærledelsen, om man kunne påregne hærens støtte ved en eventuel indsættelse mod befolkningen. Generalstaben var, trods traditionelle, stærke Højresympatier, dog så jordbunden, at den klart forudså, at man ikke kunne sidestille værnepligtige, danske soldater med brutale donkosækker og tilrådede derfor oprettelse af et hvervet, militært gendarmerikorps, der næppe i samme omfang ville lide af de følelsesmæssige hæmninger som de værnepligtige. Ørkesløs overvågnings- og patruljerings-tjeneste ville, hævdede staben, desuden gå katastrofalt ud over uddannelsen, hvad Danmarks samlede forsvar selvsagt ikke kunne være tjent med.

Generalstabens holdning resulterede i oprettelsen af »Det militære Gendarmerikorps«, der ikklædtes lyseblå uniformer som dragonregimenterne, og flere tjenstgørende officerer, underofficerer og menige fra hærens afdelinger, herunder også Livgarden, søgte ind i det nye, i store dele af befolkningen øjeblikkeligt forhadte korps.

Beretningen om Løvenskiolds virke som overhofmarskal, fra 1883 gehejmekonferensråd og fra 1888 tillige ordensskatmester er på sin vis én uadskillelig del af kongehusets historie frem mod århundredskiftet. Han blev en institution og nærmest identisk med det danske hof. Ved de officielle festligheder kunne han med sin dybe, kraftige stemme, sin høje, statelige skikkelse i den røde uniformskjole med marskalstaven i hånden, sine mange og store dekorationer og sin særdeles myndige facon til tider nærmest tage luven fra sin høje foresatte. En resolut, dominerende, eller modsætningen, en mild, alfaderlig optræden, blev aldrig Christian IX's facon. Løvenskiold blev i sine høje embeder andet og mere end fyrstetjener og hofembedsmand. Han blev en skattet ven af det Glücksborgske kongehus, som benådede ham med to af vort lands højeste ordener, i 1888 Storkorset af Dannebrog med diamanter, og i 1892 fulgte Elefantordenen, begge dekorationer under stor opmærksomhed.

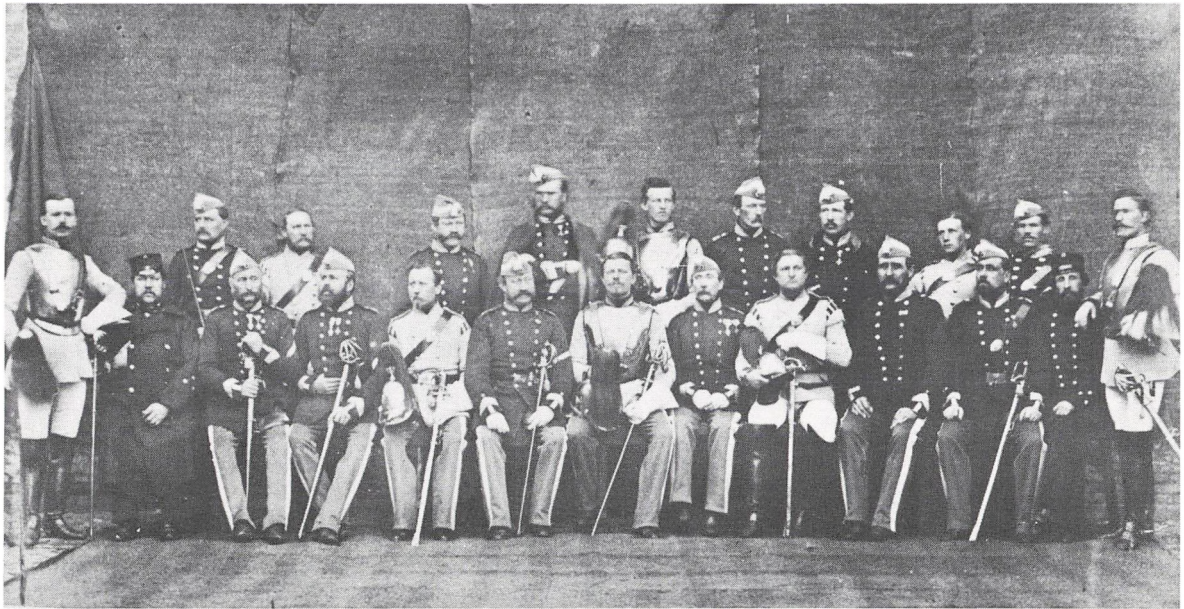
Med årene blev han noget mere kantet og selvfølende, indiskutabel dygtig og loyal, men kunne dog være noget vanskelig at samarbejde med, når det ikke lige gik efter hans hoved. Fx tålte han ikke, at nogen fremmed talte med kongen og dronningen uden hans mellemkomst. Den kendte arkitekt F. Meldahl (1827–1901), der arbejdede for kongehuset og bl. a. er kendt for genopbygningen af Frederiksborg Slot og fuldførelsen af Marmorkirken, havde en dag taget en engelsk arkitekt Blomfield med ud til Bernstorff Slot, idet denne havde en besked med fra prinsen af Wales til dronning Louise. Meldahl, der havde stående adgang til dronningen gennem lakajerne, havde fået englænderen i audiens ved blot at melde hans ønske

til dronningen. Dette havde Løvenskiold desværre opdaget. Ved kuren i forbindelse med taflet henvendte Løvenskiold sig direkte til dronningen og spurgte, om Meldahl havde tilladt sig at indføre arkitekt Blomfield uden om ham. Her havde Løvenskiold dog for en gangs skyld næsen for langt fremme. Dronningen svarede ja, hvorpå Løvenskiold spurgte, hvem der havde givet ham denne tilladelse. »Det har jeg«, svarede dronningen, »det tillader De mig nok!!«. Så var munden lukket på overhofmarskallen!

Selv ved taflerne kunne han, efterhånden som han blev ældre og mere brøsig, brumme og give ondt af sig, når han følte, noget var gået i baglås. En Danneskiold lod en dag vente på sig til taflet på Amalienborg. Han ankom først, da alle var gået til bords. Løvenskiold knurrede ved bordet over en sådan utilgivelig forsyndelse, så Christian IX blev ubehagelig berørt, rystede på hovedet og sagde efter taflet nærmest undskyldende til arkitekt Mehldal: »Ja, han var meget vred, men han er så dygtig en mand!«, en ros, som Mehldahl og de øvrige, som tjenstligt havde noget at gøre med Løvenskiold, fuldt ud kunne tilslutte sig og det altid til den kongelige kasses fordel.

Fig. 11. Underofficerskorpset ved Den kongelige Livgarde til Hest ca. 1864. – Hestgarden, der bestod af »kyrasserer«, d. v. s. tungt kavalleri, i modsætning til dragoner og husarer, var oprettet i 1661. Christian IX havde fået sin uddannelse ved Hestgarden og førte den selv som chef i 1848 i Slesvig, og det var ham en stor, personlig sorg, da det ved hærreduktionen i 1866 – trods store anstrengelser fra såvel kongen, krigsministeren som Generalstaben for at bevare garden – i Folketinget besluttedes at nedlægge den, der nu ansås for urimeligt kostbar og forældet i moderne krigsførelse. På billedet ses vagtuniformen, de gule, stramme køllerter, hvorover det blankpudsede metalkyras blev båret og de snævre vaskeskindsbukser og dertil de høje rytterstøvler samt hjelm med sort hestehårssvejf. Udgangsuniformen var som Fodgardens med mørkeblå våbenfrakke og lyseblå bukser med hvide galoner. Bevæbningen på billedet omfatter såvel den lange, tunge kyrasserpallask model 1831 med bøjlefæste som pallask for guider model ca. 1805.

Foto: Tøjhusmuseet

Også kongeparrets børnefolk og – som årene gik – disses børnebørn havde Løvenskiold et nært forhold til, og flere af børnebørnene havde som små redet ranke på den gamle overhofmarskals knæ. Herunder skal især fremhæves prins Christian, den senere kong Christian X, der blev født i 1870, og som senere efter sin indtræden som rekrut i Livgarden fik sig mangan diskussion med og gode råd af den tidligere gardeficer.

Under de første ophold på Fredensborg Slot i 1880'erne bestod belysningen ved taflet – og i øvrigt overalt i slottet – af hundreder af stearinlys i mægtige lysekroner og vældige kandelabre. Senere blev der – væsentligst gennem Løvenskiolds indsats – installeret elektrisk lys. Den første aften, denne moderne belysning strålede over taflet, faldt der mange smigrende komplimenter til overhofmarskallen.

Den militærhistoriske virksomhed fortsatte Løvenskiold u-svækket i sin alderdom, ja, det kan tydeligt via det i arkiverne og håndskriftsamlingerne efterladte materiale og fuldførte arbejder fastslås, at hans sidste ca. 20 år blev hans mest frugtbare periode på dette område. Takket være sin alder og høje position har det formentlig været muligt for ham på en række mindre væsentlige områder at trække på de yngre medarbejdere, således at der skabtes mere tid til forskningerne. Man så ham i disse år ofte sidde på sin faste plads på Rigsarkivets læsesal, ivrigt beskæftiget med arkivalierne.

Allerede fra 1860 var Løvenskiold så småt begyndt at samle materiale til en omfattende fortegnelse over alle de officerer, der havde været ansat ved Livgarden fra oprettelsen og frem til dato. Fortegnelsen findes i dag i Det kongelige Biblioteks håndskriftssamling og benævntes: »Fortegnelse over de Officerer m. fl., der have været ansatte ved Den Kgl. Livgarde til Fods, forsaavidt de have været at udfinde i Det Kgl. Geheime-archiv og Krigsministeriets Archivs opbevarede Documenter, samlede af Carl Ludvig Løvenskiold«. Løvenskiold sluttede først arbejdet i 1889.

Det har været et overordentligt langvarigt, udmattende og særdeles omfattende arbejde. De mange små notitser og randbemærkninger om kilder m. v. på de i dag gulnede papirer bærer tilstrækkeligt vidnesbyrd om den målbeviste flid, sejhed og bestemte ønske om at besejre opgaven, som har været Løvenskiolds spore gennem det mangeårige arbejde.

Også en række historiske undersøgelser af Frederik II's og hans dronning Sophies sarkofager og disses indskrifter i Roskilde domkirke foretoges i slutningen af 70'erne sammen med professor S. Friis. Samtidig var Løvenskiold meget opmærksom på, hvad aviserne meddelte om bl. a. nye jordfund, og han rettede mange forespørgsler til museer, arkiver m. m., når nye, interessante fund kom for dagen. Fx er nedennævnte skrivelse fra chefen for Orlogsværftet typisk i så henseende:

»I Anledning af Deres Excellences Forespørgsel om den i Æbeltoft Vig opfiskede Kanon, tillader jeg mig herved at fremsende de historiske Oplysninger, der ere blevet skaffede til Veje af den daværende Tøjmester, Kommandør Mygind.

Kanonen, der er en 4 pundig Metal Kanon, var ladet, og er 5¼ Fod lang. Der er nu opstillet på Tøjhuset i Artilleriets historiske Vaabensamling«.

(Kanonens var svensk og formentlig fra krigen 1658–59).

Det gik Løvenskiold som de fleste historieforskere og skribenter, at ved at arbejde længe på et omfattende emne, ville der altid – når hovedfremstillingen var udarbejdet – være til overs en masse »løse ender« i form af materiale, hvoraf der ville kunne skabes en hel del mindre afhandlinger og artikler, der kun i nogen grad berører hovedemnet, og ligesom fx H. C. Andersen var Løvenskiold en god økonom med sit indvundne materiale.

Af de omfattende forskninger i arkiverne til jubilæumsskriftet i 1858 fik den omhyggelige og samvittighedsfulde historiker, som den daværende premierløjtnant var, også en hel del stof, som glimrende kunne publiceres på anden vis, og som han naturligvis gerne så udgivet under en eller anden form. Således

fik han bl. a. i 1882 i det fornemme Historisk Tidsskrift optaget artiklen »Momenter til Oplysning om den første Oprettelse af den nu opløste Kongelige Danske Livgarde til Hest«.

Også sin egen gamle, adelige slægt fik Løvenskiold tid til udførligt at afhandle genealogisk. Efter et stort og slidsomt »detektivarbejde«, der må have strakt sig over lang tid og medført en omfangsrig korrespondance, udkom i 1882 »Den Løvenskioldske Slægtbog, samlet af Carl Ludvig Løvenskiold«. Den var trykt som manuskript hos det ansete Bianco Lunos kgl. Hof-Bogtrykkeri. I bogen var tillige afbildninger af såvel det adelige som det friherrelige Løvenskioldske slægtsvåben. Sidstnævnte er et alliancevåben, der fører to trallehjelme. Det kongelige, åbne brev, hvormed i sin tid Hermann Leopoldus tillige med hans ægte descendenter optages i den danske adelsstand, var udsendt af Christian VI den 6. november 1739. Slægtens »talende« våben fører i skjoldet en gående oprejst guld-bevæbnet sølvløve på blå bund.

Løvenskiolds arbejde på dette specielle historiske felt mødte så megen anerkendelse, at han i november 1893 valgtes til formand for Genealogisk Institut efter højesteretsassessor Withs død. Også som formand for dette fornemme institut udfoldede Løvenskiold en livlig virksomhed, hvad den anselige

Fig. 12. Stabssergent A. Ahrbjerg (1/5 1855–30/10 1931). – Indkaldt som rekrut til Livgarden 30/5 1877, hvorefter han fulgte den normale karriere for en underofficer af linien. Han var hovedkraften bag oprettelsen af Livgardens underofficerers skydeselskab i 1896, ligesom han var virksom i forbindelse med underofficersforeningens andragende til prins Christian (X) i 1908 om at modtage et æresprotektorat over foreningen. Prinsen accepterede og var som kronprins og senere som monark æresprotektor, også efter indførelsen af officiantgruppen ved hærloven af 1923. Nærværende fotografi er fra 1926 efter Ahrbjergs afsked som stabssergent. Han er som stabssergent udrustet med officerssabel model 1858/1910 m. stålskede og sølvkvast. – Fotografiet er i Livgardens officerer af B-liniens forenings eje.

Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling

korrespondance med udenlandske heraldiske og genealogiske institutter og statsherolder i hans privatarkiv vidner om.

I 1866 havde Løvenskiold sendt en afhandling til optagelse i Historisk Tidsskrift. Redaktøren, arkivar i Rigsarkivet, dr. phil. C. F. Bricka (1845–1903), der i 1869 havde fået universitetets guldmedalje for en afhandling om Wallenstein, svarede Løvenskiold, at man gerne optog artiklen i tidsskriftet, men nogle udtryk om den nyligt afdøde arkæolog og kultusminister i ministeriet Fønnebeck J. J. A. Worsaae, som Løvenskiold tilsyneladende ikke kunne lide, var efter Brickas mening for stærke, og han bad i særdeles høflige vendinger Løvenskiold om at få dem afsvækkede. Derefter ville artiklen blive trykt.

Også i tidsskriftets 6. række, 1895–97, fik Løvenskiold optaget en afhandling om »Kongens Livregiment til Fods' Deltagelse i Fyens Gjenerobning 1659«, et emne, som Løvenskiold havde ønsket nærmere at fiksere og bringe under historiens lup. Det var ikke nogen lang afhandling, men det kildemateriale fra Rigsarkivet. den var baseret på, var så omhyggeligt udvalgt og mesterligt benyttet, at dr. Bricka ikke

Fig. 13. Medlemmer af det militære gendarmerikorps, Hobro gendarmeristation 1890. – En af anstødsstenene mod Christian IX i provisorieårene var oprettelsen af gendarmerikorpset i 1885. Det skulle overvåge ro og orden, især i landdistrikterne, hvor Venstre havde overvægten. Korpsets medlemmer, der iklædtes lyseblå uniformer, var i mange egne af landet i nærmest permanent krig med beboerne, der på alle måder forsøgte at provokere dem og sabotere deres tjeneste. Gendarmerne her er såvel beredne som uberedne. De beredne kendes på de til knæene gående rytterstøvler samt på korporalen på venstre fløjs ryttersabel model 1885. Sablen er en let variant af den fra de slesvigske krige så berømte ryttersabel model 1843 og reglementeredes i 1886 tillige for guiderne. Karabinen er den 1-skuds 11,35 mm Remington (bagladevåben) med visér fra 300-1500 alen og patronhylster af tombak med randtænding og blyskarp. Revolveren er det kortløbende 9 mm belgiske gendarmerivåben model 1885 med centraltænding. Gendarmerikorpset ophævedes i 1894. – Fotografi i Hærens Arkiv.

Foto: Hærens Arkiv

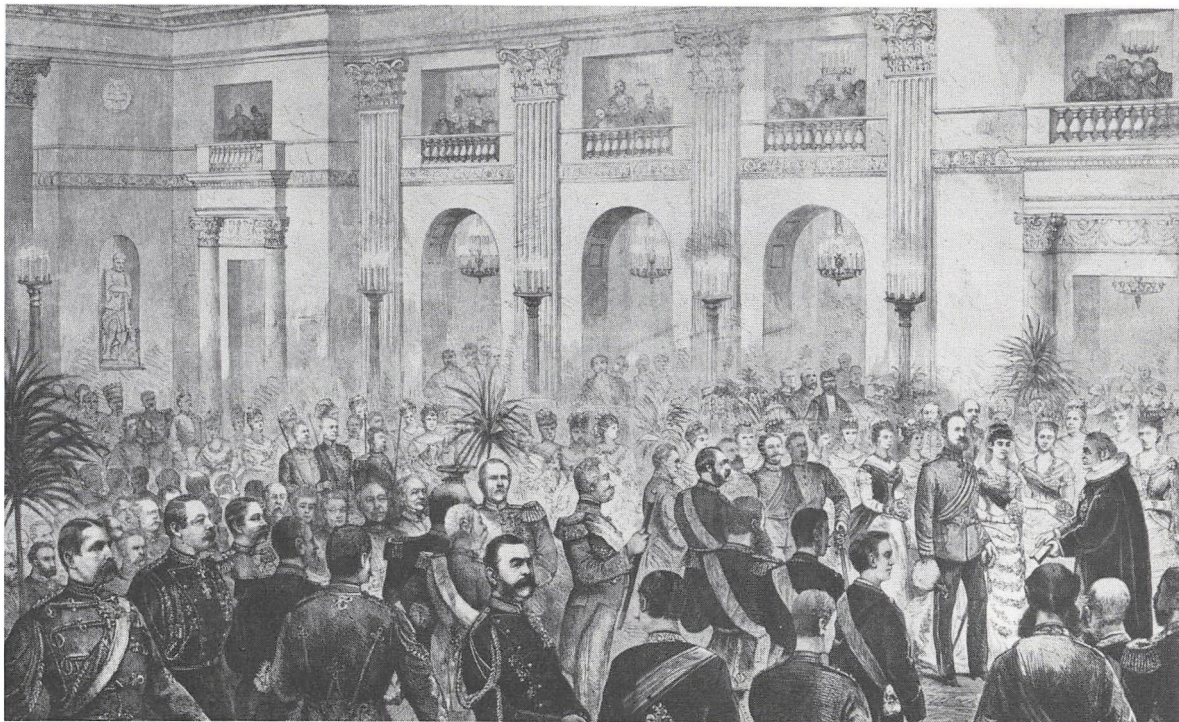
tøvede med at antage fremstillingen til det historiskvidenskabelige tidsskrift. I samme nummer bragtes i øvrigt en artikel af den kendte våbenhistoriker, oberst O. E. Blom (1830–1903) med den interessante titel: »Er der mon skudt med Bøsser mod Borgen på Hjelm?«.

I 1887 fejrede dronning Victoria af England sit 50-års regeringsjubilæum, og kong Christian, som var indbudt til at overvære festlighederne, ledsagedes af Løvenskiold i dennes egenskab af »Lord Chamberlain« og af oberst af kavalleriet C. R. von der Maase (1831–98), som i oversigten over de fornemme gæster benævntes »Head of the King's Household«. Under de strålende festligheder var kongen med følge indkvarteret på det fornemme Marlborough House, og kort tid efter hjemkomsten blev Løvenskiold stillet over for en storstilet opgave, nemlig afholdelsen af festlighederne i anledning af dronning Louises 70-års fødselsdag den 7. september 1887.

Selvfølgelig måtte en post så umiddelbart op ad landets konge medføre, at mange forsøgte at forcere Løvenskiold og derved opnå begunstigelser, embeder o. lign., og brevene i hans privatarkiv melder tydeligt om, hvilke anstrengelser selv kultiverede personer i gode stillinger ikke skyede for at opnå dette eller hint.

Fig. 14. Prinsesse Thyras og hertug Ernst August af Cumberlands formæling den 21. december 1878 i Christiansborgs slotskirke. – Om end fotografering på dette tidspunkt var en ret almindelig foreteelse, var det ikke normalt, at der oprådte fotografer med deres omfattende udstyr til at forevige større, officielle begivenheder. Det var endnu tegneres og maleres opgave. Til højre på billedet ses foran biskop H. L. Martensen (1808–84), der forrettede vielsen, brudeparret, prinsesse Thyra (1853–1933), Christian IX's og dronning Louises yngste datter, og hertug Ernst August af Cumberland (1845–1923). Til højre for bruden står dronning Louise, og et stykke til venstre for brudgommen ses Christian IX med ryggen til. Til venstre for kongen ses Løvenskiold i galla med marskalstav i hånden, og til venstre i billedet ses en del af den kongelige adjutantstabs medlemmer. Den unge, glatragede søkadet i forgrunden med ryggen til er prins Valdemar (1858–1939). – Træsnit af ukendt kunstner.

Foto: Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot

I samme periode under Fredensborgdagene blev Livgardens chef, officerer og underofficerer præsenteret for en prominent rekrut, de hurtigt skulle få meget med at gøre og blive særdeles respekterede af, hvilket blev gensidigt.

Den 6. maj 1889 meldte vor nuværende regent, Hendes Majestæt Dronning Margrethe Den Andens bedstefader, Hans Kongelige Højhed Prins Christian, ældste søn af kronprins Frederik, den senere kong Frederik VIII, sig som rekrut på Livgardens kaserne til chefen, krigsveteranen fra Treårskrigen og 1864, oberst R. T. Bartels (1829–1901). Det var gamle kong Christian IX, der efter prinsens afsluttede studentereksamen og dennes bestemte ønske om at måtte modtage en officersuddannelse, beordrede den 18-årige prins til at modtage sin militære uddannelse ved Livgarden, en ordre, det må have glædet den gamle konge og rytterofficer – tillige med Løvenskiold – at kunne give til en ung, ivrig og militært interesseret sønnesøn. Det er måske også tænkeligt, om den aldrende konge i sit stille sind har håbet, at det måske engang i sønnesønnens kongeperiode skulle forundes denne at kunne modtage det Sønderjylland, som han aldrig selv ville opleve som igen hørende under de danske løver, og hvis frarøvelse i 1864 var som et åbent sår, der aldrig heledes i hele kongens lange, begivenhedsrige regeringsperiode.

Prinsen ansattes ved liniebataljonens 1. kompagni, og hans første delingsfører var sergent, senere stabssergent og krigsråd H. Hansen, og sektions- og tropslærer, korporal, senere hoffourer, kammerassessor H. H. Jørgensen.

Det spiller for den militære uddannelse og dennes endemål selvsagt en rolle, med hvilken holdning rekrutterne møder, og i hvor høj grad befalingsmandskorpset formår at motivere dem på en sund, positiv måde uden at henfalde til længst svundne dages brutale indlæringsprincipper og firkantede straffesystemer. Når således en stor del af Livgardens rekrutter er sønner af eller nært beslægtet med gamle gardere, giver dette naturligvis afdelingen en indre styrke og ånd, som næppe findes andre

steder, hvilket forhold man bestyrkes i, når man konstaterer det store antal medlemmer, der altid, generation efter generation, er i landets mange gardereforeninger. Prins Christian kendte garden og dens ånd fra de spæde år og kom fra kronprins Frederiks og kronprinsesse Louises religiøst og dybt nationalt prægede hjem, hvor han barndommen igennem havde måttet efterleve fortræffelige grundsætninger om pligt og ansvar, grundsætninger, som også senere skulle komme til at præge den modne mand som regerende fyrste, ligesom gamle Løvenskiold formentlig har instrueret ham godt inden mødet på kasernen.

Prinsen deltog på lige fod med de øvrige rekrutter i uddannelsen. Selv om han ved mødet ved Livgarden målte sine fulde tre alen, var han endnu ikke fuldt udvokset. Han blev som den højeste på holdet, som skik var og er, højre fløjmand. Det var karakteristisk for prinsen, at han ikke ønskede nogen lempelser under de ofte anstrengende og psykisk tappende øvelser i sommeren 1889. Især viste prins Christian gode evner som geværskytte og blev senere som kronprins og regent interesseret i Livgardens underofficerers skydeforening, oprindeligt benævnt »Underofficers-Skydeforeningen« og stiftet den 17. oktober 1896 af den særdeles dygtige skytte, oversergent, senere stabssergent, A. Ahrbjerg, og sergent C. G. Sørensen.

Ahrbjerg er på sin vis et kapitel for sig selv i Livgardens historie, og han må med rette anses for en af underofficerskorpsets mest markante personer, som prins Christian fik et snævert forhold til lige til Ahrbjergs død i 1931.

Han fødtes i Ulfborg den 1. maj 1855 og indkaldtes som rekrut ved Livgarden til dennes 3. kompagni den 30. maj 1877. Ahrbjerg besluttede at gå underofficersvejen og udnævntes til underkorporal den 28. oktober 1877, hvorefter han fulgte den normale karriere for en underofficer af linien.

Hans fremragende evner som geværskytte viste sig hurtigt, først på Remington-geværet og senere på gevær 1889. I 1885 vandt han første gang Livgardens 1. præmie for underofficerer,

et smukt sølvbæger. Han fik i 1888 Livgardebataljonens anerkendelse for et større, teknisk tegnearbejde. S. å. udpegedes han som en af hærens bedste konkurrenceskytter til tjeneste ved »Haandvaabenkommissionen« med henblik på indførelse af magasingeværet model 1889. 1892–94 beordredes han som skydelærer til tjeneste ved sekondløjtnantsskolen på Kronborg, og 1895 vandt han det af Livgarden udsatte sølvur, ligesom han modtog Krigsministeriets skriftlige anerkendelse for et af ham konstrueret sigteapparat til brug ved de forberedende sigteøvelser.

Ahrbjerg drøftede indgående med sergent C. G. Sørensen, der også var skydelærer og en dygtig skytte selv, mulighederne for oprettelse af en underofficers-skydeforening, og da hovedparten af Livgardens underofficerer var stærkt interesserede i geværskydning (de var jo alle – med undtagelse af stabssergenterne – til feltdragt normerede med gevær og bajonet), slog tanken heldigvis an, hvad vi i dag kun kan glæde os over, da foreningen har vist så enestående evner til stadig at påkalde nye generationers interesse og endnu lever i bedste velgående i en alder af 81 år under navn af »Den kongelige Livgardes Skydeselskab af 1896«.

Fig. 15. Prins Jean Pierre Clément Maria af Orléans, hertug af Guise (4/9 1874–26/8 1940) med gemalinde, prinsesse Isabella af Orléans, søster til Frankrigs tronprætendent, hertug Philippe af Orléans. – Prinsen, der var søn af hertugen af Chartres, kom til Danmark i 1892 for at modtage en dansk officersuddannelse, da fransk lov forbød ethvert medlem af slægten, der gjorde arvekrav på den franske trone, noget embede i landet. Prinsen, der var broder til prins Valdemars livlige, franskfødte gemalinde, prinsesse Marie (1865–1909), blev en skattet gæst hos det danske kongepar. Han fik sin indledende rekrutuddannelse ved Livgarden, gennemgik derefter Officersskolen og gjorde senere tjeneste i Generalstaben. 1899 udnævntes han til kaptajn á la suite i Livgarden, som han således tilhørte til sin dødsdag. Ved Livgardens 250-jubilæum i 1908 skænkede han afdelingen sin store, kostbare billedsamling over Livgardens historie, som stadig udgør perlen i regimentets historiske samling. Fra 1910 og til sin død opholdt prinsen sig i Frankrig og Belgien.
Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling

Isabelle d'Orléans
Duchesse de Guise
Jean d'Orléans
Duc de Guise.

Det er anført, at den noget selvbevidste overhofmarskal i sine sidste år iagttog en noget ophøjet form, som kom morsomt frem ved fx den siamesiske kong Chulalongkorns besøg i København i 1897 med et større følge. En af hoffets damer skulle til den fornemme velkomstbanket have en af de siamesiske prinser til bords. Da hun selvsagt ikke kendte pågældende siameser, henvendte hun sig til Løvenskiold og spurgte, hvor prins N.N. stod i det strålende selskab. Den høje Løvenskiold, der var vant til at færdes suverænt blandt Europas kronede hoveder, tog åbenbart de små, mørkladne og fremmedartede siamesere med en vis ceremoniel overbærenhed. Han pegede derfor ugenert hen på siameseren og svarede tørt: »Det er ham den lille sorte, der står der!«.

Den vægtige, nydeligt udformede slutsten på sin smukke og velfunderede militærhistoriske bygning, han havde haft under opførelse det meste af sit liv, satte Løvenskiold med sine dybtgående studier og arbejdsresultater vedrørende Den Skånske Krig 1675–79 og herunder især det blodige slag ved Lund den 4. december 1697. Krigen er på dansk mere indgående stort set kun behandlet af oberst N. P. Jensen (1830–1918) og den nuværende, ansete våbenhistoriker, overinspektør på Tøjhusmuseet i København Finn Askegaard. Studierne fandt sted under et årelangt samarbejde med såvel danske civile som svenske historikere og officerer i den svenske generalstabs krigshistoriske sektion under ledelse af chefen, major, senere oberstløjtnant, Gustav Björlin samt underarkivar, løjtnant, senere kaptajn, J. T. Petrelli.

Det ses ikke, hvorledes Løvenskiold fik lejlighed til for sine vidtforgrene kongelige tjenesteområder at drive langvarige videnskabelige forskninger i Stockholm og Skåne, hvad han vitterlig gjorde. Ligesom vor nærværende regent, Hendes Majestæt Dronning Margrethe Den Anden, som bekendt er stærkt historisk interesseret, således var Hendes Majestæts tipoldefader det også. Som gammel rytterofficer med oplevelse af to fædrelandskrige var det især den egentlige krigs- eller

slaghistorie, der interesserede kongen. Det har således givet været nemt for Løvenskiold at opnå de nødvendige permissioner eller tjenestefrihed til studierne. Løvenskiold drøftede gentagne gange arbejdet med kongen, som denne fulgte med stor interesse.

Under arbejdet lykkedes det tillige at identificere nogle partisaner på Tøjhuset i København, hvor man tilsyneladende ikke var klar over deres proveniens. Løvenskiold påviste, at det på spydblade graverede våben måtte være den svenske feltmarskal Claes Thott's, hvorfor Løvenskiold sluttede, at de måtte være benyttede af den svenske hær og formentlig i en træfning taget af danskerne som krigsbytte.

Det konstateredes af begge parter – væsentligst via løjtnant Petrellis utrættelige virksomhed – at der i det svenske rigsarkiv stadig var meget uudforsket stof, der – om end krigens vigtigste begivenheder var kortlagt af begge parter og næppe i større udstrækning kunne anfægtes – stadig var meget materiale at hente om en lang række større eller mindre detaljer. Fx var feltmarskal Aschebergs brevsamling og den samtidige sognepræst Steen Jacobsens håndskrift: »Den store og blodige Femårs Nordiske Krig« to højst interessante kilder. Løvenskiold havde den tilfredsstillende at kunne henlede Upsalas universitets opmærksomhed på en del kildegrupper i Rigsarkivet, som af universitetet burde gøres til genstand for en dybere granskning.

Hovedresultatet for Løvenskiold blev en fortræffelig fremstilling med titel: »Oversigt over danske og svenske Hærafdelingers Bevægelser i Slaget ved Lund den 4de December 1676, udarbejdet af Carl Ludvig Løvenskiold 1890«. Han fortsatte dog i mindre grad studierne efter dette årstal. I forbindelse med oversigten fulgte en række fortrinlige slagplaner og kortskitser, der var blevet udarbejdet af guider i den danske generalstabs topografiske afdeling under ledelse af afdelingens chef, oberst A. L. le Maire (1836–1913). Også en række værdifulde tegninger af krigens faner fulgte med fremstillingen, der i

afskrift fremsendtes til bl. a. Rigsarkivet, Generalstaben, Det kongelige Garnisonsbibliotek samt en række større biblioteker. Som lidt afdelingshistorisk kolorit for Livgarden fandt Løvenskiold også ud af, at den danske livgarde under Store nordiske Krig havde mistet en fane til svenskerne i slaget ved Helsingborg 1710 og i slaget ved Gadebusch 1712. Fanerne findes i dag i Stockholm.

Generalstaben var meget tilfreds med arbejdet, og chefen, generalmajor J. Z. Schroll (1831–1916), tilsendte Løvenskiold en kompliment for det fornemme arbejde, der af staben betragtedes som et solidt underbygget forskningsarbejde, der i anden forbindelse ville kunne bruges af staben. Også vore to store civile historikere, rigsarkivaren, dr. phil., h. c. A. D. Jørgensen (1840–97), takkede varmt Løvenskiold for arbejdets gennemførelse og tilsendelsen af et eksemplar til rigsarkivet, ligesom heraldikeren og adelsgenealogen A. Thiset (1850–1917) sendte Løvenskiold et meget smigrende brev med en anerkendelse af det fuldførte arbejde. Blandt mange andre sendte naturligvis Den kongelige Garnisonsbiblioteks bibliotekar, kaptajn J. C. Pingel (1826–1908) Løvenskiold en tak på alle de krigshistorisk interesserede officerers og låneres vegne.

Fig. 16. Oberst Waldemar Eduard Lemvigh (23/4 1845–4/6 1916). – Blandt de 11 kommandører og chefer for Livgarden, Løvenskiold som hofembedsmand opnåede at have samarbejde med, var oberst Lemvigh den sidste. Han ansattes 18/11 97 som chef for Livgardens liniebataljon. 2/3 1905 udnævntes han til generalmajor og 5/3 s. å. til generalinspektør for fodfolket. I sin periode som oberstløjtnant og oberst ved Livgarden interesserede han sig levende for Livgardens underofficerskorps og dets forening og søgte ved alle lejligheder at øge korpsets medlemmers uddannelse og højne deres sociale status. Som tak ønskede korpset ved hans afgang i 1905 at formå ham til at modtage »udnævnelse« til korpsets »æresøverste« med tildeling af særligt udnævnelsesbrev og æresemblem, hvilket obersten med glæde accepterede. Af uniformsmæssige karakteristika skal peges på dengang lave, fortil »skrævende« krave og de flade, ikke flettede skulderklapper med gradstegnene, tre firkantede rosetter på hver skulderklap. – Fotografi fra ca. 1898.

Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsmling

Også lidt stof til en mindre seriøs underholdning ved hove fik overhofmarskallen ud af sin militærhistoriske kulegravning.

Ved et taffel på Christiansborg Slot i 1896 kunne han malende berette om, at den i Danmarkshistorien så berygtede geheimekabinetminister Struensee i henhold til nogle gamle dokumenter, Løvenskiold undervejs var stødt på, havde beboet de værelser på Christiansborg i forbindelsesbygningen mellem slottet og slotskirken (hvor nu Hendes Majestæt Dronningens Adjudantstab har sit domicil). Fra disse værelser førte dengang en løntrappe op til dronning Caroline Mathildes værelser i den tilstødende slotsfløj. Det var her, meddelte Løvenskiold – formentlig med et glimt i øjet og en meget sigende brummen – den dengang nærmest almægtige statsmand og fordækte dronningeelsker blev arresteret hin kendte januarnat i 1772 af oberst Køller og officererne fra Falsterske Regiment.

Det var atter et stort og fortjenstfuldt arbejde, den nu gamle overhofmarskal her havde skilt sig fra, og med dette sluttede hans militærhistoriske virksomhed, idet kræfterne nu begyndte at tage kendeligt af. Under arbejdet i 1892 havde Løvenskiold desuden den sorg at miste sin hustru. Som en tak for den bistand og bestandige flid Björilin og Petrelli havde ydet dansk

Fig. 17. Kong Christian IX og dronning Louise ved guldbrylluppet 26. maj 1892. – Efter krigen 1864 begyndte den langvarige politiske strid 1870–94, hvorunder kongen gentagne gange tog åbent parti for Højre og ministeriet Estrup og som følge deraf blev genstand for stærk misstemning i vide kredse. Imidlertid var agtelsen for kongens stedse pletfri, redelige person og hans dronning Louises jævne noblesse i stigen, og parrets vidtfavnende familie- og venskabsforbindelser med Europas fyrster, øgede i høj grad deres popularitet. Efter dronning Louises død i 1898 og efter systemskiftet 1901, hvor han opgav kampen mod Folketinget, omfattedes kong Christian i sine sidste år af en varm, stillfærdig veneration, der passede godt med hans beskedne fremtræden. Kongen er her iført gallauniform for general af infanteriet. Sablen er ureglementeret, men den rige forsirede og gennembrudte parerskål lader ane, at sablen enten er en speciel æressabel eller af engelsk oprindelse. – Fotografi fra 1896.

Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling

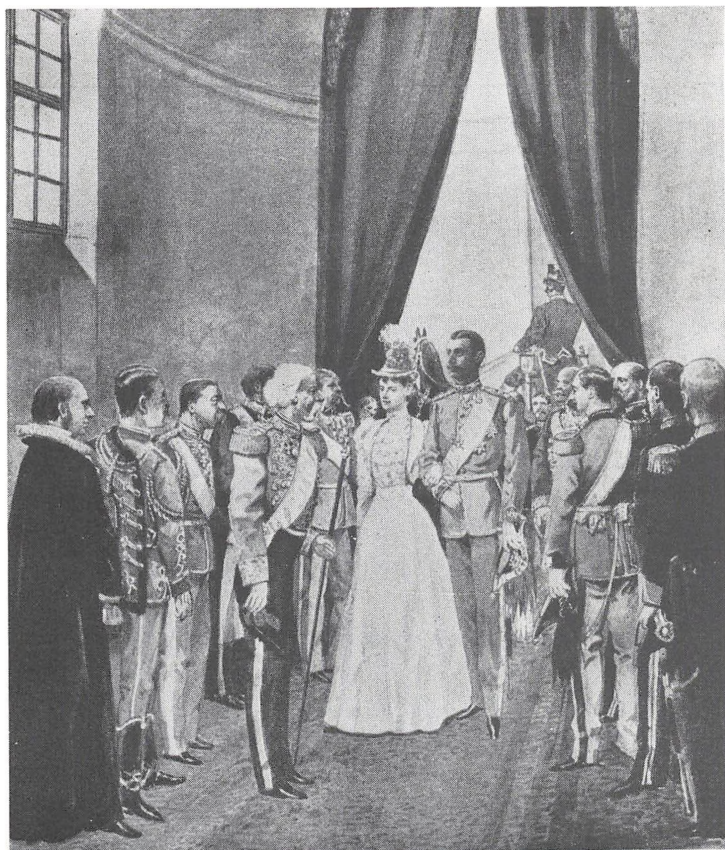
militærhistorisk forskning, lykkedes det Løvenskiold hos Christian IX at udvirke, at Björlin benådedes med det danske kommandørkors af 2. grad, ligesom Petrelli senere fik ridderkorset.

På sin 70-års fødselsdag i 1892 havde Løvenskiold – blandt mange gratulationer fra høj og lav – den glæde fra en række betydende borgere i København at få overrakt en smuk, kalligraferet og med håndkoloreret våbenskjold udstyret lykønskingsadresse, indlagt i en fornem mappe. Den var en tak for den venlighed og aldrig svigtende hjælpsomhed, han havde udvist, når nogen dansk borger – han være sig høj eller lav – søgte monarken. Samtidig fulgte et i Løvenskiolds navn oprettet legat, hvis renter bestemtes til årligt at skulle tilfalde hoffunktionærernes byggeförening.

Den i tidens stil stærkt royale og yderst formelt affattede adresse kan glimrende stå som et monument over den gamle officers og hofembedsmands travle virksomhed gennem et langt liv og fortjener gengivelse her in extenso:

Fig. 18. Prins Christians og prinsesse Alexandrines modtagelse på Amalienborg Slot den 26. maj 1898. – Parret formæledes den 26. april 1889 på den storhertugelige residens »Villa Wenden« i Cannes. Prinsesse Alexandrine, der var datter af storhertug Frederik Franz II af Mecklenburg-Schwerin, var herhjemme helt ukendt, og bladene måtte i referaterne henholde sig til Gothakalenderens summariske oplysninger om hende. Endnu var folkestemningen i den gamle konges tid kølig og vagtsom overfor Tyskland, så modtagelsen af efterretningen om forlovelsen skete ikke overalt med tilfredshed. Det blev dog hurtigt åbenbart, at prinsen på god borgerlig vis havde valgt en gemalinde efter sin egen personlige tilbøjelighed uden skjulte, politiske motiver, og under store festligheder blev brudeparret modtaget på det hjerteligste af den københavnske befolkning. Yderst til venstre på billedet står den kongelige konfessionarius, stiftprovst J. P. M. Paulli (1844–1915). Til venstre for prinsesse Alexandrine ses den gamle, hvidhårede overhofmarskal Løvenskiold med marskalstav. Det var den sidste, større begivenhed i kongehuset, den gamle fyrstetjener nåede at tilrettelægge og lede inden sin død to måneder senere. – Tegning 1898 af den kendte tegner og illustratør Knud Gamborg (1828–1900).

Foto: Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot

»Deres Excellence!

Den ansvarsfulde Stilling, Deres Excellence i en lang Aarrække har beklædt i Hans Majestæt Kongen af Danmarks Huus, har bragt Deres Excellence i Forhold til mange af Hovedstadens Borgere, der, hvad enten dette Forhold har været af officiel, forretningsmæssig eller privat Natur, altid have følt sig tillidsfulde og ansporede til trofast Udholdenhed i deres Gjerning ved at staa overfor en Mand, hos hvem fremragende administrativ Dygtighed og stor praktisk Erfaring stedse var uadskillelig forenet med streng Retfærdighedsfølelse og en aldrig svigtende Humanitet.

Den Dygtighed, hvormed Deres Excellence har røgtet det Dem betroede Hverv, har i det sidste Decennium vundet en Aerkjendelse, der strækker sig langt udover vort Fædrelands Grænser, og Deres Excellences Navn er knyttet til en Periode i det danske Kongehus, der – enestaaende som den er – i høj Grad har ført Danmarks Navn frem, hvor det tidligere næppe kjendtes.

Naar en Kreds af Borgere paa denne Dag, De ved Forsynets Naade kan fejre med usvækket Helbred og i Besiddelse af en ligesaa udpræget Energi som uforandret Kjærlighed til Arbejdet, har ønsket at bevidne Højagtelse og Taknemmelighed for den Maade, paa hvilken De altid er optraadt og har forstaaet at vinde Medborgeres Sympathi, da have vi troet, at det maatte kunne være Deres Excellence velkomment, at der, som et blivende Vidnedsbyrd om dette Forhold, stiftedes et Legat, der skulle bære samt for kommende Tider bevare Deres Excellences Navn, og over hvis Anvendelse Deres Excellence herved anmodes om at ville træffe nærmere Bestemmelse.

Vi bede Deres Excellence om at modtage denne Henvendelse med samme venlige Sind som det, der har fremkaldt Tanken om i dag paa denne Maade at hædre Dem, og udtale vi tillige Haabet om, at det endnu i lang Tid maatte blive Deres Excellence forundt at røgte Deres ansvarsfulde Kald til Ære og Gavn for Konge og Fædreland«.

Ved en af de sidste officielle lejligheder, hvor Løvenskiold, der nu i stigende grad følte alderens ubønhørlige krav og oftere tegnene på en fremadskridende hjerteforkalkning, var i tjeneste, var ved en større ordenstildeling til officerer i hæren i 1896. Han passiarede her bl. a. med adjudanten, kaptajn af Ingenjörkorpset C. H. Rørdam (1846–1916), og brummede ved at se de mange ordensprydede herrer, »om hæren havde vundet et slag?«. Udtalelsen kan nok tydes derhen, at officeren i Løvenskiold i nogen grad, efterhånden som de mange år i hoftjenesten havde bemestret sig hans forestillingsverden, havde fortonet sig, så kun hofembedsmanden var tilbage. Rørdam følte sig selvsagt krænket på sine kollegers vegne og skrev da også senere arrigt og i høj grad med ordene om ræven og rønnebærrene i tankerne i sine – i øvrigt nærmest intetsigende og i dag flommende underdanige – erindringer, at Løvenskiold nok burde kunne unde nogle officerer i hæren et ridderkors, når han selv var blevet Ridder af Elefanten ved at kommandere lakajer!!!

Løvenskiolds samlede tildeling af danske og udenlandske dekorationer er imponerende og skal ikke mangle at blive nævnt i denne fremstilling. Foruden de allerede omtalte modtog han: Storofficerskorset af den italienske Skt. Mauritius og Skt. Lazarus Orden, Kommandørkorset af Dannebrogordenen, Kommandørkorset af den norske Sankt Olavs Orden, Den russiske Skt. Alexander-Newsky Orden, Den russiske Hvide Ørns Orden, Dekorationen til 1. klasse af den russiske Skt. Anna Orden, Dekorationen til 1. klasse af den russiske Skt. Stanislaus Orden, Storkorset af den svenske Nordstjerneorden, Storkorset af den græske Frelserens Orden, Storkorset af den portugisiske Kristus Orden, Storkorset af den portugisiske Villa Vicosas Undfangelses Orden, Storkorset af den rumænske Stjerne Orden, Dekorationen til 1. klasse af den tyrkiske Osmaniere Orden, Den badensiske Berthold I af Zähringens Orden, Dekorationen til 1. klasse af den japanske Den Opgående Sols Orden, Storkorset af den sachsiske Albrechts

Orden, Storkorset med brillianter af den preussiske Røde Ørns Orden, Storkorset af den østrigske Leopolds Orden, Dekorationen til 1. klasse af den østrigske Jernkrone Orden, Storkorset af den luxembourgske Adolph af Nassaus Fortjenstorden, Dekorationen til 1. klasse af den siamesiske Hvide Elefants Orden og Storkorset af Det Mecklenborgske Hus' Vendiske Krone Orden. Dertil kom gennem årene en så overvældende samling af brystnåle, portrætter, snustobaksdåser m. m. fra næsten alverdens fyrster, så han knapt kunne holde rede på dem. I Hof- og Statskalenderen var han til sidst på spalte nr. 1 kun adskilt fra kongehusets medlemmer af excellencen, konsejlspræsident J. B. S. Estrup, og der udkrævedes en halv snes linier for at anføre hans mange og høje dekorationer.

Efter få dages sygdom afgik Løvenskiold ved døden den 22. juli 1898. Han havde om natten fået ondt og var stået op af sengen for at kalde på sin tjener, men inden den tilkaldte læge ankom, var døden indtruffet. Dødsfaldet blev dagen efter meldt til Christian IX af Løvenskiolds eneste søn, kammerjunker, assistent i Indenrigsministeriet Axel Løvenskiold. Da også adjudanten, kaptajn Rørdam, tjenstligt straks om morgenen meldte om dødsfaldet, gjorde det et stærkt indtryk på den gamle konge. Soldaten i Christian IX fik dog hurtigt overtaget, og han udtalte i nogen grad fattet til Rørdam: »I den alder må man være forberedt på at gå bort! Dronningen og jeg har måske heller ikke langt igen!«, hvorefter han tav bevæget.

Fig. 19. Overhofmarskal, Ridder af Elefanten, Storkors af Dannebrog med diamanter p. p. Carl Ludvig Løvenskiold. – Fotografiet af Løvenskiold i civil galla er formentlig et af de sidste, der blev taget af ham, her bærende sine fornemste, danske dekorationer.

Foto: Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling

Kongens forudsigelse kom på det nærmeste til at slå til. Dronning Louise døde to måneder efter Løvenskiold og kongen i 1906. Da Rørdam bragte dronningen dødsbudskabet, blev også hun overvældet af meddelelsen og ytrede – da Bismarck netop lige var død – til Rørdam: »Det er forunderligt, at jeg både skulle opleve Bismarcks og Løvenskiolds død!

En epoke i det danske folks og kongehus' historie var udrundet.

Resumé

af hvad der er passeret ved Hoffet i den nærmeste Tid før og efter Kong Frederik den Syvendes Død paa Glücksborg Slot den 15de November 1863.

Kongens legemlige og aandelige Tilstand i de nærmeste Maaneder før hans Død

Allerede i flere Maaneder havde de fleste, som i den Tid havde den Lykke at nærme sig højsalig Kongen, bemærket, at den Højsalige næsten stadig befandt sig i en Tilstand, der var forskjellig fra hans normale. Hermed være dog ingenlunde underforstaaet, at den Højsalige lod sin irritable Sindsstemning gaae ud over hans Omgivelser eller hvem der ellers havde den Lykke at færdes om ham, idet han tværtimod var mild og venlig som sædvanlig – navnlig har jeg ligeoverfor denne naadige Herre kun venlige Erindringer fra den Tid at bevare – Men hans meer end sædvanlig livlige Konversation, hans Uro og hans uafsladelige Beskjæftigelse med Krigsberedskab og med hvad dermed stod i Forbindelse, viste altfor tydelig, hvormeget Kongens Blod var i Bevægelse, og at en Sygdom gjemtes i hans Legeme og truede med at bryde frem.

Det vil være for vidtløftigt, og det er heller ikke Meningen, her at udvikle mig over den rastløse Iver, hvormed den Højsalige kastede sig over Alt, hvad der angik Danmarks politiske Stilling i den seneste Periode, dette tilhører Historien og vil komme frem paa mere passende Steder, her anføres det ikkun for at antyde som min personlige Anskuelse efter mit

Kjendskab til Forholdene, at man for en stor Deel deri maa søge Aarsagen til Kongens Død, idet denne Iver ikke alene i aandelig Retning nedbrød hans ellers stærke Konstitution, men tillige bragte ham til at udsætte sig for legemlige Anstrengelser i en vaad og kold Aarstid, der ved andre dertil stødende Omstændigheder tilsidst maatte fremkalde Sygdomstilfælde i de Organer, der i mange Aar havde viist sig at være de svageste.

Kongens Beskjæftigelser i de sidste Uger før hans Sygdom

Af det Foranførte vil det fremgaae, at der allerede i lang Tid hos den Højsalige havde befundet sig Stof nok til at fremkalde en alvorlig Sygdom, der kun ventede paa en ubetydelig Aarsag til at bryde frem. En saadan udblev heller ikke, da Kongen havde besluttet at foretage en Excursion fra Glücksborg til Cappel. Uagtet alle Forestillinger, Bønner, ja saagar Advarsler fra sine Omgivelser og navnlig Reiselivlægen, var den Højsalige ikke at formaae til at afstaae fra sit Forsæt. Kongen ansaae det for en absolut Nødvendighed for ham at foretage denne Tour forinden Tilbagereisen til Hovedstaden, idet han angav som Grund at maatte inspicere de paa begge Sider af Slien værende Forhold med Hensyn til Forberedelser til den ventede Krig.

Hs. Majestæt afreiste da Fredag Formiddag den 6te November over Land til Cappel ledsaget af begge Generaladjutanter, Reiselivlægen Etatsraad Bock, Adjutant Ritmester Cetti og Reisekasserer Justitsraad Bloch. I Cappel var der fra Hofholdningens Side truffet de fornødne Foranstaltninger til Indlogering og Bespiisning, ligesom Dampskibet, Prinsess Louise, var lejet til de Excursioner, som paatænktes foretagne paa Slien. Benyttende denne Befordring inspicerede Kongen om Løverdagen den 7de ved Mysunde anlagte Forskandsninger. Veiret var paa denne Dag vaadt og bidende koldt, hvilket dog ikke foranledigede Kongen til at indskrænke Excursionen til den

kortest mulige Tid, tvertimod vendte Kongen efter at have tilbragt næsten hele Tiden paa Dækket eller under Himmel i Land, først Kl. 3½ tilbage til Cappel. Den paafølgende Dag var Veiret vel mildere med klart Solskin, medens en anden Udflugt foretoges med Dampskibet til Maasholm og Slimynde, men den stadige Færden i fri Luft, snart gaaende længere Strækninger i Land, hvorved Kongen, der sjælden holdt af at bevæge sig til Fods, ofte blev echaufferet, snart staaende stille paa Dækket af Dampskibet i den klare Novemberluft, hvorved en pludselig Afkøling af Legemet vel næppe er udebleven, har paa en naturlig Maade, om ikke forværret, saa dog eiheller kunnet bidrage til at bøde paa den foregaaende Dags Temperaturindflydelser, hvilket vel endnu mindre har kunnet være Tilfælde paa den Rundkjørsel, Kongen foretog den næste Dags Aften – den 8de, efter en ny Dampskibsexpedition om Formiddagen til Maasholm og Arnis – i Staden Cappel for at tage den dersteds foranstaltede Illumination i Øjesyn. Den paafølgende Formiddag, Mandag den 9de, holdt Kongen sig vel rolig i Hjemmet, men afreiste umiddelbart efter dejeuneren til hvilken Hs. Majestæts Gemalinde var ankommen fra Glücksborg, og hvortil alle Omegnens Embedsmænd m. F. vare tilsagte, Kl. 2 til Glücksborg, hvorhen Kongen efter 5 Miils Kjørsel, som sædvanlig i aaben Vogn, i et taaget og temmelig koldt Veir ankom Kl. 6.

Kongen, der var en Deel forfrossen efter Reisen, gik til Taffelet et Quarteer efter Ankomsten, men nød ikke megen Spise, hvorved den Viin, som Kongen, om ogsaa i moderat Quantum, drak, ikke kunde undgaae at virke hidsende paa Blodet. Den Højsalige klagede over Halssmerter og over en Bleg indvendig i Næsen, af hvilken Grund han ofte førte Haanden til det influerede Sted, og da jeg, der som sædvanlig sad ved Bordet ligeoverfor Kongen, tillod mig at yttre, at det vist var skadeligt yderligere Stedet ved Berøring med Fingeren, svarede Kongen, Ja men jeg kan ikke lade det være, det klør saa ubehageligt.

Sygdommens Begyndelse

Efter endt Taffel gik Kongen tidligt til Ro, men gav mig forinden Ordre om at træffe de fornødne Foranstaltninger til en Excursion, som han agtede at foretage den paafølgende Onsdag til Omegnen af Byen Slesvig under Ledsagelse af flere høie Officerer for at undersøge Retraitelinier for et Armeecorps, som tænktes opstillet i Dannevirkstillingen. Men allerede om Morgenen den 10de sendte Kongen mig Bud, at den til om Onsdagen fastsatte Udflugt var opgivet, og at Hs. Majestæt derimod indtil videre vilde forblive i Sengen. Reiselivlægen, Etatsraad Bock underrettede mig i Løbet af Dagen om, at Kongen leed af Rosen og af denne Grund var anbefalet at holde Sengen i flere Dage, men forøvrigt ikke var betydelig angreben, saa at Etatsraad Bock endogsaa forment, at der Intet ville være til Hinder for, at Kongens Hiemreise til Kjøbenhavn, der var fastsat til Fredagen den 13de, kunde finde Sted. Onsdag Morgen den 11te kom imidlertid atter Etatsraad Bock til mig for at meddele mig, at Reisen var opgivet, da Kongens Befindende ikke var saa tilfredsstillende som Dagen forud, idet Rosen havde udbredt sig temmelig stærkt, uden at der dog var noget foruroligende i Kongens Tilstand. Lidt op ad Formiddagen lod Kongen mig kalde, og jeg skal rigtignok ikke nægte, at det Syn, der viste sig for mig ved min Indtrædelse i Hs. Majestæts Sovegemak, slog mig med Gru, idet Kongens Ansigt var saa deformeret af Sygdommen, at jeg havde Møie med at kjende de smukke kjære Træk, der ellers udmærkede den Højsaliges Ansigt. Da jeg imidlertid ikke tidligere havde seet Patienter, der leed af Rosen, maa det ængstelige Indtryk, som dette Syn indgjød mig, derfor mere skrives paa denne Regning, ligesom jeg ogsaa beroligedes Noget, da Kongen venlig rakte mig Haanden, som jeg førte til mine Læber, idet jeg udtalte min Beklagelse og Deeltagelse over at maatte gjensee min kjære Herre og Konge i denne Forfatning.

Efterat Kongen havde givet mig Ordre om at meddele

Kapitainlieutenant Hedemann, der paa den Tid laae med Hs. Majestæts Lyst-Dampskonnert »Falken« ved Flensborg, at dette Skib skulde afgaae til Kjøbenhavn for at afmønstres, og dernæst paa min allerunderdanigste Forestilling havde tilladt mig at hjemsende til Kjøbenhavn en Deel af Hof-Officianterne og Betjentene, sagde Kongen »om senest 14 Dage, naar jeg er kommen mig af denne Sygdom – thi jeg har før havt denne Sygdom, og veed, at den varer i Regelen 14 Dage – gaae vi til Kjøbenhavn og efter at være forbleven der nogen Tid til Odense. Hvorledes staaer det til med Slottet der?« »Jeg har netop igaar modtaget en Indberetning fra den derværende Slotsforvalter, der oplyser, at alle Beboerne nu ere udflyttede, og at der arbeides paa Restaurationen af Gemakkerne og de øvrige Leiligheder.« »Men hvorledes gaaer det med Meublerne?« »Det veed jeg ikke Deres Majestæt, da Kongen jo har været saa naadig, ifølge mit Ønske, selv at give vedkommende Minister Ordre desangaaende.« »Ja men Meublerne maae snart bringes dertil.« »Ja det maa jeg formode, at vedkommende Minister efter Deres Majestæts Ordre nok besørger.« Kongen rakte mig derefter Haanden, som jeg endnu engang kyssede, hvorpaa jeg forlod Gemakket, men vendte strax efter tilbage for at bede Kongen om Tilladelse for Ritmester Bardenfleth at reise til Kjøbenhavn i nogen Tid, hvilket Hs. Majestæt tillod med de Ord »Meget gjerne! meget gjerne!« Jeg havde dengang ingen Anelse om, at disse Ord skulde være de sidste forstaaelige, som jeg skulde høre udtale af den elskede Herres Mund.

Meldinger om Sygdommen

Da der endnu ikke paa denne Dag udstedtes nogen Bulletin ansaae jeg det for min Pligt, tildeels for at ikke overdrevne og feilagtige Beretninger om Kongens Sygdom skulde komme til Kjøbenhavn, at tilskrive Hds. M. Enkedronning Caroline Amalie og Thronfølgeren Hs. Kgl. Høihed Prinds Christian til

Danmark, idet jeg gav dem en forklaring over Kongens Tilstand tilligemed at udtale, at man ikke ansaae denne for farlig. Hds. M. Enkedronningen lod mig ved Kammerfrøken Rosen takke for Meddelelsen, ligesom Hs. Kgl. Høihed Prinds Christian behagede pr. Telegraph, næst at takke for mit Brev, at udbede sig jevnlige Meddelelser om Sygdommens Gang. Samtidig ankom et Telegram fra Enkedronningen til Kongen, hvilket foranledigede mig til at skrive til Grev Ahlefeldt, fungerende Hofchef for Hendes Majestæt, for at bede ham at forebygge slige directe Henvendelser til Kongen, da Allerhøjst-sammes Tilstand nu var saaledes, at han hverken kunde aabne eller læse Breve og Telegrammer, og at det derfor kunde fremkalde Vanskeligheder for mig og den øvrige Omgivelse, naar slige Sager, adresserede directe til Hs. Majestæt, indløb, idet jo Ingen af os turde aabne saadant, og det, selv om Hs. Majestæt ville tillade, at dette skete, kunde være af et saadant Indhold, at det maaske kunde være Afsenderen ubehageligt, hvis Andre end Kongen kom til Kundskab derom.

Sygdommens videre Gang

Uagtet Kongens Befindende egentlig ikke kunde siges at have forværret sig i Løbet af Onsdag Eftermiddag, maa Etatsraad Bock dog have fundet Hs. Majestæts Tilstand, om ikke betænkelig, saa dog af den Natur, at han formenten ikke at turde paatage sig det Ansvar, at være den eneste Læge ved Hans Sygeleie, hvorfor han telegrapherede til Livlægen, etatsraad Lund, der opholdt sig i Kjøbenhavn, om at komme hurtigst muligt til Glücksborg, og dette saameget mere som det var en engang for alle truffen Aftale imellem begge disse Læger, at saadant skulde skee, naar Kongens Sygdom gik ud over en almindelig Forkjølelse. Etatsraad Lund tiltraadte ogsaa strax Reisen, ankom Torsdag den 12te om Aftenen til Glücksborg og begav sig selvfølgelig strax til Kongen, hvorefter han søgte mig i

mine Værelser og udtalte, at han vel fandt Sygdommen meget fremskreden, men at den dog ikke havde gjort Indtrykket paa ham af øieblikkelig Fare, medens man dog med Kongens Konstitution Intet kunde forudsee, og altsaa maatte være belavet paa Alt. Bulletinen, som udstedtes den følgende Morgen, Fredag den 13de – indtil dette Tidspunkt var endnu ingen Bulletin udgaaet – indeholdt derfor ogsaa kun: »Hs. M. Kongen lider af en temmelig udbredt Ansigtsrosen med en let Feber.«

Man havde, som sagt, endnu ingen Forestilling om, at Kongens Tilstand var farlig, thi vel er der altid forbundet nogen fare med Rosen, da man ikke forud kan beregne, om den slaaer sig paa de ædlere Dele, ligesom Kongens Konstitution og navnlig hans Blodcirculation gjorde denne Sygdom mere betænkelig for ham end for mangan Anden, men da Kongen flere Aar tidligere havde været stærkt angrebet af et lignende Tilfælde, haabede man ogsaa denne Gang at kunne blive Herre derover, men allerede i Løbet af Fredagen den 13de tiltog Rosen og dermed Feberen, saa at Lægerne om Morgen den 14de udstedte følgende Bulletin:

»Hans Majestæt Kongens Rosen har i Løbet af Gaarsdagen jevnt udbredt sig over hele Ansigtet med forøget Feber og vedholdende lette Vildelser. – Inat har Rosen ikke udbredt sig, og efter nogen Søvn er Hans Majestæt lidt bedre idag.«

Endnu ansaae man dog i Almindelighed ikke Kongens Tilstand for livsfarlig, thi vel vare Lægerne forberedte paa Alt og udtalte, at Alt ville afhænge af Sygdommens Gang og navnlig af, om Kongens Kræfter kunde opretholdes, men Omgivelserne, der jo ikke saa Kongen, og ikke fik synderlig ud af Lægerne, hengave sig til det Haab, at Kongens gode Natur dog tilsidst vilde overvinde Sygdommen. Det var først i Løbet af Dagen den 14de, at enkelte Beretninger om Kongens tiltagende Afkræftelse og Feberens Heftighed i Forbindelse med mere vedvarende Vildelser kom ud blandt Omgivelserne, som derfor ogsaa begyndte at blive betænkelige ved disse foruroligende

Symptomer. Navnlige var Stemningen blandt Kavallererne meget trykket ved Middagsbordet den 14de og blev det endnu mere, da Adjutant Ritmester Cetti kaldtes ved Etatsraad Bock til Kongens Sygeleie, man forstod ikke strax Aarsagen, men fik senere at vide, at det var for at assistere Lægerne ved en liden Operation paa det ene Øielaag, og om Morgen den 15de var alt Haab, om ikke opgivet, saa dog særdeles svagt. Etatsraad Lund kom til mig henimod Kl. 7 med Dagens Bulletin, der lød saaledes:

»Efter Kl. 4 igaar Eftermiddag er Hans Majestæt Kongens Rosen tiltagen paany og indtager nu tillige en Deel af den behaarede Deel af Hovedet. Feberen er heftig med Vildelser og Søvnløshed. En Svulst i venstre Øielaag har det være nødvendigt at aabne.«

og da Lund paa min Tilspørgsel yttrede, at han kun havde ringe Haab om, at Kongens Kræfter vilde strække til at overvinde Sygdommen, forlangte jeg at føres ind i Kongens Sovegemak.

Jeg havde nemlig indtil dette Øieblik holdt mig aldeles borte fra Kongens Sygeleie, deels fordi jeg tvivlede om at kunne gjøre Nytte der, deels for ikke uden Nødvendighed at overfylde det ikke store Sovegemak, tildeels ogsaa fordi Hs. Majestæts Gemalinde ikke havde yttret noget Ønske om at see mig der, og jeg altid har ønsket at undgaae ethvert Skin af, navnlig under min Hoftjeneste, at trænge mig frem og gjøre mig bemærket ved unyttig Beskjæftighed. Endogsaa da jeg Lørdag Eftermiddag begav mig ovenpaa for at forhøre, hvorfor Ritmester Cetti var kaldet til Kongen, forblev jeg i Værelset ved Siden af, da jeg erfarede, at man var ifærd med at foretage den førortalte mindre Operation. Kongens Sygeleie var derfor i Reglen kun omgivet af Grevinde Danner og begge Læger tilligemed Kammerbetjentene. Af og til opholdt ogsaa Ritmester Cetti sig der, ligesom Grevinde Danners Damer, Frøkenerne Arntz og Lützen, skifteviis vaagede om Natten. Frøken Arntz berettede mig om Lørdagen, at hun om Natten jevnlig havde opholdt sig i Sovegemakket, og havde Kongens Feberanfald da næsten

vedvarende fremkaldt Vildelser, under hvilke hans Udbrud gave tilkjende, at hans Aand beskjæftigede sig med Krigen og Politiken, idet man i de afbrudte forstaaelige Særninger, der undslap ham, og som i Reglen udtaltes paa Fransk, et Sprog Kongen ellers sjælden betjente sig af, skjelnede Ordene: London, Paris, nu kommer de, fald an m.m., min ovenfor udtalte Anskuelse om Grunden til Kongens febrilske Tilstand synes heri at finde en Støtte.

Mit Ophold i Kongens Sovegemak om Formiddagen den 15de November

Da Sagen imidlertid nu antog en saa alvorlig Karacteer, satte jeg dermed alle mine tidligere Hensyn tilside, navnlig fordi jeg ansaae det for min Ret og Pligt at være hos min Herre og Konge under disse Omstændigheder, og dette saameget mere, som mit Embede paalagde mig at tage vigtige Beslutninger, naar det endelig maatte vise sig, at alt Haab om Kongens Helbredelse var udslukket. Jeg bad derfor Etatsraad Lund om at meddele Grevinde Danner, da Kongen henlaae uden Bevidsthed, at jeg agtede at indfinde mig hos Kongen, hvorimod denne Dame selvfølgelig Intet fandt at indvende, og jeg begav mig strax efter til Kongens Sovegemak. Var jeg ved min sidste Nærværelse ved Kongens Sygeleie Onsdag Formiddag den 11te bleven smertelig berørt ved at see Kongens daværende Udseende, saa blev jeg endnu mere bedrøvet ved at gjensee ham henliggende med lukkede Øine, fuld af indtørrede Saar i Ansigtet, og stønnende hvert Øieblik. I Værelset befandt sig dengang kun Grevinde Danner, hvorimod begge Livlæger samt Medicinalinspecteuren for Hertugdømmet Slesvig, Justisraad Schleisner, der af Livlægerne var tilkaldt fra Flensborg, senere af og til kom ind i Sygeværelset for at iagttage den høie Patients Befindende. Grevinde Danner, der vel var meget bekymret, men bevarede en priisværdig Ro, pleiede sin høie Ægtefælle med høi Grad af

Omhu. Saavidt vi kunde bemærke, var Kongen uden Bevidsthed, i ethvert Tilfælde kunde han ikke give denne tilkjende hverken ved Miner eller Gebærder eller i Ord. Kongen lod ikke til at lide Smerter, men alene af Afkræftelse og maaske af Tørhed i Munden og de denne nærmestliggende Dele, thi hans Aandedræt var kort og gav sig af og til Luft i et svagt Udbrud af »Aa!« Med korte Mellemlum gave Grevinden og jeg ham en Spiseskeefuld Medicin og Bouillon skifteviis, hvilken han endnu havde Kraft til at synke, og som syntes at lædske ham og lindre hans Aandedrætsbesvær. Af og til lagde jeg min Arm om hans Ryg og hævede ham op i en siddende Stilling, hvilket ogsaa syntes at convenere ham, uden at han dog var istand til selv at hjælpe til hermed eller directe at give tilkjende at han var sig bevidst den Lindring, som denne forandrede Stilling ydede ham. Af Kongens tiltagende Afkræftelse, der vel i ikke ubetydelig grad forøgedes derved, at Legemet ikke længere fik den Art Næring, som det i en længere Tid havde vænnet sig til, og som Sygdommens Natur ligefrem forbød at anvende, lod det sig nu forudsee, at Opløsningen stod for Haanden. Vel udtalte Justitsraad Schleisner, at hvis Kongens Kræfter holdt Krisen ud, det da ikke være aldeles umuligt, at en Vending til det Bedre kunde indtræde, men rimeligt var det ikke.

Forberedende Aftaler angaaende Foranstaltninger i Tilfælde af, at Kongens Sygdom skulle ende med Døden

Jeg begav mig derfor til mine Værelser for roligt at overveie, hvad der nu var at gjøre, samt derefter træffe Aftale med alle Vedkommende. Generaladjutanten for Landetaten, Generalmajor Fensmark, kom her til mig og yttrede, at naar Kongen var død, burde Een tage Kommandoen, hvortil jeg som Husets Repræsentant og den Øverst tilstedeværende Hofembedsmand var ligefrem kaldet, fra mig burde alle Ordres udgaae, mig

burde Enhver adlyde, hvis Nogen nægtede dette, ville Generalen understøtte mig til det Yderste, selv om jeg skulde see mig nødt til at gjøre Brug af den militaire Magt. Vi aftalte derefter, at naar det forudseete Øieblik var indtruffet, skulde jeg strax bringe Efterretningen herom pr. Telegraf til den nye Konge og til Konseilpræsidenten, samt tillige anmode Generaladjutanten for Søetaten, Kammerherre Irminger, om uopholdelig at reise til Kjøbenhavn med Brev og mundtlig Melding fra mig under samme Adresser. Jeg anmodede derefter Kammerherre Irminder om at beordre Orlogscapitain Smidth, der laae med Dampskibet Slesvig ved Flensborg, om, for at være nærmere ved Udseilingen af Flensborg Fjord, uopholdelig at begive sig med Dampskibet til Holdnæs og blive liggende der med Damp oppe for øieblikkelig at kunne overføre Kammerherre Irminger til Korsør, naar denne mødte ombord. Ligeledes blev det betydet Telegrafstationen i Glücksborg indtil videre ikke at bofordre nogen Depeche med mindre den var givet Paategning af mig med Tilladelse til Afsendelsen, hvilken Foranstaltning ansaaes nødvendig for at ikke Meddelelser om Kongens Befindende eller mulig indtræffende Død skulle naae Kjøbenhavn før min officielle Rapport. Lieutenant Rosen af Garden til Fods beordredes at opholde sig i Telegrafbureauet for at paase denne Ordres Overholdelse, ligesom Detachementscommandeuren af Livgarden til Fods, Kapitain Nægler, meddeltes, at han, naar Kongens Død indtraf, havde at instruere sine Vagter og Poster om, at det ikke tillodes Nogen at forlade Glücksborg Slot uden særlig Tilladelse fra mig.

Meningsforskjellighed imellem forskjellige høiere Embedsmænd og mig angaaende Maaden at meddele Kongens Død til Kjøbenhavn

Næppe havde jeg imidlertid truffet disse Forholdsregler før Kabinetssecretairen, Geheime-Etatsraad Trap, kom til mig

ledsaget af General Fensmark for at meddele mig, at det paa ingen Maade gik an at give Regjeringen eller den nye Konge Underretning om Frederik den 7des Død pr. Telegraf, da dette Apparat ikke var anerkjendt som officielt Kommunikationsmiddel, og at han Aaret forud, da Kongen laae meget syg paa Jægerspriis, havde aftalt med Konseilspræsident Hall, at Kongens Død ikke burde meddeles Regjeringen pr. Telegraf, da man ikke ansaae saadant for passende. Geheime-Etatsraaden tilføiede, at han lagde Ansvaret i min Haand, hvis jeg handlede imod hans Udtalelser, samt at han agtede uopholdelig at begive sig til Kjøbenhavn, naar Kongen havde lukket sine Øine, da hans Hverv paa Glücksborg dermed maatte ansees for endt, hvorimod hans Plads under saadanne Omstændigheder var i Regjeringens Nærhed. (Allerede tidligere paa Dagen var Kammerherre Irminger, for sit Vedkommende fremkommen med en lignende Yttring, hvilket tildeels blev Aarsagen til, at jeg, for dog at give Afreisen en plausibel Grund, overdrog ham at bringe mine Breve til Kjøbenhavn. Man tænke sig to saa højstillede og betroede Mænd, der skyldte deres døende Herre næsten Alt, forlade ham, fordi der skimtedes en opgaaende Stjerne! Adjutanten Bardenfleth, der stedse gav sig Mine af at være en ridderlig Kavalier, skrev samtidig til Thronfølgeren for at anbefale sig, og hos denne indfandt sig om Eftermiddagen i samme Hensigt Grev C. C. S. Danneskiold-Samsøe, ogsaa ifølge egen Opfattelse en »grand seigneur«, der skyldte Kong Frederik den 7's Langmodighed og Naade sin fortsatte vellønnede Stilling ved Hoffet. Os! Hæderlighed og Ridderlighed og den megen Snak derom!!!). Saalidet som jeg kunde være enig med Geheime-Etatsraaden i alt dette, navnlig da jeg var af den Mening, at der var en stor Forskjel paa, om en saadan Begivenhed indtraf paa Jægerspriis, hvorfra man i faa Timer kunde bringe Efterretningen herom pr. Brev til Kjøbenhavn, eller om den indtraf paa Glücksborg, hvorfra det hurtigste Bud vilde bruge mindst 12 Timer for at naae Kjøbenhavn, troede jeg dog tilsidst at maatte bøie mig for en saa erfaren og klog

Embedsmands Mening, især da han understøttedes heri af General Fensmark. Det blev derfor aftalt, at Irminger skulde afgaae med Meldingerne, men at der derimod ei skulde telegraferes, og at Geheimeetatsraad Trap kunde følge med til Korsør paa Dampskibet Slesvig. Efterhaanden ankom forskellige høiere Embedsmænd fra Flensborg til Glücksborg, og iblandt disse Overpræsidenten, Kammerherre Rosen, med denne aftalte jeg, efter at have gjort ham bekjendt med Situationen og de af fornævnte Herrer og mig trufne Forholdsregler, at han om muligt skulde see til at standse Telegrafen i Flensborg, indtil jeg fik Underretning af Irminger, om at han paa rette Steder havde afgivet de ham medgivne Breve og Meldinger. Det Forkeerte og tildeels Umulige heri stod vel allerede dengang temmelig klart for os Begge, men vi havde paa dette Tidspunkt endnu ei gjort os selv fuldstændig Rede for, hvilket Ansvar der var størst, enten at handle imod Konseilspræsidentens gjennem Kabinetssecretairen fremkomne Anskuelse af det mindre Passende i at melde Kongens Død pr. Telegraf, eller at lade Regjeringen og Landet en heel Dag i Uvished om den indtrufne Begivenhed, naar Efterretningen herom med Lethed kunde bringes dertil i en halv Time.

Min Nærværelse ved Kongens Dødsleie, Kongens Død

Jeg begav mig nu atter til Kongens Sygeleie, hvor der vel endnu ikke var indtraadt nogen væsentlig Forandring, medens det dog mærkedes paa Kongens tiltagende korte Aandedræt og paa Legemets gradvise Hensynken, at Opløsningens Time ikke ville lade vente længe paa sig. Under disse Omstændigheder ansaae jeg det ikke alene for klogt men tillige som en Pligt opfyldelse og en Kjærlighedens Gjerning imod den kjære Herres Omgivelser og Tjenerskab, at der gaves dem Leilighed til at skue hans Aasyn, forinden Døden havde lagt sin stivnende Haand derpaa.

Samtidig med at Lægerne udstedte den sidste Bulletin saalydende: »Siden Kl. 6 imorges har Hs. Majestæts Tilstand betydelig forværret sig, Kræfterne ere meget sunkne og Bevidstheden næppe mærkelig«, lod jeg derfor gjøre bekjendt, at det tillodes Enhver i Slottet at træde ind i Kongens Sovegemak. De kom ogsaa Alle, nedbøiede og sorgfulde, ikke af Bekymring for Fremtiden, thi de vidste, at deres tro Tjeneste imod deres Konge og Huusbond vilde blive paaskjønnet af det Folk, der saa ofte havde lagt Hengivenhed for Frederik den 7de for Dagen, men fordi de skulde skilles fra en dyrebar Herre, med hvem Mangen af dem havde deelt Sorger og Glæder i et langt Tidsrum, og som havde været dem Alle en mild og kongelig Huusbond. Taarer saaes glimte i hvert et Øie og ikke mindst hos de gamle tro Underordnede. Efterhaanden vendte de sig bort fra dette Syn for i Stilhed at udgræde deres Sorg, og Kongens Leie var nu kun omgivet af Grevinde Danner, der sad paa en Stol ved Hovedgierdet, Frøkenene Arntz og Lützen, Lægerne, General Fensmark, den jourhavende Adjutant og mig. Den høie Syges Aandedræt blev nu alt svagere og svagere, tilsidst med længere og længere Mellemsrum, og endelig Klokken 2,35 ophørte det ganske uden Døds kamp eller Rallen eller Tegn til Lidelser.

Foranstaltninger umiddelbart efter Kongens Død

Saasnart Kongens Aand havde forladt det Jordiske, søgte jeg at formaae Grevinden at begive sig bort fra Døds gemakket med sine Damer. Hun tog derfor Afsked med det afsjælede Legeme og lod sig af mig føre til sine Værelser, hvor hun sørgmodig og nedtrykt sank ned paa en Sopha. Hun spurgte mig, hvad jeg nu agtede at foretage, og da jeg derefter erklærede, at jeg ved denne Leilighed, som altid, ville stræbe at gjøre min Pligt, og dersom hun derfor havde noget Ønske, bad hende fremføre det, idet jeg forsikrede, at jeg i enhver Henseende skulle søge at opfylde hendes Ønsker og være hende til al den Tjeneste, som

lod sig forene med min Embedspligt og min Tænkemaade, svarede hun, at det ikke var Andet, end hvad hun havde ventet af mig. Da mine Forretninger imidlertid kaldte mig andetsteds-hen, overlod jeg hende til sine Damers Omsorg og begav mig atter til Kongens Dødsleie, hvor jeg endnu forefandt Etatsraad Lund beskjæftiget med at tildække Kongens Ansigt, og med at sammenbinde Ligets Been med et Klæde for at forhindre, at de, efterhaanden som Dødsstivheden indtraadte, skulle krumme sig. Vi forlode nu i Forening Gemakket, idet jeg foreløbig overandtvordede Liget til den jourhavende Adjutants Varetægt og begav mig ned til mine Værelser for at skrive det Brev, som Kammerherre Irminger skulde bringe til den nye Konge, Brevet var hurtig endt, hvorefter Irminger afreiste tillige med Geh:Etatsraad Trap til Holdnæs, medens jeg samtidig telegraferede til Korsør om at holde et Extra-Jernbanetog i Beredskab den følgende Morgen for uopholdelig at bringe Kammerherre Irminger til Kjøbenhavn. Strax efter kom begge Livlæger til mig for at meddele mig, at de vidste, at det altid havde været den Høisalige Konges Ønske, at hans Liig skulde forblive urørt, indtil det kunde lægges i Kisten, ihvilken han vilde nedlægges i den Dragt, i hvilken han var død. Jeg troede vel, at et saadant Ønske aldeles kunde stemme overeens med den Høisaliges Tænkemaade, men da jeg ikke fandt mig berettiget til paa en mundtlig Udtalelse at tage en saadan Bestemmelse, forlangte jeg og fik nedenstaaende skriftlige Erklæring fra begge Læger.

»Efter at Hans Majestæt Kong Frederik den Syvende havde ligget syg paa Glücksborg Slot i sex Dage angrebet af en sig hurtig udbredende Rosen i Ansigtet og paa Hovedet, ledsaget af heftig Feber og consensuelle Hjernetilfælde, endte denne Sygdom med Døden den 15de November Kl. 2,35 Minutter om Eftermiddagen.

Ifølge en af Hans Majestæt den Høisalige Konge allerede ved en tidligere Leilighed given udtrykkelig mundtlig Ordre til mig, Lund, blev Intet foretaget med det afsjælede Legeme, der

forblev urørt liggende i den Seng, hvor Døden endte den Højsalige Konges Liv.

Hermed ansee vi vor Gjerning og vort Hvert for afsluttet og overlevere den Højsalige Konges Liig til Hofmarskallen til videre Varetagelse.

Glücksborg Slot, den 15de November 1863.

I. Lund I. C. A. Bock«

Da der altsaa ikke kunde blive Tale om Ligets Balsamering, lod jeg afgaae Bud til Flensborg for øieblikkelig at tilveiebringe Zinkplader til en indre Kiste.

Jeg begav mig nu atter til den Højsalige Konges Gemakker, hvor jeg i Forening med den jourhavende Adjutant, Ritmester Cetti, samlede alle løse Papirer og andre Sager, der henlaae i Værelserne, bragte dem ind i Kongens Arbeidsværelse i det østre Taarn, og forseglede derefter Døren til dette saavel med Hofmarskallatets som med Ritmester Cetti's private Segl.

Jeg forandrer den trufne Bestemmelse om Maaden at melde Kongens Død til Kjøbenhavn

Uagtet jeg havde givet efter for Geh:Etatsraad Traps og General Fensmarks Anskuelse, kunde jeg dog aldeles ikke gjøre mig fortrolig med den Tanke, at man i Kjøbenhavn og saa at sige i hele Landet først den kommende Dag, skulde sættes i Kundskab om Frederik den Syvendes Død. Det hvilede tungt paa mit Sind og gjorde mig endnu mere nedstemt, end jeg allerede var ved de indtrufne Begivenheder. Jeg havde en inderlig Overbeviisning om, at den af mig tagne første Bestemmelse var den rette, og da nu Kammerherre Rosen meddelte mig, at han ikke længere kunde standse, eller i ethvert Tilfælde ikke længere vilde paatage sig Ansvar ved at standse Telegrafering fra Flensborg Stats-Telegrafstation, og til samme Tid Kommandeuren for Livgarden til Fods, Kammerherre Lasson, besøgte mig i mit Logi og ikke alene aldeles hældede til min

Anskuelse, men tillige gjorde mig klart det Ansvar, jeg havde paataget mig, svandt enhver Betænkelighed hos mig ved at tage en selvstændig, Dhrr Traps og Fensmarks Mening modsat Bestemmelse, og jeg afsendte nu Kl. 6-7, Eftermd. følgende Telegram til den nye Konge og til Konseilspræsidenten:

»Efter forgjæves at have søgt at standse al Telegraphering ad Hovedlinien til Kjøbenhavn for at en herfra med Generaladjutanten for Sø-Etaten afsendt officiel Skrivelse kunde have naaet Kjøbenhavn før Telegrammer herfra, nødsages jeg nu til ad denne Vei med dybt nedbøiet Sind at bringe Efterretningen om, at Kong Frederik den 7de er smertefrit hensovet Dags Eftermiddag Kl. 2,35' her paa Glücksborg.

Generaladjutanten for Sø-Etaten er i Eftermiddag afgaaet med Dampskibet Slesvig for at bringe officiel Melding. Med samme Dampskib afgik ligeledes Kabinetssecretairen til Kjøbenhavn.«

Til samme Tid aabnedes atter Telegrafstationerne i Flensborg og Glücksborg, ligesom Passagen til og fra dette Slot nu gaves fri. Det var, som om en tung Byrde var væltet af mit Bryst, jeg saae med Tak og Fortrøstning op til Gud, der her, som ved saa mangen Leilighed i mit Liv, havde ledet mig og Alt for mig til det Bedste, og i mit Indre takkede jeg Kammerherre Lasson, denne Hædersmand, hvis retsindige og brave Karacteer altid har staaet for mig som et følgeværdigt Exempel. Jeg fik ogsaa ret strax Leilighed til at glæde mig over, at jeg ikke havde tøvet længere med at tage denne Bestemmelse, thi faa Øieblikke efter at mine Telegrammer vare afsendte, modtog jeg følgende Skrivelse fra Geheime-Etatsraad Tradp: »H^r Hofmarskal! Da vi kom ombord her kunde Skibet, skjøndt det havde seilet hertil fra Flensborg, efter Lodsens Forsikkring ikke gaae videre formedelst Tykning – *hvilket forøvrigt er tvertimod min private Mening.* Jeg vil derefter henstille om der under disse Forhold vilde være at telegraphere til Kongen og Konseilspræsidenten. Bliver der telegrapheret af Private, vilde jeg bede om at vedlagte Telegram maatte afgaae til Justitsraad Hjaltelin.

Det er i høieste Grad ærgerligt, at vi ikke kunne komme afsted og det saa meget mere som, jeg maa gjentage det, der ikke er tilstrækkelig Grund til under disse Omstændigheder at blive.«

Dampskibet Slesvig den 15de November 1863.«

hvilken Meddelelse jeg nu var saa heldig at kunne besvare derhen, at jeg allerede havde seet mig foranlediget til at handle efter min første Bestemmelse. Endnu samme Aften modtog jeg følgende Brev fra Geheime-Etatsraaden:

«Hr Hofmarskal! Taagen var et Argument som jeg ikke nok havde vurderet. Jeg er meget beroliget ved at De tog Bestemmelse ved at telegraphere. Vi komme næppe herfra før imorgen tidlig. Jeg har underrettet Kammerherre Irminger om Deres Brevs Indhold. Jeg takker for Telegrammets Afsendelse til Hjaltelin. Et Telegram fra Kherre Irminger til Marineministeren tillader jeg mig at vedlægge til godhedsfuld Besøgelse.

Slesvig d. 15de Novbr 1863.«

Bestemmelser angaaende Liigkisten

Ledsaget af Etatsraad Lund begav jeg mig nu atter til Kongens Sovegemak, og da vi her overbeviste os om, at Ligets Opløsning allerede var begyndt, lod vi henstille Spande med Vand og Klor i Værelset, ligesom jeg lod tage Maal til en Trækiste, som jeg agtede at lade indvendig beklæde med Blyplader, da der imidlertid var kommen Meddelelse fra Flensborg at der ikke fandtes Zinkplader der, hvilke i det tidligste den næste Dags Aften kunde erholdes fra Hamborg, hvorimod Blyplader forefandtes i Flensborg. Saadanne Blyplader ere imidlertid mere bløde og bøielige end Plader af Zink, og da jeg derfor frygtede, at en Kiste forarbejdet af førstnævnte Metal efterhaanden ville give sig i Siden og tabe sin Form, besluttede jeg at understøtte Blypladerne ved en ydre Trækiste.

Varsomhed med Besvarelser paa Forespørgsler om Kongens Død

Uagtet jeg nu maatte antage, at min telegrafiske Melding om Kongens Død var naaet Kjøbenhavn, var jeg dog endnu meget forsigtig med at sende meddelelse derom Andetsteds hen eller besvare derom indløbne Forespørgsler, da jeg jo ikke bestemt kunde vide, om min Depeche muligen var bleven forsinket, eller om jeg med andre Meddelelser foregreb Regjeringens Hensigter og Foranstaltninger. Jeg besvarede saaledes t. Ex. en Depeche fra Berlingske Tidendes Redaction til Geh. Etatsraad Trap saalydende: »Her siges, at Kongen er afgaaet ved Døden Kl. 6. Jeg har intet officielt derom. Kan der meddeles Noget i Avisen imorgen tidlig,« med: »I Anledning af Deres Depeche til Geheime-Etatsraad Trap anmodes De om at henvende Dem til Hs. Excellence Konseilspræsidenten«, og en lignende Depeche fra Redacturen af Aalborg Avis med: »Geheime-Etatsraad Trap fraværende! Deres Depeche kan ikke besvares nu.« Først den næste Morgen tidlig, da jeg maatte antage, at man til den Tid kjendte, hvad der var passeret paa Glücksborg, telegraferede jeg til Overskjænken, Grev Danneskiold-Samsø, om at han, som den øverste i Kjøbenhavn tilstedeværende Hofembedsmand, ville, tilligemed Kammerherre, Adjutant F. Blücher, lade sig forevise af Slotsforvalteren paa Christiansborg Slot, Kammeraad Zeltner, de Localer i dette Slot, i hvilke befandtes Sager tilhørende Høiselig Kongen, og derefter foretage en Forsegling af disse Localer med Hofmarskallatets og sit eget Segl, hvorom en skriftlig Beretning, underskrevet af Grev Danneskiold og Kammerherre Blücher senere kunne nedlægges i Hofmarskallatets Archiv.

Ligets Nedlæggelse i Kisten

Mandagen den 16de forløb i Stilhed med Afventningen af Liigkistens Forfærdigelse, og tog jeg da den Bestemmelse, at

saasart denne var bragt ind ved Høiselig Kongens Dødsleie, skulde det høie Liig nedlægges af Kammerbetjente i min og Lægernes Overværelse i Kisten paa den Maade, som den Høiselige Konge, ifølge Lægernes Udtalelse, havde ønsket, og at samtlige paa Glücksborg tilstedeværende Kavallerer, Embedsmænd og Betjente derefter skulde indlades i Gemakket for at overbevise sig om, at saadant var skeet, hvorefter de Samtlige havde at undertegne en Protokol til Vidnesbyrd for kommende Slægter om, hvad der var foretaget. Paa Grund af at Kongen var død paa et afsides liggende Sted, samt at der, dels begrundet i Kongens Ønske om at skriinlægges paa en anden Maade, end hidtil havde været Skik og Brug med tidligere hedenfarne Konger, dels som Følge af Nødvendigheden af snarest muligt at unddrage Liget saameget som muligt fra Luftens Paavirkning formedelst den opløste Tilstand, hvori det allerede befandt sig, ikke blev Leilighed til som brugeligt i andre lignende Tilfælde at udstille Liget til Skue for et større Publikum, ansaae jeg det nemlig for hensigtsmæssigt, saavel for min egen Skyld som for alle Andre, hvem Ansvar ved denne Leilighed kunde komme til at paahvile, at enhver Handling blev tilbørlig konstateret og documenteret.

Først seent paa Aftenen, omtrent Kl. 10, ankom Snedkeren med Kisten, det viste sig desværre nu, at han i sin Iilfærdighed, jeg kan næsten sige Bestyrtelse over at skulle forfærdige en Kiste til et Kongeliig havde gjort Dimensionerne meget større end nødvendigt, men da der jo her ikke var Tid til Forandringer, maatte man see at hjælpe sig, saa godt man kunde. Kisten blev derfor fyldt i sin halve Høide med Høvlspaner, hvorover lagdes et stort sort Voxdugs Tæppe og for Hovedet een af Puderne fra Kongens Seng, hvorefter det Kongelige Liig, iført den violet-farvede Skjorte, hvori det laae, hævdes ud af Sengen i Lagenet og Sengetæppet, lagdes ned paa det Voxdugs Tæppe og indsvøbtes i Lagenet og Sengetæppet, dog saaledes at Hovedet var frit. Alle de ovenberørte Kavallerer, Embedsmænd og Betjente indlodes nu i Sovegemakket, hvor Enhver af dem

kunde overbevise sig om, hvorledes Kongens Liig laae i Kisten. Det Voxdugs Tæppe blev derefter af Lægerne og mig lagt sammen over hele Legemet, der saaledes var helt tildækket og skjult af Voxdugen. Laaget lagdes paa Kisten og fastskruedes, hvorefter Kisten blev baaren af en Deel af Betjentene ind i det tilstødende Værelse, der i Løbet af Dagen var blevet beklædt med sorte Stoffe og i det Hele givet en efter Omstændighederne passende Udstyrelse som Sørgegemak. Her hensattes Kisten midt paa Gulvet. Konfessionarius Münter, der efter egen Tilskyndelse var ankommen til Glücksborg fra Kjøbenhavn om Formiddagen, holdt en kort Bøn, hvorefter Alle forlode Sørgegemakket, og Haandværkerne indlodes for i min Overværelse at foretage Tillodningen. Jeg overdrog nu Kisten til den jourhavende Adjutants og Kammerbetjentenes Varetægt.

Min Afreise til Kjøbenhavn

Tidlig den følgende Morgen modtog jeg et Telegram fra Geh:Etatsraad Trap, hvori jeg underrettedes om, at Kong Christian den IX befalede mig snarest muligt at begive mig til Kjøbenhavn for at træffe Forberedelser til endelig Bisættelse af den Høisalige Konges Liig. Jeg lod Grevinde Danner underrette om denne Ordre og tillige forespørge, om hun ønskede at see mig forinden min Afreise. Jeg indlodes derefter i hendes Sovegemak, hvor jeg forefandt hende i sin Seng nedtrykt af de sørgelige Begivenheder, der endog nægtede hende Evne til at forklare mig, hvad der laae hende paa Sinde. Jeg forsikkrede hende endnu engang om, at jeg med Glæde skulle søge at faae opfyldt de af hendes Ønsker, der laae indenfor mit Omraade, og forlod hende for, efter at have overgivet Marskallatsforretningerne paa Glücksborg til Generalmajor Fensmark, at afreise til Kjøbenhavn.

Hvad der senere passerede med Hensyn til det Kongelige Liigs Overførelse til Kjøbenhavn og derefter foregaaende Bisættelse i Roeskilde Domkirke findes optegnet paa saa mange

steder, at det maa antages, at der derom haves tilstrækkelige autentiske Beretninger til at jeg ikke behøver at anføre det. Jeg har ikkun her villet optegne, medens jeg endnu har det i frisk Minde, hvad jeg kunde antage kunde interessere Efterverdenen og tillige til en Forklaring for dem, der ikke have været saaledes inde i Forholdene ved Kongens Død, som jeg, om paa hvilken Maade og hvorfor Meget saaledes er skeet paa Glücksborg. Der findes maaske nok andre, der have gjort Optegnelser fra de Dage paa Glücksborg, men deres Optegnelser kunne, paa Grund af min daværende Stilling ved den Høisalige Konges Hof, næppe som Heelhed være saa fuldstændige og saa autentiske som mine. I ethvert Tilfælde kunne de tjene som gjensidigt Supplement til hver andre.

Revideret og renskrevet i Marts 1868.

*Løvenskiold
Hofmarskal*

Supplement-Anmærkning

Det er saa ofte uimodsagt bleven udtalt, baade skriftligt og mundtligt, at Frederik den Syvende fuldstændig billigede den specifique danske Politik, der dreves af det national-liberale Parti og de af dettes Tilhængere sammensatte Ministerier, saa at man endog har villet give hans danske Sindelag den Udtydning, at han aldeles heldede til de eiderdanske Anskuelser. Uagtet det Modsatte paa mange Maader vil kunde paavises af hans Ord og Gjerning ved mange Leiligheder, vilde en Udvikling heraf føre mig langt ud over det Omraade, som nærværende Linier væsentlig ere bestemt til at omfatte, medens jeg maaske paa et andet sted vil finde Anledning til at udvikle min Anskuelse i denne Retning og til at give en upartisk Fremstilling af de Facta, jeg har oplevet, der kunne tjene til Beviis herfor. Eet Exempel kan der imidlertid være passende Anledning til at anføre her, saameget mere som det uvilkaarlig

staaer i nøie Forbindelse med Kongens Sygdom, og tildeels Aarsagen til denne.

Da Taffelet den 9de Novbr 1863 var hævet, og Selskabet havde begivet sig ned i den lange Sal i Glücksborg Slots Beletage, bragtes mig et Telegram til Kongen, hvilket jeg overrakte ham. Kongen gik hen til et af de i Enden af Salen anbragte Speile for at læse Depechen ved Skinnen af de paa Konsolen anbragte Lys, og jeg, der stod i kort Afstand fra ham, bemærkede da tydelig, at Læsningen af Depechens Indhold gjorde et ubehageligt Indtryk paa ham, hvilket navnlig gav sig tilkjende paa den ham egne Maade – der var saa godt kjendt af Enhver, der jevnlig havde Leilighed til at færdes om Kongen – ved sagtelig at stampe med den ene Fod i Gulvet og slaae sig med den venstre Haand paa Bagsiden af Lænden. Kongen udtalte sig ikke i Ord herom, men derimod kunde jeg mærke, at han var i en nedtrykt Stemning, da jeg strax efter ledsagede ham og hans Gemalinde til Grevindens Gemakker for at modtage hans Ordre for den følgende Dag. Under mit Ophold i Gemakket faldt endnu kun Yttringer fra Kongens Side angaaende huuslige Anliggender, og jeg forlod efter imodtagen Ordre atter Gemakket, men da Kongen ledsaget af Grevinden strax efter paany traadte ud i salen for at begive sig til sine paa den anden Side af Salen liggende Værelser, aabnede jeg Døren til disse og traadte ind med i Kongens Audientsværelse, hvor den mundtlige Samtale imellem Ægtefolkene atter fortsattes, dog uden at jeg forstod Gienstanden for denne, men kun hørte den Yttring af Grevinden »Vær nu blot rolig, Du skal see, at det jævner sig nok«, men dette vilde Kongen, der endnu holdt den modtagne Depeche i Haanden, aldeles ikke gaae ind paa, og syntes i det Hele at være i en ophidset Stemning.

Da jeg Søndag Eftermiddag den 15de November 1863 efter Kongens Død i Forening med Adjutant, Ritmester Cetti bragte alle Papirer, der fandtes i Kongens Soveværelse, ind i hans Arbejdsgemak, forefandt jeg deriblandt en Telegrafdepeche fra Konseilspræsidenten, Geheimeraad Hall, hvilken jeg gien-

kjendte som den jeg havde overrakt Kongen Mandag Aften den 9de November, og som var den, hvis Læsning havde været ham saa ubehagelig. Depechen indeholdt Meddelelse om, at den saakaldte Novemberforfatning var gaaet igiennem i Rigsraadet ved anden Behandling !!!! Depechen findes uden Tvivl endnu blandt Kongens efterladte Papirer.

Tilføiet i Juli 1874 af
Løvenskiold.

Supplement-Anmærkning

Da Rigsraadet i Vinteren 1861/62 holdt Møder, til hvilke de holsteenske Medlemmer ikke indfandt sig, vilde Kongen aldeles ikke erkjende Institutionen som repræsenterende Monarchiet. Hs. Maj. plejede i Regelen at lade Medlemmerne af Rigsdagen indbyde under hver Session til sit Tallel, og jeg spurgte derfor Kongen en Dag i Januar Maaned 1863, om han ikke vilde i Lighed dermed see Rigsraadets Medlemmer ved sit Taffel. »Det kan jeg ikke, svarede Kongen, det er jo intet Rigsraad, dertil mangler der for mange Medlemmer, og jeg vil ikke, at man i en saadan Indbydelse skal kunne lægge en Anerkjendelse fra min Side i denne Forsamlings Legalitet.« Ikke destomindre lod han sig dog, under Paavirkning af Andre, bevæge dertil, og de til Samlingen mødte Rigsraader bleve derfor indbudne til Taffel paa Christiansborg Slot den 26de Januar 1862.

Ved et af de kongelige Tafler indtraf følgende ret pudsige Episode. Daværende Major i Generalstaben H. C. I. v. Beck var til Stede ved denne Leilighed. Han var paa det Tidspunkt en stedse meget talende Mand – nu er han nok ved Apoplexi næsten berøvet Mælet – og førte ved Taffelet med sin gennemtrængende og pibende Stemme temmelig høirøstet og vidtløftig Samtale med de ham nærmestsiddende, hvilket

irriterede Kongen, der ofte af en eller anden Aarsag kunde »forsee« sig paa en Person, hvorved hans Lune da ofte gav sig Udslag i en bidende Bemærkning. Henvendende sig til daværende Finantsminister Fenger, der sad ved siden af Beck, og som oprindeligt var Læge, yttrede Kongen: »De er jo Læge? kjender De ikke et Lægemedel mod Munddiarhoe, thi da vil jeg anmode Dem om at anbefale det til Deres Nabo til høire.«

Supplement-Anmærkning

Hs. Majestæt Kong Christian den 9de har sagt mig, at Geheime-Etatsraad Fenger, der var Finantsminister ved Kong Frederik den 7des Død, dengang havde forlangt mig draget til Ansvar, fordi at jeg den 15de November 1863 havde givet Ordre til Standsning af Telegrafering, men at Kongen havde været af den Mening, at jeg ikke var gaaet udenfor min Kompetance, og at der derfor ikke burde røres videre ved den Sag. Idet jeg selvfølgelig takkede Hs. Majestæt, for at Allerhøistsamme havde havt den Naade at tage mig i Forsvar, tillod jeg mig tillige at yttre, at Finantsministeren formentlig ikke retteligt kunde gjøre noget Ansvar gjældende ligeoverfor mig. Telegrafstationen i Glücksborg var nemlig etableret af Hensyn til Kongens Resideren paa Glücksborg Slot, den aabnedes ikke, før Hofmaskallatet meddeelte Telegrafbestyrelsen, at Kongen agtede at tage Ophold i Slottet, og den lukkedes atter, saasnart Hofmarskallatet gav samme Autoritet Underretning om, at Kongen paany havde hævet Residentsen sammesteds. Stationen maatte derfor betragtes som udelukkende etableret til Kongens og hans Hofautoriteters Afbenyttelse, thi det var kun en midlertidig Indrømmelse, hvortil Kongen havde givet sin Sanction, at ogsaa Private kunde benytte Telegrafan til Korrespondance. Da Kongen var død, maatte Hofmarskallen betragtes, og blev ogsaa af alle Tilstedeværende erkjendt for den Autoritet, hvis Myndighed indenfor Hoffets Omraade traadte

istedetfor den hidtil gjældende Villie – Kongens – og det maatte derfor ligge indenfor hans Magtfuldkommenhed at bestemme, om den Private hidtil tilstaaede Ret til at benytte Telegrafan burde ophøre. Anderledes forholdt det sig derimod med den offentlige Statstelegrafstation i Flensborg, men denne blev eiheller lukket ifølge Befaling fra mig, men ved Overpræsident Rosens Initiativ efter Konference med mig, og blev ogsaa atter aabnet, saasnart han erklærede ikke længere at ville paatage sig Ansvaret for Telegraferings veblivende Standsning.

Løvenskiold.

Erindringer

fra

Kong Christian Den Niendes

Reise til Hertugdømmet Slesvig i Februar Maaned 1864

af

daværende Hofmarskal Løvenskiold

I Begyndelsen af Januar Maaned 1864 havde Kong Christian den 9de foretaget sin første Reise til Slesvig, vel nærmest for at gjøre sig bekjendt med de Stillinger, hvilke man bestemte til at indtages af den danske Armee, hvis det tydske Forbund – der havde ladet Hertugdømmet Holsteen besætte af Executions-tropper, for hvilke de derværende danske Tropper, ifølge den dem tildeelte Instrux vare vegne langsomt og uden Kamp tilbage over Eideren – gjorde Alvor af sin længe fremførte Trudsel at besætte Hertugdømmet Slesvig og, hvad der var eensbetydende dermed, paaføre Danmark Krig. Den danske Feltarmee var paa den Tid vel endnu ikke samlet i den saakaldte Dannevirkestilling, men en betydelig Troppestykke befandt sig dog allerede i Hertugdømmet Slesvig, ligesom der vedblivende arbeidedes saavel paa at fuldstændiggjøre Befæstningerne ved Slesvig og ved Frederiksstad, samt langs Slien og ved Dyppel og Sønderbog, som paa at bringe den active Armee paa en til de faretruende Begivenheder svarende Fod. Kongen opholdt sig en Ugestid i Slesvig og vendte derpaa tilbage til Hovedstaden, men da Forhandlingerne med det tydske Forbund og da nvanlig med Preussen og Østerrig, i Slutningen af Januar Maaned lode formode en snarlig Indrykning af tydske Tropper i Hertugdømmet Slesvig, begav Kongen sig den 31te

Januar om Aftenen paany derover, og tog Ophold paa Gottorp Slot.

Samme Dag, Kongen afreiste fra Kjøbenhavn til Slesvig, havde den commanderende General for de preussisk-østerrigske Tropper i Holsteen skriftlig meddeelt den danske Overgeneral, at de allierede Tropper havde Ordre til at besætte Hertugdømmet Slesvig, og at deres Indrykning vilde finde Sted den 1ste Februar. I Henhold hertil passerede de første fjendtlige Tropper Eideren den 1ste Februar om Formiddagen og trængte frem mod de Danskes Stilling: Frederiksstad-Mysunde. Den 2^{den} Februar angrebe preussiske Tropper Befæstningerne ved Mysunde, men kastedes tilbage, og den følgende Dag angrebe østerrigske Tropper de danske Fortropper i Centrumstillingen ved Slesvig By og etablerede sig, efterat have trængt disse tilbage til Forskandsningerne, i en Fjerdingsveis Afstand fra de Danskes forskandsede Linie ved Slesvig.

Af de foregaaende Dages, om ogsaa for de danske Tropper hæderlige og tildeels heldige Fægtninger, havde man i det danske Hovedquarteer faaet Indtrykket af, at man ikke alene havde at gjøre med en numerisk Overmagt, men tillige med Tropper, der vare saavel krigsvante som de Danske overlegne i Bevæbning og Materiel. Hertil kom endnu, at de Forudsætninger, paa hvilke Benyttelsen af Dannevirkestillingen som Forsvarslinie mod en indtrængende Fjende vare byggede, paa Grund af forskellige sammenstødende Omstændigheder ikke vare indtrufne. Man var saaledes fra dansk Side gaaet ud fra, at et saadant Angreb indensinde vilde skee om Vinteren, men derimod i en Aarstid, vistnok bequemmere for Krigsføring saavel for Angriberne som for Forsvarerne, men dog medførende overveiende Fordele for de Sidste, idet Oversvømmelse og Vanddrag tildeels kunde bøde paa Forsvarernes ringere Antal ved at besværliggjøre Fjendens Fremtrængen og ved at hentvinge hans Angreb til visse bestemte Punkter, man havde dernæst gjort Regning paa at Angriberne ikke vilde see sig istand til at rykke frem med nogen betydelig Overmagt, hvorimod den

danske Armee kunde møde i Dannevirkestillingen med en Styrke af 50000 Mand, samt endelig, at man kunde vente Understøttelse fra andre Magter og navnlig fra Sverig-Norge. Men ikke alene skete det fjendtlige Angreb i Hjertet af Vinteren, der netop i dette Aar optraadte med usædvanlig Strenghed, saa at Aaløb og andre Vande frøs til, hvilket tillod Fjenden, tildeels uden Modstand, at trænge frem paa de Punkter, der i Forsvarslinien vare betegnede som tildeels impassable, medens paa samme Tid Landarmeen gik tabt af en Deel af Understøttelsen af Flaaden, men Fjenden mødte tillige med betydelig Flere Stridskræfter, end man havde ventet, hvorimod Styrkelisten over den active danske Hær ved Dannevirke den 3^{die} Februar 1864 – altsaa de Syge og Saarede fraregnede – kun udviste et Antal af circa 20000 Kombattanter, medens al Hjælp udefra, og saaledes ogsaa fra Sverig-Norge, udeblev, ja de fremmede Magter endog nægtede Danmark deres moralske Understøttelse.

At der under disse Omstændigheder var meget lidet Udsigt til en lykkelig Udgang af de Danskes Modstand, og at det i ethvert Fald var klart, at Dannevirkestillingen ikke kunde holdes, indsaaes snart af ethvert uhildet Øie, der havde det mindste Blik for større Krigsoperationer og for en Politik, der gik ud over Landets egen Synskreds, og dette saameget mere, som det i de faa Dages Kamp havde viist sig, at de tyske Tropper vare de danske betydelig overlegne i Henseende til Materiel og langtrækkende Skydevaaben, hvortil endnu kom, at det ved de i Efteraaret 1863 i Omegnen af Byen Slesvig foretagne Manoeurer havde viist sig, at man behøvede mindst en Styrke af 70000 Mand for fuldstændig at kunde besætte hele Stillingen i dens fulde Udstrækning. Man maatte derfor være forberedt paa Muligheden af, at Fjenden efter et heldig Angreb paa en af Fløistillingerne, derfra trængte frem mod Nord og derved tvang de danske Tropper i Centrumstillingen til at gaae tilbage og opgive Forskandsningerne, hvis saadant ikke allerede var skeet forinden ved et directe Angreb paa disse.

(Extract-Udskrivt af Instruxen af 13de Januar 1864 for den commanderende General over den danske active Armee:

»Hvorvidt vi skulle drive Stillingens Forsvar, er det umuligt forud bestemt at afgjøre, og det maa i ethvert enkelt Tilfælde blive den commanderende Generals Sag at fatte Beslutning herom i Overensstemmelse med Begivenhedernes Gang. Til Veiledning i denne Henseende skal Ministeriet gjøre opmærksom paa, at saa stor Interesse det end maa have at beskjerme Landet mod fremmed Vold og derved kun at vige tilbage efter en afgjørende Kamp, saa er det dog under de for haandenværende politiske Forhold af endnu større Betydning, at det kommende Foraar finder os i Besiddelse af en dygtig og slagfærdig Hær. Kampen i Dannevirkestillingen tør altsaa ikke føres saa vidt, at Hærens Tilværelse som Hær compromitteres, hvad der ogsaa følger ligefrem deraf, at vi bag denne Stilling have en anden Forsvarslinie i vore Flankepositioner, og at vi til disses Besættelse kun kunne gjøre Regning paa den samme Hær, som kjæmper ved Dannevirke«).

Fra den kongelige Hofholdnings Side blev det derfor anset for nødvendigt at sende den større Bagage, der vilde være til stort Besvært ved et pludseligt Opbrud, tilbage til Flensborg, og denne afgik derfor derhen den 3^{die}ue Februar om Aftenen. Men det ansaaes tillige for rettest at formaae Kongen til at begive sig sammestedshen. Naar en Regent selv fører den directe Kommando over Armeen i Felten, er det jo en Selvfølge, at han maa opholde sig i dennes Hovedquarteer, men naar det, som her i Landet, i det Væsentlige er Krigsministeren, der bestemmer Hærens Operationer, og den commanderende Generals Virksomhed hovedsagelig indskrænker sig til Operationerne paa selve Slagdagene og til den daglige Tjeneste, er Regentens fortsatte Ophold ved Armeen i Regelen kun til Ulempe for denne, idet Overcommandoen da, foruden at anvende hele sin Energi paa vel udtænkte Operationer, tillige maa have sin Opmærksomhed henvendt paa Regentens Sikkerhed, ja endog

maa gjøre Regning paa, maaske i det meest kritiske øieblik at maatte afgive en Tropestyrke til Dækning af det Sted, hvor Regenten opholder sig. Men er dette en Nødvendighed under almindelige Omstændigheder træder denne Nødvendighed endnu mere frem, naar ugunstige Operationer lade sig forudsee. Og at man maatte være forberedt paa saadanne stod klart saavel for Overcommandoen som for Kongens Omgivelser efter Begivenhederne ved Dannevirke den 2^{den} og 3^{die} Februar 1864.

Den sidstnævnte Dags Aften sadde Generaladjutant Irminger, Adjutanterne hos Kongen, Dahl og Molthke, og jeg i Dahls Værelse og talte om Dagens Hændelser og navnlig om det farlige saavel for Kongen som for Landet og Armeen i, at Hs. Majestæt under disse Omstændigheder forblev paa Gottorp. Havde Fjenden nemlig Held med sine Foretagender, og det derved lykkedes ham at tvinge den svagere danske Hær til at gaae tilbage, lod det sig aldeles ikke forudsige, under hvilke Omstændigheder en saadan Tilbagegang lod sig udføre, thi det Rimeligste ville være, at dersom ikke Stillingen opgaves fra dansk Side, længe før Fjenden naaede frem til selve Forskandsningerne, vilde Forsvarerne blive fastholdte i disse indtil det sidste Øieblik og der altsaa næppe kunde blive Tale om nogen velordnet og dækket Retraite, i ethvert Tilfælde vilde denne da blive foretaget med Fjenden lige i Hælene. Under en saadan Eventualitet vilde Kongen kun havde Valget imellem to Alternativer, nemlig at Allerhøistsamme enten forblev ved Armeen og saaledes uundgaelig maatte dele denne Skjæbne, der ikke ville være vanskelig at forudsee, eller at Hs. Majestæt forlod Armeen i et kritisk Øieblik, hvilket ikke alene vilde have en slet Indflydelse paa Troppernes Holdning, men for Kongens egen Person eiheller ville være ønskeligt, selv om man formaaede Hs. Majestæt, hvilket ifølge Allerhøistsammes høihjertede og ridderlige Sind næppe var at haabe, til at redde sig ved Flugt. De fornævnte tre hæderlige Officerer, der vare almindelig agtede for deres Besindighed og Alvor, og som gjentagne Gange havde

aflagt Prøver paa Mod og Aandsnærværelse, ansaae det derfor for ønskeligt, at Konseilspræsidenten, Biskop Monrad, der var fulgt med Kongen til Armeen og beboede et Værelse ved Siden af Dahls, blev forestillet de Betæneligheder, der kunde knytte sig til Kongens fortsatte Ophold paa Gottorp, og derved give ham Leilighed til at yttre sig herom. Dahl begav sig derfor til Monrad, der allerede var gaaet til Sengs, og meddeelte ham Indholdet af vor Samtale, hvorefter Konseilspræsidenten stod op og begav sig til den commanderende Generals Hovedkvarterer for at conferere med Overcommandoen om, hvad der burde gjøres. Omtrent ved Midnatstid vendte Monrad tilbage fra denne Excursion og kom da ind i Major Dahl's Værelse, hvor vi endnu vare samlede. Han berettede os da, at han ikke havde faaet talt med General de Meza, der var gaaet til Hvile, men at han derimod havde haft en længere Samtale med Armeens Stabschef, daværende Oberst Kauffmann, under hvilken Monrad havde forlangt Kauffmanns Mening om, hvorvidt denne troede, at Armeen saa sig istand til at holde Dannevirkestillingen, idet han udtalte, at det jo ville være ønskeligt, om Armeen her modtog Fjendens første Angreb og først opgav Forsvaret og trak sig tilbage, naar det viste sig, at Fjenden var for overlegen og truede med aldeles at tilintetgjøre og tilfangetage Armeen. Oberst Kauffmann havde ikke anset det for rimeligt, at Armeen ret længe saa sig istand til at modstaae Fjendens overlegne Angreb, hvortil Monrad havde bemærket, hvad han for os paastod ogsaa at have yttret om Formiddagen til den commanderende General, at Regjeringen havde fuldstændig Tillid til Overcommandoen, saa at hvis denne fandt det rettest at afvente og modtage Fjendens videre Fremrykning og levere denne et Slag i den forskandsede Linie, det da stod til Overcommandoen at bestemme herom, men hvis den ansaae det for rigtigere at opgive Stillingen og itide gaae tilbage, da havde den ogsaa i saa Henseende frie Hænder. Eet kunde han imidlertid forsikkre, at hvad enten Overcommandoen valgte det Ene eller det Andet, da vilde Valget have regjeringens

Bifald, og denne vilde da støtte den commanderende General til det Yderste. Men hertil havde Kauffmann svaret: »Nei, nu er det for silde at tage nye Bestemmelser, thi nu skal, maa og vil vi slaaes«, hvorefter Monrad havde forladt ham med den gjentagne Forsikkring, at dette jo ville være det Ønskeligste i politisk Henseende, men at hvad Overcommandoen end bestemte sig for, havde den Regjeringens Tillid, og at den kunde gjøre Regning paa dennes ubetingede Sanction. Efterat Monrad havde gjort os denne Meddelelse, fremkom En iblandt os med det Spørgsmaal, hvorledes han havde tænkt sig Udgangen paa Sagen, naar Fjenden brød igjennem paa et eller andet Punkt og derved kom i Ryggen paa vore Tropper og afskar disse Retraiten, eller naar det lykkedes Fjenden at fastholde de Danske saalænge ved Forsvaret, at han, efterat have taget Forskandsningerne med stormende Haand, kunde følge Armeen i Hælene med sin overlegne Styrke under den derpaa følgende Retraite? og hvorlænge Ministeren i det Hele vilde have, at Forsvaret skulde vedblive? Ja, jeg havde tænkt mig, svarede Monrad, at man kunde opoffre en tredie Deel af Armeen og derefter trække sig tilbage. Men troer De da, svarede man ham, at Fjenden under saadanne Omstændigheder vil tillade os uden videre at afbryde Kampen? Troer De ikke snarere, at han, seiersdrukken og med alle de Tropper, der staae til hans Raadighed, vil følge efter, og hvad troer De da, der lader sig udrette med Tropper, der paa en saa voldsom Maade kastes tilbage, og som forud have bestaaet en lang og blodig Kamp? Troer De da, at naar to Mennesker, der ere forbittrede og rasende Modstandere, komme op at slaaes i en Kamp, hvor det giælder Liv og Død, og den Ene siger: nu har jeg faaet saa og saa mange Slag, og saa og saa mange Lemmer sønderslaaede, nu vil jeg holde op med Kampen og trække mig tilbage for at lade mig helbrede til at kunne optage Kampen paa et beqvemmere Sted og i et beleiligere Øieblik, troer De da, at Modstanderen – thi husk vel paa, at her tales ikke om et almindeligt Slagsmaal, men om en Tvekamp paa Liv og Død –

vil lade sig nøie hermed og holde inde med Kampen? Nei! han vil søge aldels at tilintetgjøre den Anden for at gjøre ham fuldstændig udygtig til nogensinde atter at stille sig imod ham. Monrad maatte vel indrømme Rigtigheden heraf, men indskrænkede sig dog til at sige, at han havde lagt Afgiørelsen af dette Spørgsmaal i den commanderende Generals Haand, derimod tiltraadte han fuldkommen den Mening, at det vilde være urigtigt, om Kongen under disse Omstændigheder forblev i Armeens umiddelbare Nærhed, og det blev derfor aftalt, at Major Dahl skulde gaae til Kongen for at fremstille ham Sagernes Stilling og de Grunde, der talte for, at Hs. Majestæt snarest muligt burde begive sig til Flensborg. Efter nogen Tids Forløb kom Dahl tilbage til os og berettede, at Kongen høist modstræbende var gaaet ind paa denne Anskuelse, Hs. Majestæt meente, at dette Skridt kunde udlægges i en feilagtig Betydning, men da Allershøistsamme paa den anden Side nødvendig vilde udsætte Landet for den Fare og Ulykke, der var forbunden med, at Regenten blev fanget af Fjenden, og det eiheller var hensigtsmæssigt, at Tilbagereisen udsattes saalænge, at den fik Udseende af Flugt, havde Hs. Majestæt – efterat ogsaa Konseilspræsidenten havde havt Audients hos Allershøistsamme – endelig bestemt sig for Afreisen, der blev fastsat til Kl. 5 Morgen.

Den 4de Februar om Morgenen Kl. 5 begav Kongen sig med sit lille Følge, hvoriblandt Konseilspræsident Monrad, til Flensborg, hvor Ankomsten fandt Sted tidlig paa Dagen. Op ad Formiddagen begyndte Kongen at tale om at ville tage Ophold paa Glücksborg Slot, og jeg lod i denne Anledning Kastellanen dersteds komme til Flensborg, for at han selv kunde give en Fremstilling af, hvorledes Forholdene der vare, og hans Forklaring gik da ud paa, at der manglede saamange Inventarier der, navnlig Sengklæder, at det ville være umuligt at ordne en Indlogering i dette Slot. Om dette var Grunden til, at Kongen bestemte sig for at afgaae den næste Morgen til Sønderborg, eller om Meddelelser fra Overcommandoen allerede dengang

lode forudsee en snarlig Tilbaggang af den danske Armees, har jeg ingensinde erfaret, i ethvert Fald mindes jeg nu ikke at have hørt Yttringer i saa Henseende, men kun en almindelig udtalt Anskuelse om Umuligheden af at kunne holde Stillingen i mange Dage. Det er senere bleven mig sagt af slesvigske Embedsmænd, som paa den Tid vare i Flensborg, at Rygtet gik der den Dag, Kongen opholdt sig i denne By, at Dannevirke skulde opgives, og at denne Efterretning stammede fra Kongens Omgivelser. Jeg tør, forsaavidt man derved har villet insinuere, at Udtalelserne skulde have grundet sig paa Kundskaben om en allerede derom tagen Bestemmelse, bestemt benægte saadant, men vil derimod gjerne tro, at En eller Anden af Omgivelserne har udtalt det Sandsynlige heri, da det stod klart for os Alle, at intet andet var at gjøre, naar man ikke vilde opgive hele Armeen, og see denne tilintetgjort, fangen eller dræbt.

Den 5te Februar om Morgenen altsaa afreiste Kongen med hele sit Følge og den hele Hofholdning til Sønderborg. Paa Veistykket fra Flensborg til Ringenæs Kro kjørte jeg i samme Vogn som Biskop Morad, og vor Samtale dreiede sig selvfølgelig næsten udelukkende om Dagens Spørgsmaal, og udtalte Monrad da gientagne Gange de samme Ord om hans Samtale med Overcommandoen om en Kamp i Stillingen, som den 3^{die} om Aftenen. Jeg har sagt den commanderende General og Oberst Kauffmann, yttrede Monrad, at Regjeringen har fuldstændig Tillid til Overcommandoen, hvis den troer at burde levere Fjenden et Slag i Armeens nuhavende Stilling, da kan den det, troer den derimod at burde gaae tilbage forinden, da kan den ogsaa bestemme sig dertil, men hvad den end vælger, saa kan den være overbeviist om, at Regjeringen vil støtte den til det Yderste.

Den 5te Februar om Aftenen forlod Armeen som bekjendt Dannevirkestillingen og ankom i Løbet af den 7de og 8de til Sønderborg. Som Følge heraf afreiste Biskop Monrad den 6te om Aftenen til Kjøbenhavn, vel nærmest for at give Rigsdagen en Forklaring af de indtrufne Begivenheder og, i Henhold til

hans ofte gientagne Yttringer saavel til Overcommandoen som til Andre, formentlig ogsaa for at fremkomme med et Forsvar for det af den commanderende General foretagne Skridt. Hans Taler i Rigsdagen i denne Anledning synes vel ogsaa at have havt til Hensigt at stille Overcommandoen og Begivenhederne i det bedste Lys, men de indeholdt Intet om hans Forsikringer til Overcommandoen om Regjeringens Stilling til Sagen i sin Almindelighed, thi vel fremkom Ministeren med Udtalelser, ifølge hvilke han vil have sagt til Stabschefen ved Afskeden: Gud være med Dem! og vær vis paa, at skulde Lykken svigte, vil De i Regjeringen finde trofaste Mænd, der ikke skulle lægge Dem Ulykken tillast; men Regjeringen stod og faldt ikke med den commanderende General, tvertimod blev saavel denne som Stabschefen kaldt bort fra deres Poster, der gaves til Andre, og den Opreisning og det Forsvar, ligesom ogsaa den mulige Opklaring for Landet og Folket om Grunden til den tagne Beslutning, der havde været indeholdt i en aaben Vedkjendelse af Regjeringen af det Konseilspræsidenten givne Tilsagn, udeblev aldeles.–

Kjøbenhavn, Mai 1866

I »politiske Breve« N° 1–4 udgivne af D. G. Monrad 1874 – otte Aar efter at Ovenstaaende var nedskrevet – udtaler Forfatteren sig Pagina 62 blandt Andet Saaledes: »Jeg skal indskrænke mig til at omtale det, der angaar mig selv, og kan jeg da bevidne, at jeg aldrig nogensinde har været Gjenstand for saa indtrængende Forestillinger, og det fra Mænd, for hvem jeg nærede den største Høiagtelse. Deres Ønsker gik ud paa, at den kommanderende General skulde formaaes til at opgive Dannevirkestillingen. Disse Bestræbelser fortsattes langt ud paa den sidste Nat, jeg var i Slesvig, og der var forbundet med dem saadanne særlige Forhold, der gjorde det ønskeligt for mig, endnu samme Nat at søge Audients hos Kongen. Jeg fik Forvisning om, at Hs. Majestæt endnu var enig med mig om

den Grundsætning, at man ikke burde søge at indvirke paa den kommanderende General. Jeg havde samme Nat en Samtale med Stabschefen, Hr Kauffmann, og denne yttrede, at man først efter at have modtaget et Stød burde begive sig Nord paa. Hans Mening stemte saaledes i det Væsentlige overeens med det Votum, som General Hegermann afgav i det Krigsraad, hvori Rømningen af Dannevirke blev besluttet.«

Man vil see, at Monrads Udtalelser ikkun indeholde »Sandhed med Modification«, idet han med Taushed forbigaaer det *egentlige* Emne for Samtalen hiin Nat – nemlig det Ønskelige i, at Kongen formaaedes til at undgaa de farlige Konseqventser af et forlænget Ophold i Armeens umiddelbare Nærhed under de skjæbnesvangre Eventualiteter, som muligen kunde indtræde – og derimod giver det Udseende af, som om de pågjældendes Ønsker gik ud ud paa, at man skulde formaae den commanderende General til at opgive Dannevirkestillingen. Men til en saadan Udtalelse er Forfatteren uberettiget, hvilket tydeligt nok fremgaaer af det ovenfor Udviklede, thi de Paagjældendes Ønsker gik, som paavist, ikke ud derpaa, hvorimod det jo var uundgaaeligt, at de fremhævede deres Anskuelse af Armeens Stilling, eftersom det netop var Hensynet til øieblikkelige Situation, der havde fremkaldt Discussionen om det Ønskelige i, at Kongen formaaedes til at fjerne sig fra Krigsskuepladsens umiddelbare Nærhed.

Epilog

*»Lad hvo, der vil, kun sørge
Skal atter vi afsted?
Men lad ej Nogen spørge:
»Var Garden ikke med?««*

(Vilh. Holst ved Livgardens
200-års jubilæum 30. juni 1858).

Der er lang vej mellem den unge, ukendte premierløjtnant Carl Ludvig Løvenskiold ved Den Kongelige Livgarde til Fods og den gamle, berømte overhofmarskal og elefantridder i slottets højloftede gemakker, en vej og et særpræget levnedforløb, der kun kan påkalde sig den mest levende interesse og overordentlige respekt.

Med den gamle rigshofmesters bortgang blev det danske kongehus en trofast tjener og hæren en flittig og samvittighedsfuld militærhistoriker fattigere.

Loyalte trådte han til, da hans konge kaldte ham til at lede det kongelige hus og dets forvaltning, om end han må have været klar over, at modtagelsen af det fornemme embede kunne koste ham venners og slægtninges agtelse. Modsat hans to mangeårige medarbejdere, kabinetssekretær J. P. Trap, og den senere chef for Hans Majestæt Kongens Adjudantstab, oberst C. F. von Holten, der begge i deres erindringer nærmest smædede den konge, de begge – trods hans åbenbare menneskelige mangler og dårlige sider – skyldte så mange velgerninger og høje dekorationer, var Løvenskiolds tjeneste for sin første konge helhjertet og lydefri. Hans optegnelser om Frederik VII's sidste dage melder om en oprigtig hengivenhed for den

oldenborgske kongestammes sidste ætling, og hans påfølgende, mangeårige virksomhed som øverste hofembedsmand under efterfølgeren Christian IX vidner om det samme.

Desværre nåede Løvenskiold aldrig at skrive sine egne, egentlige memoirer. Det er forståeligt, henset til sin mangeartede tjeneste og langvarige militærhistoriske forskning, hvorpå han ofrede så meget af sin livstid, men tillige beklageligt, da de givet ville have været yderst interessante og sikkert i mange henseender et glimrende og højst påkrævet korrektiv til Traps og især Holtens alt i alt nedvurderende fremstillinger om Frederik VII og grevinder Danner.

Løvenskiold kom ikke til at gennemløbe en ordinær karriere for en officer i Livgarden, og hvorledes hans livsbane i en sådan ville have formet sig, forbliver et ubesvaret spørgsmål. På baggrund af det her meddelte, er der grund til at tro, at kong Frederik VII og hans gemalinde traf et heldigt valg, da de i sin tid udpegede og tilbød kaptajn Løvenskiold det fornemme hofembede direkte under Hans Majestæt. De høje idealer og fundamentale grundsætninger om pligt, ære og troskab, som Løvenskiold som ung officer ved Livgarden var blevet indpodet, førte han smukt videre i sin mangeårige tjeneste som kongens højre hånd. Ved hans bortgang var et interessant blad i såvel kongehusets, hofmarskallatets som Livgardens historie skrevet ud.

Et af de smukkeste træk i det danske kongedømmes historie siden Middelalderen, det være sig det enevældige eller konstitutionelle, er den rolige, næsten tidløse kontinuitet, hvormed systemet – vel funderet i befolkningen – eksisterer videre, slægtled efter slægtled, efter den smukke, gamle devise: »Kongen er død, kongen leve!«. Ingen brutale magtovertagelser, støttet på bajonetter med påfølgende mere eller mindre håndfaste »udrensninger« af anderledes tænkende, har nogensinde siden 1500-tallets begyndelse fundet sted i forbindelse med en ny konges indsættelse. Selv overgangen fra enevælde til parlamentarisme i 1849 forløb værdigt uden blodsudgydelse eller

arrestationer af nogen art og bærer fuldgyldigt vidnesbyrd om vor gamle, nordiske nations rolige gemyt og uforanderlige tillid til den politiske ro og nationale stabilitet, et konstitutionelt monarki kan være bærer af og fuldt ud er det i Danmark.

Løvenskiold blev i sin lange embedsperiode en bærende søjle i denne brobygning mellem konge og folk.

Vender man sig til hans militærhistoriske virksomhed, er det åbenbart, at Løvenskiold fra naturens hånd heldigt var udrustet med videnskabsmandens udprægede evigt søgende sjæl og ærlige og redelige vilje til at ville skildre »wie es eigentlich war«, selv om han hurtigt lærte og var sig fuldt bevidst, at sagaen som oftest glimrer og fænger mere end dokumentationen.

Løvenskiolds resultater blev til andet og mere end fusk og »Bessermachen« samt subtile fortolkninger og dristige hypoteser. Han forskede, sigtede og præsenterede uden på noget tidspunkt at miste overblikket og målet af sigte, og han holdt sine sympatier og sin lidenskab i ave af sin stærkt udviklede sans for den historiske videnskab i alle dens facetter. Han udviklede sig fra 200-års jubilæumsværket til en meget bevidst arbejdende og kræsen artist, der stillede de strengeste krav til sig selv og utrætteligt stræbte efter at opfylde dem.

Den forfatter, der farer med løs tale, ophæver sig selv, og den forsker, der farer med løs snak, er en fuser. Løvenskiold ønskede gennem hele sin omfattende historiske virksomhed at arbejde så vederhæftigt som muligt og at bære de indvundne resultater frem i lyset til glæde for andre.

Om end han ikke havde og aldrig fik noget officielt brev på det, og vel næppe nogensinde har anglet efter det, er det en kendsgerning, at han tydeligt gennem sine forskninger og udgivelser – trods manglende historisk-videnskabelig uddannelse – var den fødte forsker og skribent, og han blev da også anset som sådan af sin samtids førende faghistorikere og de to fyrster, han opnåede at tjene.

Det skal dog fremhæves, at interessen for dansk militærhi-

storie i almindelighed og Livgardens historie i særdeleshed har kaldt på interessen hos andre officerer ved Livgarden såvel på Løvenskiolds tid som op til vor egen tid. Således skal fx nævnes oberstløjtnant J. M. H. Kirchhoffs (1830–1910) samling af fotografier af gardeofficerer samt den af kaptajn S. H. O. Bauditz (1829–96) påbegyndte og senere af premierløjtnant S. Gersdorff (1858–91) fuldførte portrætsamling. Fra vort eget århundrede bør anføres kaptajn Axel Pontoppidan (1881–1962) og oberstløjtnanterne Th. Thaulow (1882–1961) og A. V. Arendrup (1896–).

Selv om han som omtalt i sine sidste år kunne forekomme noget brøsig og dominerende, var der aldrig tvivl om hans redbonne hjælpsomhed over for alle, der søgte monarken for dette eller hint. Samtidige københavnske dagblade og tidsskrifter, der bragte udførlige nekrologer, var da også smukt enige om at berømme såvel hans interesse for og aldrig svigtende, velvillige bistand til pressens repræsentanter, når vigtige begivenheder i kongehuset skulle fotograferes til og refereres i bladene, som hans personlige, ulastelige levned.

Trods sin ungdom i en anden tidsalder og med en på bjerget betydelig mere forbeholden indstilling til pressen, der jo først med Grundlovens indførelse i 1849 blev befriet for censurens snærende bånd, var Løvenskiold altid fulgt så meget med tiden og helt på det rene med, at et godt og åbent forhold til pressen i alle spørgsmål vedrørende kongehuset havde en uvurderlig betydning for det regerende hus og dets placering i befolkningen, især i de penible provisorieår, hvor Estrup suverænt var Højres stærke, nærmest enevældige mand.

Ud fra den notoriske, men smertelige grundsætning, at fredspalmen aldrig har været gyldigt væрге mod sværdet, var Løvenskiold klar over, at militærhistorie nok kan dyrkes som en officers fornemt estimerede *con amore*-virksomhed. For Løvenskiold indskrænkede hans historiske virksomhed sig ikke til at omfatte overfladiske arkivstudier og tapning af eksisterende trykte fremstillinger og aktstykkksamlinger. Det var hans

faste overbevisning, at for at forstå nutiden, er det bydende nødvendigt til bunds at kende fortiden. Han ønskede, at hans indvundne resultater skulle kunne anvendes af andre, evt. i andre forbindelser og til andre formål, men stadig til gavn for det danske forsvar, det forsvar, der ved sin permanente tilstedeværelse i vort folk skal skabe respekt for staten og til stadighed virke som en tavs og rolig trusel mod såvel indre som ydre fredsforstyrrelser.

Dansk militærhistorisk forsknings- og forfattervirksomhed er betydelig og har fornemme aner og smukke traditioner blandt forsvarets officerer, aner og traditioner, der stadig forpligter.

Premierløjtnant F. H. Jahn (1789–1828), oberst J. T. Ræder (1798–1853), oberst O. F. Vaupell (1823–99), kaptajn C. Th. Sørensen (1824–1914), oberst P. Fr. Rist (1844–1926), generalløjtnant A. P. Tuxen (1853–1929), oberst N. P. Jensen (1830–1918), kaptajn K. C. Rockstroh (1860–1942), oberstløjtnanterne Jens Johansen (1873–1950) og J. Nordentoft (1891–1958) samt major Gordon Norrie (1886–1966) for at nævne nogle af de kendteste.

Derimod er det de færreste uden for Livgarden, der kender Carl Ludvig Løvenskiolds navn og indsats, hvilket er uretfærdigt. Hans mangeårige, militærhistoriske aktivitet berettiger ham til at indtage en velfortjent plads blandt vort forsvars mest markante militærhistorikere.

Måtte der med ovenstående linier være åbnet mulighed herfor.

Kilder

Forrest blandt det trykte kildemateriale til en belysning af livet ved hoffet under Frederik VII og Christian IX står von Holtens og Traps udførlige, men tillige nærgående, visse steder ligefrem ondskabsfulde og i mange henseender alt for uretoucherede erindringsværker.

Erindringerne omtaler kun Løvenskiold i forbigående hist og her, men deres værdi ligger i, at de giver et godt billede af livet omkring de to monarker, hvis huse Løvenskiold administrerede, og i hvilke Løvenskiold var iscenesætter af de store og betydningsfulde begivenheder i landets historie, der ofte er indgående skildret. Under læsningen må naturligvis tages i agt, at begge de højtstående embedsmænd havde passeret livets middagshøjde, da de gik i gang med udarbejdelsen, ligesom størsteparten af stoffet var oplevet i deres yngre år. Holten var i 1882 faldet for aldersgrænsen som 65-årig og havde tilmed aldrig ført dagbog, medens Trap var 56 år, da han påbegyndte erindringerne og ca. 70, da han sluttede, bortset fra senere spredte optegnelser og notater uden sammenhæng. Han havde dog i vid udstrækning gennem årene nedskrevet og gemt talrige notater om vigtige hændelser, samtaler etc.

Blandt det øvrige erindringsstof skal peges på generalmajor Frederik Gotthold von Müllers optegnelser, Tschernings og Andræs papirer, der er af stor betydning, medens Rørdams fremstilling nok er pålidelig, men nærmest udvandet, overfladisk og ret trivial.

Til en nærmere belysning af de politiske forhold i perioden står Niels Neergaards ældre, men stadig uantastede 3-binds værk »Under Junigrundloven« som grundlæggende, selv om nyere udgivelser, baseret på kilder, som Neergaard ikke har haft lejlighed til at benytte, har set dagens lys. To nyere, større

kildesamlinger er »A. F. Kriegers dagbøger 1848–80«, bd. I–VIII, samt »Statsrådets forhandlinger 1848–1912«, bd. I–XII.

For det militære stofs vedkommende er de to slesvigske krige 1848–50 og 1864 udførligt behandlet, først og fremmest i de to generalstabsværker. Dertil knytter sig en række omfattende fremstillinger, fx oberst N. P. Jensen og oberstløjtnant Jens Johansens specialafhandlinger om visse af krigens mere afgørende, men afgrænsede begivenheder og handlingsforløb.

Nævnes skal også de mange forskellige erindringer, brevsamlinger, dagbogsoptegnelser m. v. fra krigsdeltagere, såvel menige som befalingsmænd. Herunder skal især fremhæves generalstabsofficeren, major Ernst Schaus breve til hustruen under krigen 1864 samt K. C. Rockstrohs bog om general de Meza.

Det arkivalske materiale er først og fremmest indeholdt i Løvenskiolds eget privatarkiv i Rigsarkivet. Overraskende nok omfatter det kun tre pakker, hvoraf en hel del er ret uinteressant for nærværende emne, men det giver dog alt i alt et godt billede af Løvenskiolds militærhistoriske og generallogiske aktivitet. Også Det Kongelige Biblioteks Håndskriftsamling (Nye kongelige Samling) ejer en hel del brugeligt, især vedrørende Løvenskiolds omfattende, nærmest mammutagtige korrespondance med høj og lav i ind- og udland.

Gennem Hofmarskallatets og Hoffourérkontorets store arkiv i Rigsarkivet, der omfatter praktisk talt alle sider af overhofmarskallens mangeårige høftjeneste, er man i stand til detaljeret at følge og kortlægge Løvenskiolds mangeartede tjeneste- og myndighedsområder. Her rummes et så vidtfavnende materiale – trods store grupper af ligegyldige trivialiteter, korte notater i kladde, lykønskningstelegrammer, ansøgninger og programmer for store, officielle begivenheder med deltagelse af medlemmer af kongehuset m. v. – at det kan forekomme forskeren svært at bevare overblikket og følge den én gang fastlagte linie. Det er et arkiv, som er relativt lidt undersøgt af danske historikere, og som i høj grad ville kunne afgive

velegnet stof til andre fremstillinger vedrørende vort lands og kongehus' historie.

Kongehusets Arkiv er – for tiden efter Frederiks VII's død i 1863 – normalt utilgængeligt for forskere, og det kræver oftest monarkens godkendelse, medens rigsarkivaren kan meddele tilladelse til forskning af mindre centrale arkivgrupper. Det er lykkedes nærværende forfatter at opnå tilladelse til at gennemgå korrespondancen mellem Christian IX og de øverste militære førere i krigen 1864, herunder især med generalmajor C. D. Hegermann-Lindencrone, føreren for 4. Division, som var en af såvel Frederik VII's som Christian IX's mest betroede officerer, der bl. a. udsendtes i diplomatiske missioner til Sverige og Rusland.

Den kongelige Livgardes historiske Samling på Livgardens kaserne ejer for nærværende emne ikke meget brugbart trykt eller utrykt materiale, bortset fra en vidtfavnende billedsamling – såvel fotografier, træsnit, tegninger som litografier etc. – fra bl. a. de store begivenheder under Fredensborgdagene, væsentligst indeholdt i Prins Jean af Orleans' store billedsamling. Den er samlet af prinsen under dennes tjeneste som rekrut og sekondløjtnant ved Livgarden i årene 1894–97 og skænket Livgarden af prinsen i forbindelse med Livgardens 250-års jubilæum i 1908. At oplede et fotografi af Løvenskiold i Livgardens officersuniform har som anført været umuligt.

Selve Livgardens ældre, officielle arkiv, som løbende – jf. bestemmelserne for aflevering af ældre arkivgrupper for afdelingsarkiverne – er afleveret til Hærens Arkiv, har kun lidt til en nærmere belysning af nærværende punktstudie.

Hvad angår det gengivne billedmateriale, er det tilstræbt udelukkende at fremskaffe fotografier fra perioden. Det er stort set lykkedes, med undtagelse af illustrationerne fra Frederiksborg Slots billedsamling, hvor Løvenskiold er afbildet som overhofmarskal i funktion. Hovedparten af fotografierne stammer fra Det kongelige Biblioteks Billedsamling.

Bibliografi

Trykte kilder:

- » Af Anthon Frederik Tschernings efterladte Papirer«, bd. I–III, Kbh. 1876–78.
- » A. F. Kriegers dagbøger 1848–80«, bd. I–VIII, Kbh. 1920–43.
- Ahrbjerg, A.: »Livgardens Underofficersforening 25. Juli 1853–25. Juli 1903«, Kbh. 1903.
- Andersen, H. C.: »Mit Livs Eventyr«, bd. I–III, Kbh. 1975.
- Andræ, Poul: »Geheimkonferentsraad Carl Georg Andræ. En biografisk Fremstilling«, bd. I–III, Kbh. 1897–1911.
- Brammer, Gerhard: »Livgarden 1658–1908«, Kbh. 1908.
- Bramsen, Bo: »Ferdinand og Caroline«, Kbh. 1969.
- Bramsen, Bo: »Huset Glücksborg i 150 år«, bd. I–II, Kbh. 1975.
- »Danmarks Hær«, u. red. af Hector Boeck, S. E. Johnstad Møller og C. V. Hjalp, Kbh. 1934–35.
- »Danmarks Konger«, u. red. af Knud Fabricius, Kbh. 1944.
- »Den dansk-tydske Krig i Aarene 1848–50«, udg. af Generalstaben, bd. I–X, Kbh. 1867–87.
- »Den dansk-tydske Krig 1864«, udg. af Generalstaben, bd. I–III, Kbh. 1890–92.
- »Den gamle General. Uddrag af Generalmajor Frederik Gotthold v. Müllers efterladte Papirer«, udg. v. E. Bodenhoff, Kbh. 1914.
- »Den Kongelige Livgarde«, udarb. af danske Gardere, v. Axel Pontoppidan, bd. I–III, Kbh. 1941–43.
- »Dybbøl 1864«, udg. af Generalstaben, v. Jens Johansen, Kbh. 1942.
- »Dybbølstillingens Forsvar 1864, skildret af Deltagere«, udg. af M. Gjørup, Kbh. 1889.
- »En Generalstabsofficer i 1864. Breve fra Major E. Schau til hans Hustru«, Kbh. 1925.
- »Exerceer-Reglement for det Kongelige danske Infanterie 1846«, Kbh. 1846.
- »Exerceer-Reglement for det Kongelige danske Cavaleri 1854«, Kbh. 1854.
- »4. Division i Nørrejylland 1864«, udg. af Generalstaben, Kbh. 1936.
- »Generalmajor C. F. von Holtens Erindringer«, udg. af Wm. Bloch, Kbh. 1899.
- »H. C. Andersens dagbøger 1825–1875«, bd. I–X, Kbh. 1970–75.
- Hedegaard, E. O. A.: Generalstabens Guidekorps. Et bidrag til Generalstabens og Underofficerskorpsets historie«, Helsingør 1968.

- Heiberg, Johanne Louise: »Et Liv gjenoplevet i Erindringen«, bd. I–IV, Kbh. 1944.
- Hoff, A., og A. Hvidt: »Kongens tro regimenter og hjemmeværn til lands«, Kbh. 1955.
- »Hofliv under trede Konger. Uddrag af Generalmajor Frederik Gotthold v. Müllers efterladte Papirer«, udg. v. E. Bodenhoff, Kbh. 1913.
- Holst, Frits og Axel Larsen: »Felttogene i vore første Frihedsaar«, Kbh. 1888.
- »Hæren ved Dannevirke 1864«, udg. af Generalstaben, v. Jens Johansen og Johan Nordentoft, Kbh. 1938.
- Jensen, N. P.: »Livserindringer«, bd. I–II, Kbh. 1915–16.
- Jensen, N. P.: »Infanteritaktikkens Udvikling fra Frederik II til Nutiden«, Kbh. 1882.
- Krogh, C. C. von: »Meddelelser om Den kongelige Livgarde til Hest«, Kbh. 1886.
- Krøier, J., og J. Hinge: »Den danske Underofficer. Et Bidrag til Hærens Historie«, Kbh. 1916.
- Løvenskiold, C. L.: »Efterretninger om Den kongelige Livgarde til Fods«, Kbh. 1858.
- »Minder fra Frederik VII's Reise i Holsten og Lauenborg. Af Oberst F. C. Schiøtt«, tr. i »Museum. Tidsskrift for Historie og Geografi«, Aargang 1891, 2. Halvbind, Kbh. 1891.
- Møller, Th.: »Gamle danske militærvåben«, Kbh. 1963.
- Neergaard, N.: »Under Junigrundloven«, bd. I–III, Kbh. 1892–1916.
- Neiiendam, Robert: »Grevinde Danner«, Kbh. 1970.
- Politikens Danmarkshistorie, bd. 11–12, Kbh. 1964–65.
- Richter, V.: »Den danske Landmilitæretat 1801–94«, bd. I–II, Kbh. 1896–97.
- Rockstoch, K. C.: »General de Meza og Dannevirkes Rømning«, Kbh. 1930.
- Rørdam, C. H.: »Hofdage hos Christian IX«, Kbh. 1929.
- »Statistiske Meddelelser angaaende den danske Krigsmagt«. udarb. af Generalstaben, bd. I–II, Kbh. 1867–71.
- »Statsrådets forhandlinger 1848–1912«, bd. I–XII, Kbh. 1954–76.
- »Vaabenførende Slægter i Danmark«, bd. I–II, Kbh. 1946.
- Stemann, Helga: »F. Meldahl og Hans Venner«, bd. I–VI, Kbh. 1926–32.
- »Svundne Tider. Uddrag af Generalmajor Frederik Gotthold v. Müllers efterladte Papirer«, udg. v. E. Bodenhoff, Kbh. 1912.
- Trap, J. P.: »Fra Fire Kongers Tid«, bd. I–III, Kbh. 1966–67.
- »Tøjhusmuseets bog om 1864«, Kbh. 1964.
- Vaupell, O.: »Den danske Hærs Historie til Nutiden« etc., bd. II, Kbh. 1876.

Utrykte kilder:

Rigsarkivet:

Kongehusets Arkiv (Christian IX's arkiv): Breve fra forskellige samt kongens taler, proklamationer m. m. fra 1864.

C. L. Løvenskiolds privatarkiv, nr. 5924.

Overhofmarskallatets og Hoffourérkontorets arkiver:

a. III.L.5.9.10. Forsk. kgl. begivenheder 1866, 70, 85, 87–94.

b. s. 40. III.k.4.h.5. 1887. Chr. IX's overværelse af regeringsjubilæet i England sammen med Løvenskiold og von der Maase.

c. s. 33. Overhofmarskal Løvenskiolds efterladte papirer.

Det kongelige Bibliotek (Håndskriftsamlingen):

Nye kgl. Samling:

a. Breve til og fra C. L. Løvenskiold.

b. C. L. Løvenskiolds materiale til studierne vedrørende Skånske Krig 1676–79.

Tidligere arbejder

Danske, heraldiske officers-exlibris,
1964.

*Landsknægtene i Danmark i det 16.
århundrede*
en kulturhistorisk studie,
1965.

Militære bogejermærker exlibris,
1966.

Faneeden.
Krigshistorisk Tidsskrift, maj 1966.

*Det militære Gendarmerikorps
1885–94,*
Krigshistorisk Tidsskrift, maj 1967.

Middelalderens segl,
Krigshistorisk Tidsskrift, december
1967.

Generalstabens Guidekorps,
Et bidrag til Generalstabens og
Underofficerskorpsets historie, 1968.

Krigshistoriske studier,
Militært Tidsskrift, februar 1970.

Jerusalems undergang 70 e. Kr.
Krigshistorisk Tidsskrift, juni 1970.

Krigen på Sjælland 1807,
1970.

Jødefejden 1819,
Militært Tidsskrift, marts 1971.

Militærpolitiets Historie,
Hjørring 1972.

*Merkurstangen eller den tyrkiske
halvmåne,*
Militært Tidsskrift, april 1972.

H. C. Andersen i exlibriskunsten,
1972.

Ferdinand Heinrich Jahn.
En dansk hærhistoriker,
Militært Tidsskrift, nov.–dec. 1972.

Frederik VI og »de røde Fjer«.
Studier i Danmarks militære og
politiske historie under
Napoleonskrigene, I–II,
København 1975.

Ballonkrigen over Øresund 1809.
Det første forsøg på psykologisk
krigsførelse ad luftvejen,
Militært Tidsskrift, maj 1976.

